

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BENLİK ALGILARININ
MİZAÇ, ANNE-BABA İLE İLİŞKİ ÖZELLİKLERİ VE
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLGE UYANIK KOÇ

**ANKARA
OCAK, 2020**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BENLİK ALGILARININ
MİZAÇ, ANNE-BABA İLE İLİŞKİ ÖZELLİKLERİ VE
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLGE UYANIK KOÇ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. EGE AKGÜN

**ANKARA
OCAK, 2020**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bilge Uyanık Koç adlı öğrencinin hazırladığı “48-72 Aylık Çocukların Benlik Algılarının Mizaç, Anne-Baba ile İlişki Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma İlköğretim Anabilim Dalı / Okul Öncesi Eğitimi Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Aysel ÇOBAN

.....

Üye

Prof. Dr. Dilek ACER ÇAKAR

.....

Üye

Doç. Dr. Ege AKGÜN

.....

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından 10/01/2020 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapılara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Bilge UYANIK KOÇ

ÖZET

48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BENLİK ALGILARININ MİZAÇ, ANNE-BABA İLE İLİŞKİ ÖZELLİKLERİ VE BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

UYANIK KOÇ, Bilge

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ege AKGÜN

Ocak, 2020, xiv + 90 Sayfa

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitime devam eden 48-72 ay arası çocukların benlik algılarını, çocuğun yaş, cinsiyet, kardeş sayısı ve mizaç özellikleri ile anne babanın yaşı, öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi ve anne-baba ile ilişki özellikleri açısından incelemektir. İlişkisel tarama modeli ile yapılmış olan araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim- öğretim yılında Ankara ili Mamak ilçesinde bulunan MEB'e bağlı resmi bağımsız bir anaokulunda öğrenim gören 48-72 ay arasındaki 91'i kız, 109'u erkek olmak üzere 200 çocuk ile çocukların anneleri ve babaları oluşturmaktadır. Çocukların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, anne-babanın yaşı ve eğitim düzeyi ile ailenin gelir düzeyi ile ilgili bilgi almak için Demografik Bilgi Formu, çocukların benlik algısı düzeyini belirlemek için "Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği", mizaç özelliklerinin belirlenmesi için "Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği", anne-çocuk ve baba-çocuk etkileşimini anlamak için ise "Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Anne ve Baba Formu" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi non-parametrik testler olan Kruskal Wallis, Mann Whitney U testi, Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı ve Çoklu Regresyon Analizi ile yapılmış olup, anlamlılık. 05 düzeyinde değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çocukların öz saygı, öz yeterlilik ve toplam benlik algısı puanlarında çocuğun yaş, cinsiyet ve mizaç özellikleri değişkenlerine göre anlamlı bir fark bulunmazken, kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Kardeş sahibi olan çocukların benlik özsaygı puan ortalamaları kardeş sahibi olmayan çocuklara göre daha yüksektir. Bu sonuca göre kardeş sahibi olma durumu çocukların öz saygılarını olumlu yönde etkilemektedir. Anne-babanın yaşı, öğrenim durumu, ailenin

gelir düzeyine göre öz saygı, öz yeterlilik ve toplam benlik algısı puanlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, çocuğun anne ve baba ile ilişki özelliklerine göre anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Anne ve babaları ile daha olumlu ilişki kuran çocukların öz yeterlilik puanları diğer çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır. Anne-baba ile kurulan ilişki özellikleri çocukların öz yeterliliğini doğrudan etkilemektedir. Bütün bu bulgular ışığında elde edilen sonuçlar kuramsal çerçevede tartışılmış, alan yazına katkı sağlayabileceği düşünülen öneriler belirtmiştir.

Anahtar Sözcükler: Okulöncesi, Benlik Algısı, Anne-Baba İlişki, Mizaç, Çocuk.

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF SELF-PERCEPTION OF 48-72 MONTH-OLD CHILDREN IN TERMS OF THEIR TEMPERAMENT, CHARACTERISTICS OF PARENTAL RELATIONSHIP AND SOME VARIABLES

UYANIK KOÇ, Bilge

Master Degree, Department of Elementary Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ege AKGÜN

January, 2020, xiv + 90 of Pages

The aim of this study is to investigate the self-perception of children between the ages of 48-72 months in preschool education in terms of child's age, gender, number of siblings and temperament, parents' age and educational status, income level of the family and the relationship between the parents. The study group of the study, which was conducted with the relational screening model, consisted of 200 children (91 girls, 109 boys) educated in an official independent kindergarten in Mamak district of Ankara in 2017-2018 academic year and their mothers and fathers. The Demographic Information Form was used to obtain information about the age, gender, number of siblings, parents' age and education level and the income level of the family, and “Demoulin Self-Concept Developmantal Scale for Children” was used to determine the children's self-perception. “Short Temperament Scale for Children” was used to determine temperament characteristics. “Child- Parent Relationship Scale Mother and Father Form” was used to understand mother-child and father-child interaction. The data were analyzed with non-parametric tests such as Kruskal Wallis, Mann Whitney U test, Sperman Rhos Rho Correlation Coefficient Analysis, Multiple Linear Regression Analysis and significance was evaluated at .05 level. According to the findings of the study, there was no significant difference in the children's self-esteem, self-efficacy and total self-perception scores according to the age, gender and temperament characteristics of the children, but a significant difference was found according to the number of siblings. Self-esteem scores of children with siblings are higher than those who do not have siblings. There was no significant difference in self-esteem, self-efficacy and total self-perception scores of the

children according to the parents' age, educational status, income level of the family, but there was a significant difference according to the characteristics of the child's relationship with the parents. Self-efficacy scores of the children who had a more positive relationship with their mothers and who had a more positive relationship with their fathers were higher than the scores of the other children. In the light of all these findings, the results were discussed in the theoretical framework and suggestions that could contribute to the literature were made.

Key Words: Preschool, Self-Perception, Parental Relationship, Temperament, Child.

ÖNSÖZ

Bu çalışma 48-72 aylık çocukların benlik algılarının mizaç, anne-baba ile ilişki özellikleri ve bazı değişkenler açısından incelenmek ve bu konuda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmam da birçok kişinin desteği ve katkıları söz konusudur. Her şeyden önce her zaman yanımda olan, anlayışla ve büyük bir özveriyle bana destek olmaya çalışan, yaptığım hatalara sonsuz sabır göstererek bana mükemmel bir rehber olan, gerek akademisyenliğine gerekse kişilik özelliklerine derin bir hayranlık ve saygı duyduğum çok değerli hocam, tez danışmanım sayın Doç. Dr. Ege AKGÜN'e;

Çalışmama katkıda bulunan değerli jüri üyeleri sayın Prof. Dr. Dilek ACER ÇAKAR ve Doç. Dr. Aysel ÇOBAN'a;

Lisansüstü eğitimim sürecinde bilgilerinden faydalandığım, bana çok şey katan Ankara Üniversitesi İlköğretim Anabilim Dalı/Okulöncesi Eğitimi Programı'nın tüm değerli hocalarına;

İnsanın bir yol arkadaşı ile tek başına yapabileceğinden çok daha fazlasını başarabileceğini gösteren ve beni cesaretlendiren eşim Mert KOÇ ve minik meleklerim Jan Nartan ve Jane Laşın KOÇ'a;

Tez yazım sürecinde desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bilgisinden ve kararlılığından ilham aldığım çok değerli öğretmen arkadaşım Filiz KILIÇ'a;

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan aileme; özellikle sevgili babam Hüseyin UYANIK'a, bir yerlerde mutlaka beni duyduğuna ve hissettiğine inandığım Salimet UYANIK'a, en yakın arkadaşım, kardeşlerim Burak UYANIK ve Ayşe Mine YILDIZ'a;

Son olarak; eğitim hayatım boyunca örnek almaya çalıştığım, özellikle bir kadın olarak sonsuz minnet duyduğum, çağdaş eğitim sistemimizin mimarı Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'e;

Sonsuz teşekkürler...

Bilge UYANIK KOÇ

Babama...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç	5
Önem.....	6
Sayıtlar.....	7
Sınırlılıklar	8
Tanımlar.....	8
BÖLÜM 2	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
Benlik.....	9
Benliğin Gelişimi	10
Mizaç	14
Mizaç ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	15
Benlik Algısı ile Mizacın İlişkisi	18
Aile.....	18
Aile İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	19
Benlik Algısı ile Ailenin İlişkisi	21
İlgili Araştırmalar	21
Benlik Algısı İle İlgili Araştırmalar	21
Mizaç İle İlgili Araştırmalar.....	32
Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi İle İlgili Araştırmalar	37

BÖLÜM 3	44
YÖNTEM	44
Araştırma Modeli	44
Çalışma Grubu	44
Verilerin Toplanması	46
Veri Toplama Araçları	46
Demografik Bilgi Formu	46
Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği DBAT (Demoulin Self-Concept Developmental Scale (DSCDS))	47
Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği ÇİKMÖ (Short Temperament Scale for Children)	47
Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ÇABIÖ (Child Parent Relationship Scale, CPRS) (Anne ve Baba Formu)	48
Verilerin Çözümlemesi	49
BÖLÜM 4	50
BULGULAR VE YORUM	50
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	50
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	51
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuğun Kardeş Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	53
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Annenin Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	54
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Babanın Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	55
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Annenin Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	56
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Babanın Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	57
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	58
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Mizaca Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	59

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuk-Anne İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	61
48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuk-Baba İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	62
48-72 Aylık Çocukların Benlik Algısı Toplam Puanlarının Mizaç Toplam Puan, Anne ile İlişki ve Baba ile İlişki Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	63
BÖLÜM 5.....	65
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	65
Sonuçlar	65
Öneriler	66
Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	67
Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	67
KAYNAKLAR.....	69
EKLER	82
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	83
EK 2. Etik Kurul Onayı	84
EK 3. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni	85
EK 4. Ana-Baba İlişki Ölçeği (Anne ve Baba Formu) İzni.....	86
EK 5. Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği İzni	87
EK 6 Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği İzni	88
BENZERLİK BİLDİRİMİ	89
ÖZGEÇMİŞ.....	90

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler	45
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Anne-Babalara İlişkin Demografik Bilgiler	45
Tablo 3. Normallik Testi	49
Tablo 4. DBAT Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları	50
Tablo 5. DBAT Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları	51
Tablo 6. DBAT Puanlarının Kardeş Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları	53
Tablo 7. DBAT Puanlarının Annenin Yaşı Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları	54
Tablo 8. DBAT puanlarının Babanın Yaşı Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları	55
Tablo 9. DBAT Puanlarının Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları.....	56
Tablo 10. DBAT Puanlarının Babanın Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları.....	57
Tablo 11. DBAT Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları.....	58
Tablo 12. DBAT Toplam, Öz Yeterlilik ve Öz Saygı Alt Boyutları Puanları ile Toplam Mizaç Puanları ve Mizaç Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları	59
Tablo 13. DBAT Puanlarının Çocuk-Anne İlişki Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	61
Tablo 14. DBAT Puanlarının Çocuk-Baba İlişki Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	62
Tablo 15. DBAT Puanları ile Mizaç Toplam ve Anne-Baba İlişki Puanı Arasında Dört Değişkenin Bir Arada İncelendiği Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	63

KISALTMALAR

ÇABİÖ: Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği

ÇİKMÖ: Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği

DBAT: Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, bu probleme dayalı olarak belirlenen araştırmanın amacına, önemine, sayıltılarına, sınırlılıklarına ve araştırmadaki temel kavramların tanımlarına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Problem

Doğum öncesi dönemden başlayarak yaşamın sonuna kadar süren ve tüm insanlarda genel olarak aynı aşamaları içermesine rağmen her insanda farklı gözlemlenebilen doğal bir süreci ifade eden gelişim, insanın fiziki ve duygusal yapısı ile sosyal ve zihinsel özellikleri bakımından düzenli bir biçimde ilerlemesi, değişmesi ve istenilen görevleri yapabilecek duruma gelmesi olarak ifade edilir. Gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşimi sonucunda gerçekleşir; bireylerin kalıtımla getirdikleri özellikler yaşadıkları çevredeki uyarıcıların etkisiyle gerileyebilir ya da ilerleyebilir. Gelişim süreklilik gösterir ancak her yaşta aynı hızda devam etmez; insan yaşamının bazı evrelerinde hızlı ilerlerken bazı evrelerinde yavaş ilerlemektedir (Aydın, 2002; Ünver, 2002).

Gelişimin doğumdan sonra en hızlı ilerlediği evre olan 0-6 yaş dönemi, okulöncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. İnsan yaşamının ilk yıllarını içeren bu dönem, diğer dönemler ile kıyaslandığında farklı gelişim alanlarının birbiri ile daha yakın ilişki içerisinde olması açısından oldukça önemlidir (Oktay, 2007). Öğrenmenin en yoğun olduğu, bilişsel becerilerin hızlı bir şekilde geliştiği ve biçimlendiği bu dönemde çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve bedensel gelişimi birbirine paralel bir şekilde ilerler ve büyük oranda tamamlanır (Yavuzer, 1997).

Okulöncesi dönemdeki çocuk, bütün gelişim alanlarında olduğu gibi kişilik gelişiminde de hızlı bir ilerleme kaydetmektedir (Öztürk, 2007). Hatta Freud, erken çocukluk yaşantılarının ve bu yaşantıların olduğu gelişim döneminin kişi üzerinde kalıcı etkileri olduğunu, kişiliğin hayatın ilk beş yılı sonunda şekillendiğini savunur (Cervone ve Pervin, 2016). Adler'e göre ise yaşamın ilk yıllarında gelişmeye başlayan kişilik,

sadece karakteri oluşturmakla kalmaz, çocuğun bütün davranışlarını kendine özgü kılarak onu başka çocuklardan ayırır. Adler ocuğun kişilik gelişiminin birlik ve bütünlük içerisinde incelenmesi gerektiğine vurgu yaparken mizaç, irade gibi ruhsal özelliklerin yanında aile ile ilişkilerin önemine dikkat çekmektedir (Adler, 1918/2009). Bütün kuramların hemfikir olduğu nokta, bireyin kişilik yapısı, inanç ve değer yargıları, davranış ve alışkanlıklarına ilişkin temel kazanımların okulöncesi dönemde oluştuğudur (Arı, 2003). Araştırmalar temeli okulöncesi dönemde oluşan kişiliğin genetik ve biyolojik eğilimler, sosyal evre ve değişen çevresel koşullara bağlı evrimsel bir süreci temsil ettiğini göstermektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2018).

Kişilik gelişiminin temellerinden biri benliktir. Her türlü duygu, düşünce ve davranış üzerinde etkili olan benlik, bireyin varoluşunun temelini oluşturarak dünyayı ve kendisini nasıl görüp algıladığını belirler ve yaşantı, deneyimler sonucunda şekillenir (Kağıtbaşı, 2014) . Olumlu yaşantı ve deneyimler bireyin yüksek benlik algısı oluşturmasını sağlarken, olumsuz yaşantı ve deneyimler düşük benlik algısı oluşturmasına sebep olmaktadır (Demoulin, 1999). Bu açıdan bakıldığında benlik gelişimi için bireyin sosyal çevresi, kişiliğin diğer boyutları ile kıyaslandığında daha büyük önem taşır (Cevher ve Buluş, 2006; Gizir ve Baran, 2003).

Benlik bireyin kendine dair inançlarından oluşan, kararlı bir yapıya sahip dinamik bir sistemdir ve her birey bu sistemi düzenli bir yapı içerisinde devam ettirme, koruma ve geliştirme eğilimindedir. Benliğin bu düzenli yapısının dört temel özelliği vardır; bunlardan ilki bireyin kendisi hakkındaki düşüncelerinin bir önem sırası olduğudur. Sahip olduğu bazı düşünceler temel benlik özellikleri ile yakından ilişkili ve önemli iken bazı düşünceler daha az öneme sahiptir. İkincisi bireyin kendisi hakkındaki her düşüncesinin olumlu ya da olumsuz bir değere sahip olmasıdır. Üçüncüsü bireyin başarı ve başarısızlıklarını genelleme şeklidir. Kendisi için önemli olduğunu düşündüğü bir olay ya da olgu karşısında başarılı olduğunu fark ettiğinde bunu diğer olay ve olgulara geneller. Son olarak bireyin benliği eşsizdir ve insanların bir başkası ile tamamen aynı hayat görüşüne sahip olma ihtimali bulunmamaktadır (Purkey, 1970).

Benlik ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı görüşlerin varlığı dikkat çekse de, kavramı detaylı olarak inceleyen ilk araştırmacı William James'tir (Eroğlu, 2015). James içsel bir olgu olarak tanımladığı benliği, bilen benlik (I) ve bilinen benlik (me) olarak sınıflandırmaktadır. Bilen benlik çoğu zaman benliğin içsel duygulardan oluşan ve başkaları tarafından ulaşılamayan öznel kısmını oluştururken, bilenen benlik maddesel, ruhsal ve sosyal olmak üzere üç boyuttan oluşur ve benliğin nesnel olan

kısmını ifade eder (James, 1950/2016). James yaptığı çalışmalarla sadece benlik araştırmalarının kavramsal temelini atmamış, aynı zamanda insan davranışını anlamak için benliğin çok önemli olduğunu da vurgulamıştır (Kağıtçıbaşı, 2014).

Rogers'a (1965) göre bireyin kendine bakış açısı ve bireyin içinde bulunduğu çevre, kendi ile ilgili izlenimlerini oluşturmasını sağlayan iki etkidir. Bebeklik ve erken çocukluk döneminin önemi vurgu yapan Rogers, çocuğun çevresinde bulunan insanlar tarafından değerlendirilme biçiminin, sağlıklı bir benlik algısı geliştirmesine büyük etkisi olacağını savunmaktadır. Çevreyle etkileşim sonucunda çeşitli değerlerin atfedildiği benlik kavramı oluşur. Bu değerler, yaşantılara bağlıdır ve benlik yapısının bir parçasıdır (Altıntaş ve Gültekin, 2005). Rogers, bireyin sağlıklı benlik algısı geliştirebilmesi için koşulsuz bir sevgi ve kabul ortamına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

Cooley, bireyin kendine dair duygu ve düşüncelerinin çoğunu, çocukluk döneminde yaşantıları sırasında etkileşimde bulunduğu insanlarla kurduğu ilişkiler sonucu oluştuğunu savunmaktadır. Gösterilen değer algılanan değere göre geliştiğini, dolayısıyla bireyin çevresinde bulunan insanların değerlendirmeleri ve gözlemleri ile ilgili kendi düşüncelerine dayanarak, kendi ile alakalı duygular geliştirdiğini ifade eder. Cooley'in oluşturduğu benlik kavramı, bütünüyle diğer bireylere bağımlı bir yapı değildir. Birey diğer insanların özellikle olumsuz görüşlerini algılamak istediği gibi algılayarak ya da bu görüşlerden etkilenmeyi reddederek süzgeçten geçirir (Cevher ve Buluş, 2006).

Bee ve Boyd' a (2009) göre, bireyin kendine dair algılarının tümü olan benlik kavramı ve doğuştan getirdiği ön yatkınlıklar olan mizaç kişiliğin temellerini oluşturmaktadır. Birey belirli davranış türlerine karşı eğilimlere sahip olarak dünyaya gelir ve bu eğilimler bebeğin yaşamının birinci yılında gözlemlenebilir (Burger, 2016). Bu eğilimlerin belirgin kişilik özelliklerine dönüşmesi çocuğun bulunduğu çevre ile girdiği etkileşime bağlıdır. Mizaç yaşantı ve deneyim ile şekillenir, güçlenir, esner ya da etkisizleşir (Bee ve Boyd, 2009). Çocuğun mizacı anne babasının davranış ve tutumlarına karşı verdiği tepkileri etkiler, aynı şekilde anne babanın çocuğa karşı yargı ve duygularını biçimlendirme de rol oynar. Dolayısıyla mizacın şekillenmesinde ilk sosyal çevre olan ailenin etkisi büyüktür (Çetinkaya, 2018). Yine de çocuğu diğerlerinden ayıran temel bireysel farklılıkları oluşturan mizacın yaşam boyunca değişmeden kaldığını belirten görüşlerde bulunmaktadır (Buss ve Plomin, 2014).

Mizacın beş temel boyutu olduğu konusunda fikir birliğine varan araştırmacılar, bu boyutları etkinlik düzeyi, olumlu duygusallık, ket vurma ve kaygı, olumsuz

duygusallık ve görev devamlılığı olarak tanımlar (Burger, 2016). Çabuk sıkılmak, öfkelenmek, dışa dönük ya da içe kapanık olmak, hareketli ya da sakin olmak gibi bireye özgü değişen mizaç özelliklerinin temelini oluşturan bu boyutlar, çocuğun kişilik gelişimini etkilediği gibi sosyal yaşamını da etkiler (Köknel, 1999) . Kılıç ve Aytar'ın (2017) okul öncesi dönem çocukları ile yaptıkları araştırma bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışma sonucunda mizacın sosyal becerileri yordadığı yönünde bulgulara rastlanmıştır. Yine Yağmurlu, Sanson ve Köymen'in (2005) yürüttükleri araştırmada, ebeveyn davranışlarının ve çocuk mizacının sosyal davranış gelişimine etkilerini kültürel bağlamda incelemiş, her iki kültürde de benzer bulgulara rastlayarak ebeveyn davranışlarının ve mizacın sosyal davranış gelişimini doğrudan ve dolaylı olarak etkilediğini ortaya koymuştur.

Benlik kavramının oluşmasında kişiliğin genetik ve kalıtsal temellerini oluşturan mizaç kadar çocuğun sosyal çevresinin de etkin rol oynaması araştırmaların bu yönde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Brown, Mangelsdorf, Neff, Schoppe-Sullivan ve Frosch (2009) çocukların benlik algısı ile mizaç, aile içi iletişim ve anne babaların ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada çocuklar üç yaşındayken mizaç özellikleri, üçlü aile etkileşimi ve anne babanın ebeveynlik davranışları ölçülmüştür. Çocuklar dört yaşına geldiğinde ise benlik algıları ölçülerek tüm değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucu aile dinamiklerinin ve üç yaş mizaç özelliklerinin benlik algısı gelişimine doğrudan ve dolaylı bir şekilde etki ettiğini göstermiştir. Benlik ile ilgili yapılan başka bir araştırma da İkiz'in (2009) çocuğun benlik algısını aile işlevleri açısından incelediği çalışmadır. Araştırma sonuçları daha önceki çalışmaları destekler nitelikte bulgular ortaya koymuş, ailedeki davranış kontrolü işlevi ile çocuğun benlik algısı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Kişiliğin şekillenmesinde en önemli çevresel etken olan aile, bireyin ayırıcı davranışları kazanmasında önemli bir role sahip olduğu gibi, ilk çocukluk yıllarında gözlem yoluyla öğrenme için gerekli olan model ya da örnekleri sağlamaktadır. Çocuğun kendi kendine yetebilen, özgüveni gelişmiş, benlik saygısı yüksek, kendisiyle barışık, sosyal çevreye uyum sağlayabilen, mutlu bir birey olarak yetişmesi ona sağlanan fırsatlar kadar anne-baba davranışlarıyla da yakından ilişkilidir. Aile içi olumlu iletişim, çocuğa gösterilen sevgi ve kabul çocuğun olumlu benlik geliştirmesine yardımcı olur (Cirhinlioğlu, 2010; Morgan, 2011).

Çocuğun gelişimini aile sistemi içerisinde değerlendiren ve aile içi etkileşimleri ele alan kuramlardan biri olan aile ekolojisi kuramına göre aile, insanları insan yapmanın

en etkili aracıdır. Çocuğun kişilik gelişimini doğrudan etkiler ve diğer çevresel faktörlerin dolaylı olarak etkilemesinde aracı olur. Aynı zamanda toplumun etkilerinin süzülerek çocuğa ulaştığı bir filtre görevi de görmektedir (Bee ve Boyd, 2009). Bronfenbrenner' e göre çocuğun doğuştan getirdiği özellikler ile çevresel faktörlerin birleşmesiyle gelişim, dolayısıyla kişilik gelişimi şekillenir (Berk, 2013). Özyürek, Begde ve Yavuz (2014) yaptıkları araştırmada aile ekolojisi kuramını destekler nitelikte bulgulara rastlamışlardır. Nitel araştırma modeline dayalı olarak yapılan bu araştırmanın sonucunda sosyal becerileri yeterli düzeyde olduğu belirlenen okulöncesi dönem çocuklarının, çocuğun anne babasıyla çocuğun okul çalışanlarıyla ve anne babanın okul çalışanları ile kurduğu sözel ve davranışsal etkileşimlerinin diğer akranlarına göre yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çocuğun yakın çevresini oluşturan yetişkinlerin olumlu rol model olmaları, sosyal becerilerin gelişimi açısından önemli bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır.

Kağıtçıbaşı'nın (2017) aile değişim kuramı ise benliği ailenin içinde, aileyi de kültürel ve sosyoekonomik çevrenin içinde ele alan bir yaklaşımdır. Ailenin sosyal özelliklerini aile yapısıyla, psikolojik özelliklerini de etkileşim ve sosyalleşmeyi içine alan aile sistemiyle ilişkilendirip ele alarak benlik gelişimde ailenin rolünü açıklamaya çalışır (Arslantürk, 2017). Bilir ve Sop'un (2016) aile ilişkilerinin önemini ortaya koymak için yaptıkları çalışmada okulöncesi dönemdeki çocukların aile ilişkilerinin çocuklarda rastlanan davranış problemlerini nasıl yordadığını incelemiş, anne- çocuk çatışma düzeyi yükseldikçe çocukların davranış problemlerinin de sıklaştığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu araştırma bulguları ve kuramsal çerçeveden yola çıkılarak, 48-72 aylık çocukların benlik algısı ile çocuğun cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve aile gelir düzeyi, annenin ve babanın yaşı ile öğrenim durumu, mizaç özellikleri ve çocuk- anne baba ilişki özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

Amaç

Araştırmanın amacı; okul öncesi eğitime devam eden 48-72 ay arası çocukların benlik algılarını, çocuğun yaş, cinsiyet, kardeş sayısı ve mizaç özellikleri ile anne babanın yaşı, öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi ve anne-baba ile ilişki özellikleri açısından

incelemektir. Araştırmanın bu genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

1. 48-72 aylık çocukların benlik algısı düzeyi çocuğun;
 - Yaşına
 - Cinsiyetine
 - Kardeş sayısına
 - Anne ve babasının yaşına
 - Anne ve babasının eğitim durumuna
 - Ailesinin gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Çocuğun benlik algısı ile mizaç özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Çocuğun benlik algısı ve anne ile ilişki özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Çocuğun benlik algısı ve baba ile ilişki özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Mizaç ve anne-baba ilişki özellikleri benlik algısını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Önem

Başarılı, çağı yakalayan ve gelişmiş bir toplum araştıran, sorgulayan ve farkındalığı yüksek bireylerden oluşur. Toplumu oluşturan bireylerin bu özelliklere sahip olabilmesi için öncelikle kendini tanıması, yeterliliklerini ve eksik yönlerini kavrayabilmesi, yeteneklerini fark edip doğru yönlendirebilmesi gerekir. Bu ise ancak bireyin sağlıklı bir benlik algısı geliştirilmesi ile mümkündür.

Benlik kavramı kendini tanımlama ve kendini değerlendirme boyutlarından oluşur. Gelişimin en hızlı ilerlediği dönem olması açısından oldukça kritik bir öneme sahip olan okulöncesi dönem benlik gelişimi açısından incelendiğinde, çocuğun çevreden edindiği bilgileri kullanarak kendine dair ilk izlenimlerini oluşturacağı, sonraki yaşantılarını da bu izlenimleri temel alarak inşa edeceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çocuk diğer insanlar için ne kadar önemli olduğu hakkında fikir yürüterek değer/değersizlik kavramlarını oluşturmaya başlar. Dolayısıyla doğduğu andan itibaren etkileşim içerisinde bulunduğu ilk sosyal çevre olan ailenin çocuğa göstermiş olduğu

davranış ve tutumlar ilk yaşantıların oluşturulmasında büyük önem taşır (Harter, 1999; Çelik, Tuğrul ve Yalçın, 2002; Oktay, 2007).

Çocuğun çevresiyle olan ilişkilerine ve kendisi hakkındaki düşüncelerine doğuştan getirmiş olduğu mizaç özelliklerinin de etkisi büyüktür. Yapılan çalışmada aile içi etkileşimin ve mizaç özelliklerinin benlik algısı ile ilişkisi araştırılarak, araştırma sonuçları doğrultusunda eğitimciler ve anne-babalar çocuklarda olumlu benlik algısı gelişimini desteklemek için bilgilendirilebilir. Böylelikle çocuğun o dönemde ya da ilerleyen yıllarda yaşayabileceği ruhsal ve davranışsal uyum bozukluklarına karşı alınabilecek önlemler hakkında fikir sahibi olabilir, sağlıklı bir benlik algısı oluşturmasına yardımcı olabilirler. Araştırma erken çocukluk döneminde çocuğun çevresinde bulunan yetişkinlerde farkındalık yaratması ve çocuğun sağlıklı bir benlik algısı geliştirebilmesi açısından önem taşır.

Benlik algısı; mizaç ve aile etkileşimi ile ilgili okulöncesi dönem çocuklarını konu alan araştırmalar (Reese, Bird ve Tripp, 2007; Goodvin, Meyer, Thompson ve Hayes, 2008; Robins, Donnellan, Widaman ve Conger, 2010; Karreman, Haas, Tuijl, Aken ve Deković, 2010; Lee ve Stone, 2012) uluslararası alan yazınında yeterli oranda yer alırken, Türkiye’de az sayıda çalışma (Sarıyüce Körükçü, 2004; Uluç, 2005; Yazıcı ve Demirtaş, 2015; Uysal ve Baykan, 2015) bulunmaktadır. Özellikle benlik algısını hem genetik ve biyolojik hem de sosyal çevre gibi birkaç değişkene bağlı olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Alan yazınındaki araştırmaların azlığı söz konusu değişkenlerin benlik algısını nasıl yordadığına dair araştırma yapılması gerekliliği oluşturmuştur. Buradan yola çıkılarak benlik algısı, mizaç ve aile etkileşimi arasındaki ilişkinin değerlendirilme ihtiyacı doğmuştur. Bu sebeplerden yapılan çalışmanın alan yazına önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

Araştırmaya katılan çocukların ve anne-babaların ölçme araçlarına içten ve doğru cevap verdikleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

- Araştırma 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Ankara ili Mamak ilçesinde MEB'e bağlı resmi bir anaokulunda eğitim gören ve araştırmaya dâhil edilen 48-72 aylık çocuklar ve anne-babaları ile sınırlıdır.
- Araştırma, ölçme araçları doğrultusunda elde edilen veriler ile sınırlıdır.

Tanımlar

Benlik Algısı (Self Perception): Bireyin kendisi hakkındaki algılamalarının bütünüdür (Kağıtçıbaşı, 2017).

Öz Yeterlilik (Self Efficacy): Kişinin karşılaştığı olay ve durumlarla nasıl başa çıkabileceğine ilişkin kendisine dair inançlarıdır (Demoulin, 1999).

Öz Saygı (Self Esteem) :Kişinin, diğer insanlara göre ne ifade ettiğini algılama düzeyidir (Demoulin, 1999).

Mizaç (Temperament) : Yaşamın ilk yıllarından itibaren gözlemlenebilen duygu, davranış ve dikkat süreçlerindeki biyolojik ve genetik kökenli bireysel farklılıklardır (Yağmurlu, 2012).

Anne/baba-çocuk ilişkisi: Bebeğin doğumu ile başlayan anne/baba ve bebek arasında olan fiziksel ve duygusal etkileşimdir (Hortaçsu, 2003).

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde benlik algısı, aile etkileşimi ve mizaç çeşitli kuramlar aracılığıyla irdelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili kuramsal alan yazını bilgileri ile daha önce yapılmış olan araştırmalara da yer verilmiştir.

Benlik

Doğduğu an sosyal hayatın bir parçası olan insan, yaşamın ilk yıllarından itibaren ait olduğu çevreye ve kendine dair bilgi sahibi olma arayışına girer. Kendini tanımak, içinde bulunduğu çevre tarafından nasıl algılandığını gözlemlemek ve çevresindeki ilişkileri anlama biçimi sosyal hayata uyumu açısından büyük önem taşır. Bireyin kendine dair algılarının büyük bir kısmını kapsayan benlik kavramı, onu diğerlerinden ayıran yetenek, mizaç, değer ve yargıların toplamından oluşur (Onur, 1993; Tesser, 2002).

Epstein (1973)' e göre benlik kavramı, bireyin kendisi için önemli olan yaşantı ve deneyimlerinden farkında olmadan yaptığı çıkarımlarla kendi benliğini tanımlamasıdır. Benlik kavramı karmaşık bir yapıya sahiptir ve her birey kendi yaşantısı yoluyla eşsiz bir gerçeklik teorisi oluşturur. Benlik kavramının oluşmasında bilinçli ve bilinç dışı yaşantılar bütüncül olarak önem taşımaktadır. Kendisi hakkında edindiği bilgileri hiyerarşik olarak kategorilere ayıran birey, bu kategori ayrımını bireysel olarak benimsenmiş ya da bir grup paylaşımı ile oluşturmuştur. Benlik kavramı sahip olduğu hiyerarşide, benliğin alt boyutlarından ve genel benlikten çıkan davranışların sonuçlarına yönelik algılardan oluşan ve bebeklikten yetişkinliğe doğru giderek çok yönlü bir yapıya sahip olan aşamalı bir düzendedir. Genel benlik kavramı çok yönlüdür ve bebeğin yaşı büyüdükçe daha kararlı bir yapıya bürünür. Benlik kavramı bireyin “ben üzgünüm” vb. gibi kendini tanımlayıcı ve “ben iyi yüzebilirim” vb. gibi kendini değerlendirci boyutlara sahiptir. Benlik kavramının bu sistemli, kararlı, hiyerarşik yapısını anlayabilmek için benlik gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak gerekir (Demirtaş, 2017).

Shavelson, Hubner ve Stanton (1976), benlik kavramını bireyin çevresinde önemli gördüğü kişilerin yorumları, davranışlarına verdikleri dönütler ve kendisine

yönelik tutumlarından etkilenecek benliğini algılaması ve benliğine yönelik değerlendirmelerinin bütünü olarak tanımlar. Bireyin kendini algılayış biçimi davranışsal tepkilerini etkilerken aynı zamanda davranışları da benliğini algılamasını etkilemektedir. Benlik kavramının yedi tanımlayıcı özelliği bulunmaktadır ve bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Benlik kavramı düzenli bir yapıdır. Örneğin bir çocuğun deneyimleri ailesi, okulu ve arkadaşları etrafında dönmektedir. Çocuk deneyimlerini okul, aile ve arkadaş kategorilerine göre düzenlemekte ve onlara anlamlar yükleyerek düzenli bir yapıya sahip benlik kavramı oluşturmaktadır.
2. Benlik kavramı çok yönlüdür. Bu çok yönlü yapı birey ya da belirli bir grup tarafından belirlenen okul, sosyal kabul, akademik başarı gibi kategorilerden oluşur.
3. Benlik kavramı hiyerarşik bir yapıdadır ve hiyerarşinin en tepesinde genel benlik kavramı bulunmaktadır.
4. Benliği tehdit edici durumlarla karşılaşmadığı sürece genel benlik kavramı sabittir.
5. Benlik kavramı gelişimseldir, bebeklikten yetişkinliğe doğru gidildikçe benlik kavramının alt boyutları çeşitlenmektedir.
6. Benlik kavramı değerlendirici bir özelliğe sahiptir. Birey, belirli durumlarda kendisine yönelik tanımlamalarda bulunur.
7. Benlik kavramı teorik olarak ilişkili olduğu diğer yapılardan farklıdır. Örneğin, bireyin fiziksel görüntüsünün nasıl olduğundan ziyade kendi görüntüsünü nasıl algıladığı ile ilgilenmektedir (Shavelson, Hubner ve Stanton, 1976).

Bireyin kendi algısının nesnesi olarak kendisini görmesi şeklinde ifade edilen benlik kişiliğin merkezi olarak kabul edilir. Kendinin farkında oluşu, gelişimi ve beklentilerinin özeti olan benlik kavramı diğer insanların söylemlerinden ve yaptıkları davranışlardan etkilenen özel bir deneyim alanıdır. Sosyal etkileşimciler kişinin benliğine dair düşüncelerinin onun diğer insanlarla olan etkileşimleri sonucu şekillendiğini ifade eder (Cevher ve Buluş, 2006). Benlik gelişiminin ilk adımlarının atıldığı erken çocukluk dönemi, çocuğun olumlu benlik algısı oluşturmaya açısından önem taşımaktadır.

Benliğin Gelişimi

Yaşamın ilk yıllarında kendini ve annesini bir bütün olarak algılayan çocuk, zamanla ayrı bir birey olduğunun farkına varır ve özerkleşmeye başlar. Olumlu ya da

olumsuz bir benlik algısına sahip olarak dünyaya gelmemiştir ve yetişkinlerle girdiği etkileşim ve yaşantılar kendini algılayış biçimi üzerinde belirgin bir rol oynar (Bee ve Boyd, 2006; Bock, 2001). Bandura öz yeterliliğin kökenlerinin bebeğin bazı olayları denetleyebildiğini fark ettiği yaşamın ilk yılına dayandığını savunur. Bebek kendi yaptıklarını ve davranışlarını algıladıkça ve kendini sözel olarak ifade edebilmeye başladıkça kendisiyle ilgili algılarını “özel benlik” olarak ayırt eder. John Bowlby’nin Bağlanma Kuramına göre, bebek ve bebeğe bakım veren kişi arasındaki etkileşimler ve bakım verenin bebeğe yönelik desteği olumlu benlik algısı gelişimi için kritik bir öneme sahiptir. Örneğin, bebeğin bakımından birincil derecede sorumlu olan kişi, bebeğe güvenli bağlanma sağlarsa bebek değerli olduğu yönünde bir benlik kavramı; bebeği ihmal edici bir tutum içinde olursa bebek değersiz olduğu yönünde bir benlik kavramı geliştirecektir (Magnavita, 2016). Çevresinde bulunan kişilerin kendisiyle olan ilişkileri sonucunda adı, soyadı, fiziksel özellikleri gibi kendi benliğini betimleyici bazı görüşler edinmeye başlayan çocuğun “Nesnel Benlik”i gelişir ve 18-24 ay civarında aynaya baktığında kendini tanır. İki yaşından sonra toplumun bir parçası olduğunu fark eden çocuğun benlik farkındalığı ve empati yeteneği gelişmeye başlar (Bee ve Boyd, 2006). Benlik kavramına yönelik tanımlamalar ise üç yaştan itibaren benliğin basit betimlemeleri yapılarak başlamaktadır. Üç yaşındaki çocuk: “Annem ve babamla birlikte yaşıyorum. Çok güzel şarkı söyleyebiliyorum. Hiç korkmam. Hep mutluyum. Çok güçlüyüm, bak şu sandalyeyi taşıyabilirim.” Şeklinde benliğin gözlemlenebilir somut zihinsel tanımlamalarını yapabilir ve bu şekilde benliğinin bir portresini oluşturabilir (Harter, 1999).

Benlik algısı yaşamın ilk yıllarından itibaren gelişimi başlamış olan diğerlerinin rolünü üstlenme ve kendini başka insanların gözünden algılayabilme yeteneği ile birlikte gelişmektedir (Gander ve Gardiner, 2017). Bu nedenle insanın kendine verdiği değeri ve bütünlüğünü koruyabilmesi için çevresi ile ilişkileri çok önemlidir. Kendine dair bildikleri çevresindeki insanların kişi hakkındaki düşüncelerinin dışavurumları ve kendine ilişkin değerlendirmelerinden ibarettir (Cüceloğlu, 1997; Geçtan, 2000). Sullivan insanların doğdukları andan itibaren içinde bulundukları çevreden dönütler aldıklarını, kendilerine dair birtakım beklenti ve tutum oluşturdıklarını ve bunların sonucunda kişinin benlik şemasının temelini oluşturduğunu savunur (İnanç ve Yerlikaya, 2018). Aşağıda benlik gelişimi ile ilgili bazı kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

Benlik Algısı ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Benlik kavramı ile ilgili araştırmalar ilk olarak William James ile başlamıştır. Benlik kişinin kendine dair bilinçli algılarından oluşur ve kendisine dair söyleyebileceği şeylerin toplamıdır. İnsanın varoluş nedenini tanımlamaya ve anlamaya çalıştığını söyleyen James benliğin iki boyutu olduğunu savunur (Özen ve Gülaçtı, 2010).

Benliği özne benlik ve nesne benlik olarak sınıflandıran James'e göre özne benliğin işlevi, kişinin kendisini diğer nesne ve insanlardan ayırt etmesini sağlamak, tecrübelerini biriktirmek, kişiye süreklilik ile birlik hissi vermektir. Birey bedeniyle, içselleştirmiş olduğu ilişki kalıplarıyla ve özellikleriyle kendini hem diğer bireylerden hem de evrenden ayrılmış hisseder. Geçici ve sonlu olduğunun farkındadır, ölüm bilincine sahiptir ama ne olursa olsun yaşamını devam ettirmeye çalışır. Nesne benliğin işlevi ise bugünkü ve gelecekteki kimliğini oluşturmak için kendisi hakkındaki bilgileri daha dikkatle algılaması ve akılda tutmasıdır. Nesne benlik yaşantı ve deneyimler sonucu oluşur, benliğin etkilenen kısmını oluşturduğu için pasiftir. "Kendine değer verme" kavramı nesne benliğe ait bir kavramdır ve benliğinden hoşnut olma ya da olmama şeklinde kendini gösterebilir (James, 1950/2016; Aslan Yılmaz, 2016).

James maddesel benlik, sosyal benlik, ruhsal benlik ve saf ego olmak üzere benliğin dört türü olduğunu ifade eder. Maddesel benlik kişinin fiziksel varlığı yani bedeni ile kendisine ait olarak tanımladığı eşyaları, akrabaları, arkadaşları ve hayvanlarından oluşur. Aile kurmak, mülk sahibi olmak gibi eylemler maddesel benliği korumaya yönelik eylemlerdir ve sahiplik duygusu barındırır. Sosyal benlik; bazı gruplara dâhil olmak, statü kazanmak ünlü olmak gibi diğer insanların kişiyi nasıl algıladığı ile ilgili benlik türüdür. Farklı sosyal ortamlarda farklı sosyal kimliklere sahip olan birey içinde bulunduğu yer ya da koşula göre role bürünür. Ruhsal benlik ise bireyin tutum, istek ve kişisel özellikleri gibi bilişsel ve psikolojik durumudur. Saf ego Maddesel, sosyal ve ruhsal benlik türleri nesne benliğe, saf ego ise özne benliğe karşılık gelmektedir (James, 1950/2016).

Benliğin bireyin algıları üzerine inşa edildiğini savunan bir diğer kuramcı Rogers'a göre insan kendi üzerinde düşünebilme, benzersiz algı ve deneyim kapasitesine sahiptir. Benlik bireyi diğerlerinden ayıran düşünce, algı ve değerlerden oluşur ve kişinin ne olduğu ile neyi, ne kadar yapabildiğine dair algılamaları da içerir. Bu algı ve anlamların toplamı fenomal alanı meydana getirir ve her birey yaşantılarını kendi benlik algısına göre değerlendirip yorumlar. İnsan yaratılışı itibarıyla iyimserdir ve her zaman

daha olumlu ve gelişmiş bir benlik oluşturma çabası içerisinde (Çeçen Erogul ve Yurtal, 2014; Magnavita, 2016).

Rogers insanların farkında olmadıkları yaşantılara sahip olsalar da benliğin bilinçli olduğunu vurgular ve benlik kavramının benlik imajı, öz saygı ve ideal benlik olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu savunur. Benlik imajı bireyin gerçekte var olan benlik halidir ve her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Örneğin kişi müzik konusunda herhangi bir yeteneğe sahip değil iken yetenekli olduğuna inanabilir ya da bunun tam tersi bir durum söz konusu olabilir. Bir diğer boyut olan öz saygı bireyin kendisine ne kadar değer verdiğine ilişkin kişisel yargısıdır. Kendini diğer insanlarla karşılaştırdığında yetersiz olduğuna inanırsa, öz saygı olumsuz etkilenir. İdeal benlik ise bireyin sahip olmak istediği benliktir. Bireyin ideal benliği ile yaşantı ve deneyimlerinin örtüşmemesi durumunda tutarsızlık yaşanır ve birey uyumsuzluk yaşar (Cervone ve Pervin, 2016; Eroğlu, 2014; Gürcan, 2015).

Benlik gelişiminde sosyal çevrenin önemine dikkat çeken Cooley (1902) ise özellikle ebeveynlerin benlik gelişimde önemli bir role sahip olduğunu belirtir ve Ayna Benlik kavramından söz eder. Ayna Benlik kavramına göre birey zihninde sosyal çevresinde bulunan insanların kendisini nasıl gördüğüne dair bir fikir oluşturur ve bu insanlardan aldığı tepkilerle fikirlerinin doğruluğunu karşılaştırır. İnsanların neden onu bu şekilde algıladıklarını anlamaya çalışır ve benliğini bu doğrultuda geliştirir. Örneğin birey çevresinde bulunan insanların kendisini mesleki açıdan yetersiz bulduklarını düşünüyorsa kendisinin yetersiz olduğuna inanır. Özellikle duygusal bir bağ kurulmuş olan tek bir kişinin görüşü bile ayna benliği harekete geçirmek için yeterli olabilir. Birey bazen özellikle olumsuz görüşleri tamamen kabul etmek yerine filtreler ve bu görüşlerden etkilenmeyi reddedebilir (Aslan Yılmaz, 2016).

Demoulin (1999) kişiliği şekillendiren en temel olgulardan biri olan benliği bireyin yaşantı yoluyla edindiği deneyimleri ile kendine ait değer yargılarını oluşturması olarak ifade ederken, benliğe ilişkin kavramları benlik algısı, öz yeterlilik ve öz saygı olarak açıklamaktadır. Benlik algısı bireyin çevresel faktörlere bağlı olarak hayatı boyunca edindiği deneyimleri ile kişinin kendine karşı geliştirdiği yargıların bütünüdür. Kişinin kendi algıladığı benliğe dair önemi açıklayan öz yeterlilik, karşılaşılan güçlüklerle nasıl başa çıkacağına dair inancıdır. Stres kontrol kapasitesi, sorumluluklar karşısında gösterilen hassasiyet, motivasyon ve kendine güven duygusuna kaynaklık eder (Akt. Turaşlı, 2014). Öz saygı ise kişinin kendi değerinin ve öneminin bilincinde olmasına dayanan, kendine dair olumlu değerlendirmeleridir. Kendine saygı duyan bir

insan kendine karşı iyi davranır, sevmeye ve mutlu olmaya layık olduğunu düşünür. Öz saygı kişinin kendisine sorduğu “Başka insanlar için ne kadar önemliyim?” ve “Hayatımın anlamı ne?” gibi soruların cevabıdır (Duclos, 2016).

Mizaç

Mizaç, insan yaşamının ilk dönemlerinde gözlemlenebilen, biyolojik ve genetik ön yatkınlıklardan oluşan, bireyin kendine özgü duygusal doğaya sahip olma durumudur (Rothbart ve Bates, 2006; Bee ve Boyd, 2009). Çocuğu diğerlerinden ayıran bireysel farklılıkların kökenini oluşturmakla birlikte nispeten kalıcı ve sabit özellik gösterir. Yetişkinlik dönemindeki kişilik özellikleri üzerinde belirleyici bir role sahiptir ve yaşantılar sonucu şekillenir (Sanson, Hemphill ve Smart, 2004).

Bireyin davranış tarzı ile ilgili olan mizaç kişinin olay ve durumlar karşısında vereceği tepkilere yön verir. Farklı mizaçlara sahip bebekler benzer durumlarla karşılaştıklarında farklı tepkiler verir (Işık, 2017). Bebeğin ulaşmak istediği bir nesneye uzanmaya çalışarak çaba sarf etmesi ya da ağlamaya başlaması mizaç özelliği değil mizacın davranışsal dışavurumudur. Sebatkâr mizaca sahip bebek sabrederek amacına ulaşmaya çalışırken, tepkiselliği yüksek bebek hırçınlaşır ve ağlamaya başlar (Burger, 2016).

Kişilik gelişimi Freud’ a göre yaşamın ilk yıllarında şekillenir ve biyolojik kökenini oluşturan kısmı mizaçtır (Köknel, 1999). Her çocuk kendine has mizaç özellikleri ile dünyaya gelir ve doğuştan getirdiği bu kalıtsal özellikler çevrenin etkisiyle kısmen değişime uğrasa da tamamen değişmesi oldukça zordur (Bee ve Boyd, 2009). Schwartz, Wright, Shin, Kagan ve Rauch’ın (2003) iki yaşındayken yüksek derecede çekingen ya da çekingen olmayan olarak sınıflandırılmış genç yetişkinlerden oluşan bir grup üzerinde yapmış oldukları çalışmada mizacın bazı özelliklerinin, özellikle çekingen davranışların altında yatan biyolojik temelli bireysel farklılıkların yıllar boyunca değişmeden kaldığını kanıtlar nitelikte bulgulara rastlamışlardır.

Temel duyguların mizacın özünü oluşturduğunu savunan Goldsmith ve Campos (1982) mizaçtaki bireysel farklılıkları deneyimleme, ifade etme ve duygusal deneyimin sıklığındaki farklılıklara benzetmişlerdir. Mizaç üzerinde bireylerin sosyal etkileşimlerindeki alıcı ve ifade edici farklılıklarının önemini vurgulamışlardır (Cervone ve Pervin, 2016; Putnam, Rothbart ve Gartstein, 2008). Thoms ve Chess’in Uyuşma Düzeyi Teorisi de sosyal çevrenin mizaç üzerindeki etkisine vurgu yaparak çocuğun

duygusal ve sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için mizaç özellikleri ile çevredeki yetişkinlerin tepkilerinin uyumlu olması gerektiğini ifade eder. Sosyal bir varlık olan insanın yaşamın ilk yıllarında aile içindeki ve dışındaki çevreye verdiği bilişsel, davranışsal ve duygulanım tepkileri çocuğun kendi mizacına özgü tepkilerdir ve bazı mizaç özellikleri bu etkileşim sırasında pekişebilir ya da kısmen değişebilir. Özellikle çocuğun anne ile etkileşimi sonucu zor mizaca sahip bir çocuk çevreye uyum sağlayabilen bir yetişkine dönüşebilirken uyumlu, kolay arkadaş edinebilen bir çocuk sürekli çatışma yaşayan bir birey olabilir (Rothbart, 2011).

Sanson ve Rothbart'a (1995) göre ise mizaç duygulara dayalı beceri ve alışkanlıkların bütünleştirilmesinin temelini oluşturan duyumsama, bağlantı kurma ve dikkat süreçlerine karşılık gelmektedir. Bebeğin aktivite düzeyi ruh hali uyum yeteneği ilk tepkileri ve şiddeti, ritmi ve hassasiyeti mizacının belirtileridir. Prior (1992) mizaci, erken yaşlarda fark edilebilen ve hayat boyu devam eden, değişik durumlarda kişinin duygusal ve davranışsal tepkilerinin özellikleri olarak tanımlar (Akt. Yağmurlu ve Sanson, 2009).

Çocukların mizaçlarını belirleyebilmek ve mizaç özelliklerini sınıflandırabilmek için oldukça fazla teori oluşturulmuştur. Mizacın ne olduğuna yönelik tam anlamıyla bir görüş birliği olmaması ile birlikte tüm yaklaşımların aynı görüşte oldukları noktalar; mizacın kalıtsal ve biyolojik kökenlerinin olduğu, çok erken yaşlarda oluşmaya başladığı ve çocuklukla beraber tanımlanabilen davranış eğilimleri üzerinde belirgin şekilde etkili olduğudur (Bee ve Boyd, 2009).

Mizaç ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Mizaç özelliklerinin yaşamın ilk yıllarında dahi gözlemlenebildiğine dair ilk çalışmalar Thomas ve Chess 'in (1977) üç aylık 133 bebeği ergenliklerinin ilk yıllarına kadar izlemiş oldukları boylamsal araştırmayla başlamıştır (Zentner ve Bates, 2008). Mizaç özelliklerini tespit edebilmek için çocukları belirli aralıklarla ev ortamında gözlemlemiş ve çeşitli testler uygulayarak ebeveyn görüşmeleri yapmışlardır. Bebeklerin ayırd edici mizaç özellikleri sergilediğini fark eden araştırmacılar elde ettikleri bulgulardan yola çıkarak dokuz farklı mizaç boyutu ortaya koymuşlardır (Shiner, 1998). Bu mizaç boyutları aşağıda belirtildiği gibidir.

Etkinlik Düzeyi (Activity Level): Çocuğun gün içerisinde etkin ve hareketli olduğu zamanların pasif olduğu zamanlara orantısıdır. Hareketli bir çocuk yüksek

enerjiye sahiptir ve bu durum çocuğun çevresinde bulunan yetişkinlerde yorgunluğa sebep olabilir (Magnavita, 2016).

Ritmiklik/Düzenlilik (Rhythmicity): Herhangi bir rutin davranışın öngörülebilirliği veya öngörülemezliğidir. Çocuğun uyku- uyanıklık süresi, beslenme örüntüleri ve tuvalet alışkanlıkları gibi fiziksel fonksiyonlarının zaman içerisindeki düzenliliğini belirtir.

Yaklaşma ya da Geri Çekilme (Approach/Withdrawal): Çocuğun yeni bir uyaran karşısında verdiği ilk tepkidir. Yeni tanıdığı kişilere karşı gülümseme gibi duygudurum ifadeleri gösterebilen ya da yeni bir oyuncağa uzanmak gibi motor etkinliklere kolayca yaklaşabilen bir çocuk girişkendir. Aksine insanlarla yeni tanıştığında ağlama gibi tepkiler veren çocuklar ise çekingendir.

Uyum Sağlayabilirlik (Adaptability): Çocuğun yeni karşılaştığı ya da değişmiş durumlar karşısında uyum sağlayabilme düzeyidir. Yüksek uyum düzeyine sahip çocuklar yeniliklere daha kolay uyum sağlayabilirken uyum düzeyi düşük olan çocuklar zorlanmaktadır (Magnavita, 2016).

Duyusal Eşik (Sensory Threshold): Çocukta fark edilir bir tepki uyandırmak için gereken uyarının yoğunluk düzeyidir. Yüksek sesten rahatsız olup ağlamaya başlayan çocukların uyarılma eşiği düşüktür ve yüksek duysal eşiğe sahiptirler. Düşük duysal eşiğe sahip çocuklar ise sesten rahatsız olmayıp gürültülü ortamlarda uyuyabilirler dolayısıyla uyarılma eşikleri yüksektir.

Yoğunluk (Insensivity): Çocuğun gösterdiği olumlu ya da olumsuz tepkinin enerji düzeyidir. Yüksek yoğunluklu çocuklar genellikle duygularını abartılı bir şekilde ifade ederken düşük yoğunluklu çocuklar daha sakindir (Shiner, 1998).

Duygu Durumu (Quality of Mood): Mutlu, neşeli ve dostça davranışlar pozitif ruh hali, huzursuz, üzgün ve düşmanca davranışlar ise negatif ruh halini ifade eder. Yüksek duygu durumuna sahip çocuk hayata karşı olumlu bir bakış açısı geliştirir ve genellikle mutludur. Düşük duygu durumuna sahip çocuklar ise negatif bir bakış açısına sahip oldukları için genelde huzursuz ve mutsuzdur.

Dikkat Dağınıklığı (Distractibility): Konu dışı çevresel uyarıların çocuğun devam etmekte olan davranışının yönünü etkileme veya değiştirme düzeyidir.

Dikkat Süresi ve Devamlılık (Attention and Persistence): Dikkat süresi çocuğun belirli bir etkinliği takip edebilme süresi, devamlılığı ise etkinliğin önündeki engeller karşısında sürdürebilmesidir.

Bu mizaç boyutlarından yola çıkan Chess ve Thomas (1977) üç mizaç tipi olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlar; günlük rutin alışkanlıkları düzenli olan uyumlu, yeni deneyimlere ve ortamlara kolaylıkla alışabilen kolay mizaçlı çocuklar; kolay sinirlenen, günlük rutinleri düzensiz, ilk defa karşılaştığı insan ve olaylar karşısında korku dolu olan ve negatif bir ruh haline sahip zor mizaçlı çocuklar ile yeni durumlar karşısında çekingen davranan ve yavaş uyum sağlayabilen yavaş ısınan mizaçlı çocuklardır. Çocukların yaklaşık %40'ı kolay mizaçlı, %10'u zor mizaçlı ve %15', yavaş ısınan mizaca sahiptir. Kalan %35'lik kısım ise bu mizaç tiplerinden birkaçının özelliklerini birlikte taşır (Akt. Plotnik, 2009; Cervone ve Pervin, 2016). Thomass ve Chess'in "Uyuşma Düzeyi Teorisi" ne göre çocuğun mizaç tipi, ebeveyn tutum ve davranışları ile uyum içinde olmalıdır. Yavaş ısınan mizaca sahip bir çocuktan yeni girdiği bir ortama hemen uyum sağlamasını beklemek, çocuğun mizacı ile çocuktan talep edilen tepki arasında ciddi bir uyumsuzluk yaratacağı için çocuğun benlik algısı gelişimini olumsuz etkileyecektir. Çocuk ve ebeveynler arasındaki uyumun yüksek olması sağlıklı kişilik gelişimi için ön koşuldur (Burger, 2016). Shiner (1998) yaptığı araştırmada, çocuklukta belirginleşen bu mizaç farklılıkları ile yetişkinlikteki kişilik özellikleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Zor mizaca sahip bebekler daha sonraki dönemlerde çevreye uyum sağlamakta zorlanan bireyler olurken, kolay mizaca sahip bebeklerin zorlukların üstesinden rahatlıkla gelebilen bireyler olması ihtimali yüksektir.

Daha sonra yapılan çalışmalar mizacın "Zorluk" boyutunun çalışılması zor olduğu ve mizaç özelliklerinin çocuğun yaşı, içinde bulunduğu çevre ve koşullardan etkilendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca çocuğu "Zor Mizaçlı" olarak sınıflandırmak, çocuğun kendine yönelik olumsuz algı geliştirmesine, benlik gelişiminin zarar görmesine ve davranış problemleri göstermesine sebep olabilir. Bu durum araştırmacıları yeni mizaç özellikleri aramaya yönlendirmiştir. Bu sebeple Buss ve Plomin (1975) Thomas ve Chess'in modelini yeniden düzenleyerek üç mizaç özelliği belirlemişlerdir. Bu özellikler;

Duygusalılık: Üzücü veya mutlu edici durumlarda uyarılma kolaylığını ifade eder.

Aktivite: Hareket halinde olma durumudur.

Sosyallik: Diğer insanlarla birlikte olma gereksinimidir.

Araştırmacılara göre bebeklerin mizaçları bu üç mizaç özelliğinin kombinasyonu sonucu oluşur. Ayrıca mizacın genetik aktarım yoluyla doğuştan gelen özellikler olduğunu ve zaman içerisinde çevre etkileşimi ile değişmesinin mümkün olmadığını savunmuşlardır. Çocukluktan itibaren gözlemlenen bu sabit mizaç özellikleri, yetişkin kişiliğini yordayıcı özelliğe sahiptir.

Buss ve Plomin'in aksine mizacı nörobiyolojik gelişim ile birlikte çevresel etmenlerden etkilenen dinamik bir süreç olarak ele alan Rothbart etkileşimsel bir yaklaşım ortaya koymuştur. İçinde yaşadığı çevrenin verdiği tepkilerle mizacın şekillendiğini öne sürerek üç temel boyuttan bahsetmiştir. Bunlar gayretli kontrol, olumsuz duygulanım ve dışa dönüklüktür.

Gayretli Kontrol: Dikkat, odaklama, engelleme denetimi, algısal hassasiyet, düşük yoğunluklu uyarılarla memnuniyet gibi mizaç özelliklerini içerir.

Olumsuz Duygulanım: Kızgınlık ya da düş kırıklığı, korku, rahatsızlık, mutsuzluk, azalan tepki gibi mizaç özelliklerinin kombinasyonudur.

Dışa Dönüklük: Etkinlik seviyesi, utangaçlık, yüksek yoğunluklu uyarılarla memnuniyet, gülümseme, dürtüsellik ve yakınlaşmayı içerir.

Daha sonra Prior, Sanson ve Oberklaid, (1989) yaptıkları araştırmada, tepkisellik (belirli bir uyarana tepki vermeye hazır olma), sebatkârlık (dikkatini toplayabilme ve yoğunlaştırabilme), sıcakkanlılık (yeni girdiği ortamlara veya yeni tanıştığı insanlara uyum sağlayabilme) ve ritmiklik (çocuğun günlük rutin davranışlarının düzenliliği) olmak üzere 3-8 yaş döneminde görülen ve sabit olan dört mizaç özelliği olduğunu belirtmişlerdir (Prior, Sanson, Smart ve Oberklaid, 2000).

Benlik Algısı ile Mizacın İlişkisi

Kişilik tanımlanırken karakter, mizaç ve öz (benlik) kavramları kullanılır. Benlik, bir kişinin “Ben kimim?” sorusuna verdiği cevabı ifade eder. Kişinin kendisiyle ilgili en önemli tarafı olmakla birlikte kim olduğunu, deneyimlediği duygu ve anıların kime ait olduğunu içerir. Mizaç ise kişiliğin biyolojik kökenidir ve belirli bir genetik miras ile dünyaya gelen, çevresi ile etkileşim kurarak gelişen ve büyüyen birey; tek başına başladığı yaşamında aile, akran, okul ve yakın çevresi ile sosyalleşmekte ve doğuştan getirmiş olduğu özelliklerin yanı sıra bir yandan toplum içerisinde kendisine ilişkin fikir edinirken diğer yandan da sosyal alanda gelişim göstermektedir.

Aile

Çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesi ve diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurabilen bir birey olarak yetişmesi için anne babası tarafından sevilme, değer görme, saygı duyulma gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve aile içerisinde sağlıklı bir ilişki

kurulması büyük bir önem taşımaktadır. Anne babalar çocuklarıyla kurdukları olumlu ve olumsuz ilişkileri yoluyla çocuklarının davranışlarına yön vermektedirler (Hortaçsu, 2008).

Benlik gelişimi açısından en insan hayatının en önemli dönemi olan erken çocukluk döneminde, birey yaşantı ve deneyimlerinden yola çıkarak kendine dair ilk yargı ve değerlerini oluşturur. Özellikle bireyin başkalarının onun hakkında neler düşündüğüne dair hissettiklerinin bütünü olan öz saygı gelişimi açısından sosyal çevre oldukça önemlidir (Demoulin, 1999). Dolayısıyla ilk sosyal çevre olan aile, çocuğun ilk benlik algısı deneyimlerinin de olduğu yerdir. Aşağıda aile ile ilgili bazı kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

Aile İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Aile, birbiri ile sürekli olarak etkileşim halinde olan eşler, anne-baba çocuk ve kardeş alt sistemlerinin birleşmesinden meydana gelir. Anne babaların çocukla ilişkileri gibi ebeveynlerin birbiriyle ilişkileri de çocuğun gelişimini yüksek düzeyde etkilemektedir. Bu bağlamda, sağlıklı alt sistemlere sahip ailelerdeki ilişkiler sayesinde çocukların psikolojik açıdan uyumlu bireyler olacakları düşünülmektedir (Heinicke, Guthrie ve Ruth, 1998).

Çocuğun gelişimi üzerinde aile üyelerinin ve çocuğa birincil bakımı sağlayan bireylerin çocuğun gelişimi üzerinde en fazla etkisi olan bireyler olduğunu savunan kuramlardan biri olan sosyal ilişki kuramına göre, anne-baba ile çocuk arasındaki etkileşimden yola çıkar. Aileye yeni katılan birey olan bebek, hem anne babalarının davranışlarını etkiler hem de onların davranışlarından etkilenir. Ailede etkileşimin ve değişimin karşılıklı olduğunu savunan Tajfel ve Turner'e göre, çocuğun ebeveynleri ile ilişkileri ve bu ilişkilerin çocuk açısından sonuçları toplumsallaşma sürecinde çok önemli rol oynamaktadır. Kuram, çocuğun yaşamı boyunca kuracağı ilişkilerin niteliği, ilişkilerdeki davranışlarının, ilişkilere bakış açısının ve ilişkilerden beklentilerinin çocuğun ebeveynleri ile kurduğu ilk ilişki tarafından etkilendiği temeline dayanır (Akt. Schwartz, 1998).

Yapısal işlev kuramına göre ise, ailenin asıl amacı üreme yoluyla topluma yeni bireyler kazandırmak ve neslin devamını sağlamaktır. Talcott Parsons'a göre ailedeki beslenme, barınma gibi hayatta kalmaya yönelik işlevler araçsal işlevler ve sevgi, şefkat,

güven gibi toplumun maneviyatına yönelik işlevler de duygusal işlevler olmak üzere ailenin temel iki işlevi vardır (Dallos ve Draper, 2010).

Son yıllarda çocuk merkezli etkileşime dayalı aile merkezli uygulamalara geçişin kuramsal temellerini oluşturan en önde gelen kuramlardan biri de Aile Sistemleri Kuramıdır (Wehman, 1998). Kuram aile için geçerli olabilecek temel dört varsayımdan hareket eder. Bütünlük ve düzen ilkesine göre, bütün parçaların toplamından daha çok şey ifade eder. Dolayısıyla ailenin bütün üyeleri birbirine bağlı, daimi ve karşılıklı olarak etkileşim halinde olan bir bütünü oluşturur. Hiyerarşik yapı ilkesine göre alt sistemler birleşerek sistemi oluştururlar. Aile kendi içinde anne-baba, eş, kardeş gibi alt sistemlerden oluşur ve geniş aile toplum gibi sistemlerin de alt sistemidir. Homeostasis (denge) ilkesine göre, sistem bütünlüğünü sürdürebilmek ve kendini koruyabilmek için değişen çevre koşullarına göre kendisini düzenler. Böylelikle kendine özgü bir denge kurar ve bu dengeyi sürdürür. Uyum sağlayıcı kendini düzenleme kapasitesine göre ise sistem, içsel ve dışsal talepleri karşılayabilmek amacıyla, içsel yapıda değişiklik yoluna gider. Alt sistemlerde oluşan farklılıklar, diğer alt sistemlerde değişim yaratır dolayısıyla aile varolan değişimlerden çok yönlü olarak etkilenir (Schwartz,1998; Dallos ve Draper, 2010).

Bireyin doğuştan getirdiği özellikleriyle çevrenin sürekli etkileşimi yoluyla gerçekleştiğini savunan Bronfenbrenner'e göre aile doğal çevreye ve toplumsal çevreye ihtiyaç duyar. Aile ve çevre arasında çift yönlü iletişim söz konusudur (Bee ve Boyd, 2009). Aynı şekilde çocuk farklı düzeylerdeki ekolojik sistemlerden etkilendiği gibi aynı zamanda ekolojik sistemleri etkiler (Baydar, Akçınar ve İmer, 2012).

Bowly'e göre ise bağlanma, bebeğin yakınındaki bireylere olumlu cevaplar vermesi, huzursuzlandığında birincil bakımını veren kişiyi araması ve hep onunla olmak istemesi, yanında olduğunda ise rahatlama duygusunu yaşaması davranışlarının tamamını içerir (Karabekiroğlu, 2013). Bebek, doğduğu andan itibaren duygusal yetilerini geliştirebilecek bir dayanağa ihtiyaç duyar. Bu dayanak, bebeğin ilk yakınlık hissettiği kişi veya ona ilk bakım veren kişi olan annedir. Bağlanma, anne ve bebek arasında pozitif sevgi etkileşiminin tekrarlanmasıyla gelişen bebeğin güven duygusudur. Anne bağlanması sırasında anne ve bebek arasında doyurucu ve zevk verici bir etkileşim süreci gerçekleşirken hayata dair olumlu ilk izlenimlere sahip olan bebek olumlu bağlanma örüntüleri oluşturacaktır (Bee ve Boyd, 2009).

Benlik Algısı ile Ailenin İlişkisi

Doğduğu andan itibaren anne-baba ve diğer aile bireyleri ile etkileşime giren çocuk, erken yaşlardan itibaren tutum, hareket ve davranışlarını çevresinde bulunan insanların tepkilerine göre düzenler ve aldığı dönütlerle kendine dair ilk izlenimlerini oluşturmaya başlar. Sağlıklı benlik algısı gelişimi, çocuğun yaşantı ve deneyim zenginliğine sahip olduğu, kendini kabul edebileceği, şefkat gördüğü, bazı davranışlarını onaylamasalar bile ebeveynleri tarafından hoşgörü ile karşılanabileceğini bildiği bir aile ortamında gerçekleşebilir. Ebeveynlerin çocukları hakkında yaptıkları değerlendirmeler ve çocuğun bu değerlendirmeleri algılayışı büyük oranda benlik algısı gelişiminin yönünü belirler. Ailesi tarafından kabul edilen ve sevilen çocuk kendini sevmeye layık, değerli bir birey olarak görecektir ve olumlu benlik algısı geliştirecektir. Ancak ailesinin kendisi hakkındaki değerlendirmelerinin olumsuz olduğunu düşünürse kendi bedenini negatif algılar, güvensizlik yaşar ve olumsuz benlik algısı geliştirir. Bu sebeple ilk sosyal çevre olan aile benlik gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir (Cervone ve Pervin, 2016; Duclos, 2016).

Alan yazın incelendiğinde okul öncesi dönemde benlik algısı gelişiminin, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevreden etkilenen ve o çevreyi etkileyen dinamik bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Çocuğun saldırganlık ya da uyumluluk gibi mizaç özelliklerinin de çocuğun kendine dair algılarını ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini etkilemekte olduğu düşünüldüğünde, benlik algısının sosyal çevre ile ilişkiler ve mizaç özellikleri bağlamında araştırılması gerekliliği oluşmuştur. Bu kuramsal çerçeveden yola çıkılarak yapılan bazı araştırmalar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde okulöncesi dönem çocuklarında benlik algısı, mizaç ve çocuk- anne baba ilişkisi ile ilgili araştırmalar üç başlık halinde sunulmuştur.

Benlik Algısı İle İlgili Araştırmalar

Okul öncesi dönem çocuklarında benlik algısı ile ilgili yapılan araştırmalardan biri Verschueren, Marcoen ve Schoefs'in (1996) çocukluk yaşantılarında benlik algısı ile ilişkili olan bazı kavramları ele aldıkları çalışmalarıdır. Araştırmaya 51-76 ay arası 95 çocuk dâhil edilmiş, çocukların kendi iç çalışma modelleri ve yetkinlikleri, sosyal

kabulleri, davranışlarını ayarlama biçimleri ile benlik saygısının davranışsal belirtileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre benlik saygısı yüksek olan çocuklar kendilerini daha yeterli algılamakta ve daha fazla sosyal kabul görmektedirler. Çocuğun olumlu benlik algısı geliştirmesi sosyal ilişkilerini pozitif yönde etkilemektedir.

Başka bir çalışma Sarıyüce Körükçü' nün (2004) altı yaş grubu çocukların öz saygı düzeyleri ve annelerinin empatik becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmadır. Araştırmaya 115 çocuk ve annesi dâhil edilmiş, çocuğun cinsiyetinin ve annenin öğrenim durumunun öz saygı üzerinde anlamlı farklılığa yol açtığı bulunmuştur. Kız çocukları erkek çocuklarına göre kendilerini daha olumlu algılamakta annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocuk diğerlerine göre kendini daha yetenekli, başarılı ve değerli görmektedir. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise annenin empatik becerilerinin çocuğun öz saygı düzeyi üzerinde herhangi bir farklılığa yol açmadığıdır.

Bir diğer çalışma Dilden'in (2004) 4-6 yaş grubundaki Alman ve Türk toplam 40 çocuk ile yapmış olduğu çocukların benlik algısı düzeyleri ve yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası değişkenlerinin serbest oyundaki sosyal etkileşim modelleri ile ilişkisini incelediği araştırmasıdır. Yaş, cinsiyet, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenleri açısından Türk çocuklarında serbest oyundaki sosyal etkileşim modellerinin hiçbirinde anlamlılık düzeyinde bir farklılığa rastlanmazken, Alman çocuklarında cinsiyet değişkeninin "saldırganlık" davranışı üzerinde; yaş değişkeninin "bakım" davranışları üzerinde anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu görülmüştür. Erkek çocukları kız çocuklarına oranla daha fazla saldırgan davranışlarda bulunurken, beş yaşındaki çocuklar dört ve altı yaşındaki çocuklara oranla daha sık arkadaşlarına yardım etme ve memnun etmeye çalışma gibi davranışlar göstermektedir. Yine Alman çocuklarının kendilerine dair bedensel yeterlilik algısı arttıkça arkadaşları tarafından yardım görme, korunma, destek bulma gibi taleplerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Türk çocuklarında ise herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuçlar kültürlere göre benlik algısının değişmekte ve sosyal etkileşimlerin farklılaşmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Argun (2005) araştırmasında öğretmenlerin, anne ve babaların öğrenilmiş güçlülüğünün, çocukların benlik algısını nasıl yordadığını incelemiştir. Çalışma grubunu altı yaşında 301 çocuk, anne-baba ve öğretmenleri oluşturur. Elde edilen sonuçlara göre, anne-babaların öğrenilmiş güçlülüğünün çocukların benlik algısı alt ölçek puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı; annelerin öğrenilmiş güçlülüğünün babalara göre çocuğun benlik algısını daha çok etkilediği bulunmuştur. Bu dönemdeki çocuk karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilme ve kendini denetleme gibi davranışları daha çok anneden

öğrenmektedir. Anne ve babanın yaşı çocuğun benlik algısı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmazken, anne ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklar kendine dair olumlu izlenimleri olan, sosyal ilişkilerinde ve kendini ifade etmekte daha başarılı bireyler olmaktadır. Ayrıca yapıcı ve onaylayıcı iletişim kuran annelerin çocukları akranlarına göre kendilerini bilişsel ve bedensel olarak daha yeterli görür, akranlarıyla olumlu ilişki kurabilir ve anneleri tarafından kabul gördüğüne inanır. Çocuklarının sahip oldukları özelliklerinden memnun olan ve bunu çocuklarına ifade eden anne babalar sağlıklı benlik algısı gelişimini desteklemektedir. Anne ve babalara göre çocukların olumlu özellikleri, üstlendikleri sorumluluklar, hobileri ve arkadaşlarıyla ilişkilerini olumlu değerlendirmeleri ile benlik algısı ölçeği puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Benlik algısı düzeyi yüksek çocuklar kendine güveni olan, sorunlarını tartışabilen, duygularını doğru tanımlayabilen ve kontrol edebilen çocuklardır.

Bir başka araştırmada Uluç (2005) çocukların benliklerine dair inançları, bireyler arası şemaları ve bağlanma ilişkisi stilleri ile ebeveynlerinin kişiler arası şemalarının ve bağlanma stillerinin arasındaki ilişkiyi incelemeyi hedeflemiştir. Çalışma grubunu 5-6 yaşındaki 60 çocuğunun oluşturduğu araştırmanın sonucunda bağlanma stillerinin çocuğun kendine verdiği değer ve diğer kişilere dair beklentilerini şekillendiren en önemli değişken olduğu gözlemlenmiştir. Güvenli bağlanma örüntülerine sahip çocukların kendilerini daha değerli algılamakla birlikte diğer insanları destekleyici ve yakınlık kurmaya yatkın olarak gördükleri, güvensiz bağlanma örüntülerine sahip çocukların ise kendilerine yönelik algılarının olumsuz olduğu ve diğer insanlardan saldırganca ve reddedici tavırlar bekledikleri belirlenmiştir.

Okul öncesi dönem çocuklarının özsaygı düzeyleri ve başkalarının bakış açısını alma becerilerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada Gültekin (2006) altı yaşında olan 210 çocuk ile çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre başkalarının bakış açısını alma becerisi öz saygı düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır. Algısal ve duygusal bakış açısı alma becerisi yüksek olan çocukların akranlarına kıyasla farkındalıkları ve kendini ifade edebilme becerileri yüksektir. Ayrıca bir diğer bulguya göre okul öncesi eğitime erken yaşta başlamak benlik gelişimini olumlu etkilemektedir.

Reese, Bird ve Tripp (2007) çocukların öz saygı ve ahlaki benliğini inceledikleri araştırmalarında beş ve altı yaşında olan 51 çocuk ile çalışmışlardır. Geçmişte yaşamış oldukları dört duygusal olay ve araştırma sırasında devam etmekte olan iki olay hakkında çocuk-ebeveyn görüşmeleri kayıt altına alınmış ve incelenmiş, çocukların öz saygısı ebeveynlerinin öz saygısından yüksek çıkmıştır. Geçmiş olaylar ile ilgili değerlendirme

yapmayı öğrenen çocuk kendi benliği ile ilgili olumlu değerlendirme yapabilmeyi de öğrenir.

Brown, Mangelsdorf, Agathen ve Ho-Ho (2008) küçük çocukların kendilerini algılayışlarını anne değerlendirmeleri ile karşılaştırarak incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre okul öncesi dönemde bulunan beş yaşındaki çocuklar kendi duygu ve düşüncelerini, kişilik özelliklerini anlamlı bir şekilde ifade edebilmekte, çocukların kendilerini algılayışları ile annelerin çocukların benlik algılarına dair vermiş oldukları bilgiler tutarlılık göstermektedir. Araştırma erken çocuklukta devam etmekte olan benlik gelişimini destekleyici müdahaleler yapılması gerekliliği üzerinde durmuştur.

Goodvin, Meyer, Thompson ve Hayes'in (2008) çocuğun bağlanma stili ile annenin çocuğa karşı negatif davranış ve tutumlarının benlik algısına etkisini inceledikleri araştırmaya dört yaşında 33 çocuk ve anneleri dâhil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun olumlu benlik algısı geliştirebilmesi ve bunu koruyabilmesi için güvenli bağlanma örüntüleri oluşturması gerekmektedir. Annenin ebeveynlik stresinin ve depresyon düzeyinin yüksek olması ve çocuğa karşı olumsuz davranışlar sergilemesi çocuğun olumsuz benlik algısı geliştirmesine sebep olmaktadır.

Brown, Mangelsdorf, Neff, Sullivan ve Frosch (2009) çocuğun benlik algısı ile çocuğun mizacı, anne-baba ile ilişki ve üçlü aile etkileşimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarına 50 çocuk ve ebeveynlerini dâhil etmişlerdir. Boylamsal olarak yapılan çalışmada ikili ve üçlü aile etkileşimlerinin çocukların mizacını ve benlik algısını etkilediği, çok fazla yargılanan ve eleştirilen çocukların kaygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kaygı düzeyi yüksek çocuklar yaşamın ilerleyen yıllarında zorlayıcı durumlarla yüzleşmekte isteksiz, kendilerini yetersiz algılayan, duygu düzenleme becerileri zayıf ve sosyal adaptasyon sorunu yaşayan çocuklar olmaktadır. Annenin ve babanın olumsuz tutum ve davranışları girişkenlik ya da çekingenlik gibi mizaç özelliklerinden bağımsız olarak çocukta korku ve kaygıya yol açarken, çocuğun yoğun duygularla başa çıkabilmeyi öğrenmesinde baba ile etkileşimi büyük önem taşımaktadır.

İkiz (2009) aile işlevleri ile çocukların benlik algısı düzeylerinin ilişkisini çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmasında, örneklem grubunu altı yaşında 100 çocuk ile onların anne ve babalarından oluşturmuştur. Araştırma sonucunda ailedeki davranış kontrolü işlevinin çocuğun benlik algısını anlamlı yönde yordadığı sonucuna ulaşılırken çocuğun benlik algısı düzeyi demografik değişkenlere göre incelendiğinde çocukların öz saygı, öz yeterlik, benlik algısı toplam puanlarının çocuğun cinsiyeti ve anne-babasının

yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı, çocuğun doğum sırası, kardeş sayısı, kuruma devam durumu ile annesinin ve babasının öğrenim düzeyi, ailenin gelir düzeyi, annenin çalışma durumu ve babanın mesleğinin polislik olup olmaması durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur. Dolayısıyla anne-babası üniversite mezunu olan, annesi çalışan, babaları polis olmayan ve yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarının benlik algısı puanları diğer çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır. İkiz, araştırmasında hem öz yeterlilik alt boyutu puanları hem de benlik algısı ölçeği toplam puanlarında kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenine göre de anlamlı farklılıklar bulunduğunu ve bu farkın iki çocuklu aileler ile üç çocuklu aileler arasında, iki çocuklu aileler lehine olduğunu, üç çocuklu aileler de ise 2. sırada doğan çocukların 3. sırada doğanlara göre daha yüksek benlik algısına sahip olduğunu dile getirmiştir.

Okulöncesi dönemde çocuklar genellikle olumlu benlik algısına sahip olma eğilimi gösterirler. Bununla birlikte bazı çocuklar diğerlerine göre daha düşük benlik algısı geliştirebilir. Nelson, Hart, Evans, Coplan, Roper ve Robinson (2009) çocuklarda görülen düşük benlik algısının davranışsal ve ilişkisel etkilerini incelemek için yaptıkları araştırmalarına 4-5 yaş arası 199 çocuğu dâhil etmiş, araştırma sonucunda kendi yetenekleri hakkında akranlarından daha düşük benlik algısına sahip çocukların daha fazla akran reddine maruz kaldıkları, geri çekilme ve yalnız kalma davranışlarını daha sık gösterdikleri bulunmuştur. Çocuğun kendine dair inanışları sosyal etkileşimini önemli ölçüde etkilemektedir.

Dündar (2010) çocuklarının bilişsel performansları ile benlik algıları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladığı çalışmasında özel ve resmi anaokullarına devam eden 280 çocuk ile çalışmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre altı yaş grubunda olan çocuğun dikkat, ardıl bilişsel işlemleri ölçeği ile bilişsel değerlendirme sistemi toplam puanlarının benlik algısı puanlarını anlamlı bir şekilde yordadığı bulgusuna ulaşılırken, planlama ölçekleri ile benlik algısı puanları arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yani başladığı bir işteki performansını sürdürebilen ve ardıl bilişsel işlem performansı iyi olan bir çocuk, kendini olumlu algılayan, iletişim becerileri iyi olan ve kendini daha iyi ifade edebilen çocuktur.

Başka bir araştırmada Houck, Kendall, Miller, Morrell ve Wiebe (2010) dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar ve ergenlerde benlik kavramını cinsiyet, yaş ve etnik köken açısından incelemişlerdir. Çalışmaya 145 çocuk, ergen ve anneleri dâhil edilmiş, araştırma sonuçlarına göre ergenlerin küçük çocuklara kıyasla daha düşük benlik algısına sahip oldukları ve içselleştirici davranış problemlerini daha

sık gösterdikleri bulunmuştur. Etnik gruplar karşılaştırıldığında ise davranış problemleri ve benlik kavramı puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan Kafkas kökenli çocukların Amerikan ve İspanyol çocuklardan daha düşük benlik kavramı puanlarına sahip olma eğilimi olduğu bulunmuştur.

Çocukların benlik kavramlarını bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelemeyi amaçlayan Sarıca (2010), araştırmanın çalışma grubunu 5-6 yaşındaki 142 çocuktan oluşturmuştur. Araştırma sonucunda çocukların benlik algısı kardeş sahibi olma, annenin çalışma durumu ve çocuğun bakımını üstlenen kişiye göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken, cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kızların benlik kavramı puanları erkeklerin puanlarından daha yüksektir dolayısıyla kızlar erkeklere oranla daha olumlu benlik algısına sahiptir. Çocuğun yaşı ve anne-babanın eğitim durumu, ailenin türü ve çocuğun kuruma devam süresi değişkenlerinin de benlik algısı üzerinde anlamlı derecede farklılık oluşturduğunu ortaya koyan çalışmada, anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek ailelerde büyüyen çocukların geniş ailede büyüyen çocuklara, altı yaşındaki çocukların beş yaşındaki çocuklara göre daha yüksek düzeyde olumlu benlik algısına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocuğun kuruma devam süresi arttıkça çocukların benlik algısı puanlarının da yükselmekte, okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmesi çocuğun benlik algısı gelişimini desteklemektedir.

Yakupoğlu (2011) tarafından çocukların benlik kavramları ile babalarının bağlanma stillerinin arasındaki ilişkiyi anlamak için yapılan çalışmada bir anaokulunda öğrenim gören 5-6 yaşında 75 çocuk ve babaları ile çalışılmıştır. Babaların bağlanma stiline, eğitim düzeylerinin ve yaşının çocukların benlik algısında anlamlı bir farka yol açmadığı gözlenmiştir; ayrıca çocukların yaş, cinsiyet, kardeş olup olmama durumunun da benlik algısı puanları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucu değişen sosyo-kültürel koşulların ve babanın çocuğu ile ilişki biçiminin çocuğun benlik gelişiminde önemli bir farklılığa yol açmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Benlik algısı üzerine yapılan bir diğer çalışmada Kılıçaslan (2012) çocukların benlik kavramlarını annelerin yaşam doyumu bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma grubunu beş ve altı yaşında 115 çocuk ve annesinin oluşturduğu çalışma analizleri sonucunda çocukların benlik algısı toplam puanları çocukların yaşlarına, kardeş sayısına, doğum sırasına, annelerinin yaşları ve yaşam doyumuna, anne-babalarının öğrenim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmazken, çocuğun cinsiyet ve yaşına göre anne kabul puanlarının değiştiği, çocuğun öğrenim gördüğü okul türüne göre de benlik

kavramlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Bu bulgular ışığında araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları arttıkça anne kabul düzeylerinin arttığı ve kız çocukların anne kabulünü erkek çocuklara göre daha fazla algıladıkları belirlenmiştir. Ayrıca özel okula giden çocuklar resmi devlet okullarında öğrenim gören çocuklara göre daha olumlu benlik algısı geliştirmişlerdir.

Lee ve Stone'un (2012) negatif benlik algısının çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki uzlaştırıcı etkisini inceledikleri boylamsal çalışmada 2844 tane çocuk dört yıl boyunca incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun negatif benlik algısı geliştirmesi yaşam kalitesini düşürecek davranış ve tutumlar sergilemesine sebep olmaktadır. Benlik algısı gelişimi çok erken yaşlarda başlamasına rağmen ileriki yıllarda iyileştirici müdahale programları ile gelişmeye ve olumlu benlik kurgusu oluşturmaya açıktır.

Şanlı (2012) probleme dayalı altı aşamalı ders işleme modelinin okul öncesi dönem çocuklarının benlik algısına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya 60-72 aylık 91 çocuğu dâhil eden araştırmacı temel amacı çocukları düşünmeye yönlendirmek olan bu modelin çocukların benlik algısı gelişimini büyük ölçüde desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Eğitim sürecinden sonra çocukların genel olarak daha mutlu, akademik saygıları yüksek ve kendilerini sosyal açıdan başarılı gördükleri tespit edilmiştir.

Verschuere, Doumen ve Buyse (2012) anne, öğretmen ve akran ilişkilerinin çocuğun benlik algısına etkisini incelemişlerdir. Benlik algısını genel, akademik ve sosyal açıdan inceleyen araştırmaya altı yaşında 113 çocuk dâhil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun akademik benlik algısının olumlu öğretmen-öğrenci ilişkisine bağlı olduğu, sosyal benlik algısı ile akran kabulü arasında doğrudan bir ilişki olduğu ve genel benlik algısının ise büyük ölçüde anne-çocuk ilişkisinden etkilendiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca anne-çocuk ilişkisi dolaylı olarak akademik ve sosyal benlik gelişimini de etkilemektedir.

Başka bir çalışmada Goodvin ve Romdall (2013) geçmişte yaşanmış olumsuz olaylar ve çocukların bu olaylarla başa çıkma stratejileri ile erken çocukluk döneminde benlik algısını incelemişlerdir. Araştırmada 64 tane 4-5 yaş aralığında olan çocuk ve anneleri ile çalışılmış, anne-çocuk diyalogları kayıt altına alınmıştır. Araştırma sonuçları olay anından bahsederken çocuklarda gerginlik ve korku hissinin yeniden yaşanmasına rağmen geçmiş olayların hatırlanması ve bu olayların çözümlenmesinin olumlu benlik algısı gelişimini desteklediğini göstermektedir.

Mezirciyan (2013) ergenlik döneminde bulunan çocukların bazı karakter özellikleri ve benlik algıları ile üç ve altı yaşları arasında okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladığı araştırmasında 17-19 yaş 412 lise öğrencisi ile çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, 3-6 yaşında okulöncesi eğitim kurumlarına devam etmeleri 17-19 yaş aralığındaki lise öğrencilerinin benlik imgesinin bireysel değerler alt ölçeği ile okulöncesi eğitim almış olma durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Dolayısıyla okulöncesi eğitim almış olan bireylerin, almayanlara kıyasla bireysel değerler boyutunda daha olumlu benlik imgesine sahip oldukları bulunmuştur. Bireysel değerlerin kaynağı aile, arkadaşlar, öğretmenler gibi çocuğun yakın etkileşim içinde olduğu bireyler olacağı için sosyal çevre benlik gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bir başka çalışmada Sarıca (2013) anne-babaların sosyal sorun yöneliminin çocuğun benlik algısı nasıl yordadığını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu altı yaşındaki 120 çocuk ve ebeveynleri oluşturduğu araştırmaya göre annelerin sosyal sorun çözebilme düzeyleri ve çocuklarının öz yeterlilik ile benlik algısı toplam puanlarının arasında negatif yönlü ilişkiye rastlanırken, babaların sorun çözme düzeyi puanlarının ise anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Annenin karşılaştığı sorunlara çocuğundan önce çözüm üretme davranışı arttıkça çocuk kendini yetersiz algılar ve olumsuz benlik algısı oluşturma eğilimi gösterir. Babaların sorunlara davranışsal yönelim düzeyi yükseldikçe çocukların öz yeterliliklerinin düştüğü, sosyal sorunlara seçenek oluşturma düzeyleri düştükçe çocukların öz saygı ve benlik algısı toplam puanlarında artış olduğu saptanmıştır. Yine araştırma bulgularına göre annelerin ve babaların sosyal sorunlara bilişsel ve duyuşsal yönelimleri, soruna tanı koyma ve soruna çözüm uygulama yönelim düzeylerinin çocukların benlik algısını etkilememektedir.

Gencer (2014) çalışmasında Avrupa dil portfolyosunun çocukların benlik algılarına ve sosyo-duygusal adaptasyonlarına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Deney ve kontrol gruplu çalışmada deney grubu altı yaşında 18 çocuktan, kontrol grubu ise altı yaşında 16 çocuktan oluşmaktadır. Çalışma 2011-2012 bahar yarıyılında on iki hafta olarak planlanmıştır. Yapılan uygulamaların sonucuna göre dil portfolyosu uygulanan grubun diğer gruba göre sosyo-duygusal adaptasyonlarının ve benlik algılarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Özkan (2015) resmi okulöncesi eğitim kurumlarında öğrenim gören beş ve altı yaşlarında 109 çocuk ile yaptığı çalışmada çocukların benlik algısını ve sosyal problemleri çözme becerilerini annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının nasıl

yordadığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin duygu tepkilerinin, çocuğun benlik algısı düzeyi ve sosyal problemleri çözebilme becerisi üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca akranları ve yetişkinler ile iletişimlerinde sosyal problem çözme becerisi yüksek olan çocuklar olumlu benlik algısı geliştirmiş çocuklardır.

Yapılan başka bir çalışmada Uysal ve Baykan (2015) çocuklara verilen sosyal beceri eğitiminin çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik algısına etkisini incelemiştir. Çalışma grubunu 4-6 yaşındaki 131 çocuk ve annelerinin oluşturduğu araştırmada birinci grup çocuklara sosyal beceri eğitimi, ikinci grup çocuklara sosyal beceri eğitimi ve annelerine çocuk gelişimi ile çocuklukta sosyal beceriler eğitimi verilmiş, kontrol grubu çocuklar ve anneleri herhangi bir eğitime tabi tutulmamıştır. Araştırma sonuçlarına göre sosyal beceri eğitimi çocukların benlik algılarında ve sosyal beceri düzeylerinde önemli farklılıklar yaratmıştır. Ayrıca olumlu benlik algısı geliştirmiş çocuklar akranlarına göre sosyal açıdan daha uyumludur.

Yaralı (2015) çocukların benlik algıları ile bilişsel tempolarının ilişkisini araştırmak için 5-6 yaşında 60 çocuk ile çalışmıştır. Yapılan analizler ışığında öz yeterlik, öz saygı ve toplam benlik puanları ile yaş, cinsiyet ve kardeş varlığı, doğum sırası, annenin çalışma durumu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Babanın öğrenim durumu çocuğun öz saygı, öz yeterlik ile toplam benlik puanlarını anlamlı olarak yordamazken; anne öğrenim durumunun anlamlı yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Annesi lise mezunu olan çocukların öz saygı, öz yeterlik ve toplam benlik puanları ile annesi ilköğretim ve altı eğitim düzeyindeki çocukların puanlarına kıyasla anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Yine kuruma başlamadan önce çocuğun bakımını üstlenen kişi değişkeni benlik algısı puanları üzerinde anlamlı fark yaratmazken kuruma daha uzun süredir devam eden çocukların benlik algısı puanları diğer çocuklara göre daha yüksektir. Okul öncesi eğitim kurumları çocuğun olumlu benlik algısı geliştirmesi açısından önem taşır.

Yazıcı ve Demirtaş'ın (2015) çocukların sosyal uyumu ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada araştırma grubunu 100 tane altı yaş grubu çocuğu oluşturmuştur. Çocukların benlik algıları ve sosyal uyum becerilerinin doğrusal bir ilişkiye sahip olduğu; çocukların benlik algıları ve sosyal uyumsuzluk ile ters yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Çocukların sosyal uyum becerileri arttıkça benlik algısı puanları artmakta, sosyal uyumsuzluk arttıkça ise benlik algısı alt boyut ve toplam puanları düşmektedir. Bu veriler ışığında sosyal uyum becerisine sahip olan çocukların

benlik algılarının olumlu yönde etkilendiği sosyal uyum becerilerinde yetersizlik yaşayan çocukların kendilik algısının ise olumsuz yönde etkilendiği sonucuna ulaşılabileceği belirtilmiştir.

Lecuyer ve Swanson (2016) Afrika ve Avrupa kökenli Amerikalı çocukların benlik algısı ve sosyal becerileri ile annelerin sınır koyma tutumlarına karşı verdikleri tepkileri incelenmiştir. Araştırma grubuna 50 Afrika kökenli, 66 tane de Avrupa kökenli anne ve 36 aylık çocukları dâhil edilmiş, anne-çocuk diyalogları gözlemlenerek kayıt altına alınmıştır. Araştırma bulgularına göre çocukların öz düzenleme becerileri ve benlik algısında etnik farklılıkların olmadığı, öğretici sınır koyma tutumlarının benlik algısı gelişimin olumlu etkilediği bulunmuştur.

Anne davranışının çocuğun benlik kavramı ve bağlanma stili üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan Yüksel ve Kurtuluş (2016), 4-5 yaş grubu 60 çocuk ve anneleri ile çalışmışlardır. Araştırma bulgularına göre çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim düzeyi ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi çocuğun benlik algısı ve bağlanma stillerini anlamlı bir şekilde yordamamaktadır. Ayrıca annenin ilgi ve şefkat gösterme, duygusal ve fiziksel cezalandırma gibi davranışları ile çocuğun benlik algısı arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Karaca ve Aral (2017) 61-72 aylık 46 çocuk ile yaptıkları çalışmada çocukların benlik kavramı ve motor yaratıcılığıyla yaratıcı rahatlama çalışmalarının ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmaya 61-72 aylık 46 çocuk katılmış, deney grubuna verilen yaratıcı rahatlama eğitim programı sonunda yapılan testlerde programın çocukların benlik algısı düzeyini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Programda yer alan kendini tanıma, fiziksel ve zihinsel rahatlamayı amaçlayan etkinlikler çocuğun kendi ve çevresine dair izlenimlerine yön vermektedir.

Can (2017) yaptığı çalışmada çocukların akran ilişkileri ile benlik algılarının baba katılım boyutlarına göre incelenmesini amaçlamıştır. Çalışma grubunu 5-6 yaş grubundaki 172 çocuk, onların babaları ve öğretmenlerinin oluşturduğu araştırmanın sonuçlarına göre babaların çocuklarına karşı ilgi ve yakınlıkları ile çocukların akranlarına karşı saldırgan davranışlar sergileme durumları arasında ters yönde ve düşük düzeyde ilişki belirlenmiştir. Babalarından ilgi ve yakınlık gören çocuklar akranlarına karşı daha yapıcı ve ılımlı davranışlar sergiler. Babaların çocuklarına yönelik temel bakım katılımları ile çocukların akranlarına karşı saldırganlık davranışı sergileme durumları arasında anlamlı, aynı yönde ve yüksek düzeyde bir ilişki hesaplanmıştır. Çocukların

benlik algısı puanları ile baba katılımın puanları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Okul öncesi dönemde bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen Evirgen Geniş ve Gözün Kahraman (2018) çalışmalarına 60-72 aylık 140 çocuğu dâhil etmişlerdir. Araştırmaya katılan çocukların çoğunun kaçınan bağlanma geliştirdiği ve genel olarak benlik puanı ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocukların benlik algısı yükseldikçe bağlanma düzeyleri de yükselmektedir. Bu bulgu olumlu benlik algısına sahip çocukların sağlıklı bağlanma gerçekleştirebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Jaureguizar, Garaigordobil ve Bernaras (2018) yaptıkları çalışmada benlik kavramı ile çocukluk depresyonu ve sosyal beceriler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 7-10 yaş arası 481 çocuk dâhil edilmiş ve elde edilen sonuçlara göre çocuğun benlik algısının çocukluk depresyonu, okul stresi ve sosyal becerileri etkilediği bulunmuştur. Olumlu benlik algısına sahip çocuklar akranlarına göre daha iyimser, hoşgörülü ve uyum sağlayabilen çocuklar olup grup etkinliklerinde işbirliğine ve sorumluluk almaya daha yatkındır. Aynı zamanda kontrol duyguları daha gelişmiştir ve bu çocuklarda depresyona girme eğilimine daha az rastlanır.

Zembat, Koçyiğit, Yavuz ve Tunçeli (2018) 300 çocukla yaptıkları araştırmada çocukların mizaç, benlik algısı ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada mizaç ve sosyal becerilerin benlik algısı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılırken çocukların benlik algısı puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığını dile getirilmiştir. Kız çocuklarının özsaygı, öz yeterlilik ve toplam benlik puanlarının erkek çocuklara oranla daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuç kız çocuklarının daha yüksek düzeyde olumlu benlik algısına sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Okul öncesi dönem çocuklarına verilen yaşam becerileri programının çocukların yaşam becerileri, sosyal duygusal uyum düzeyleri ve benlik algılarına etkisini inceleyen Topçu Bilir (2019) araştırmasına beş yaş grubu 22'si deney 19'u kontrol grubu olmak üzere 41 çocuk dâhil etmiştir. Yapılan analizler sonucunda programın çocukların benlik algısını pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların günlük yaşamda karşılaştıkları sorun ve ihtiyaçların üstesinden gelme becerilerinin desteklenmesi, kendilerini yeterli hisseden ve başarabileceğine inanan olumlu benlik algısına sahip bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktadır. Program sonunda çocukların benlik algısı düzeylerinde artış gözlemlenirken, izleme testi sonucunda bu artışın kalıcı olduğu belirlenmiştir.

Mizaç İle İlgili Araştırmalar

Okulöncesi dönemde mizaç özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalardan biri Tschann, Kaiser, Chesney, Alkon ve Boyce'un (1996) çocukların mizacı ile aile işlevleri ve çocuğun davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmadır. Araştırmada 2-5 yaş arası 145 çocuk, anne ve öğretmenleri ile çalışılmış, elde edilen bulgulara göre aile içerisinde çatışma düzeyi arttıkça çocuklarda görülen içe ve dışa yönelim davranış problemlerinin artış gösterdiği ve bu tür aileye sahip zor mizaçlı çocukların bu durumdan daha fazla etkilendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Zor mizaca sahip çocuklar aileleri tarafından daha fazla saldırganlığa maruz kalırken kolay mizaçlı çocuklarda aile içi çatışmalardan bağımsız olarak içe ve dışa yönelim davranış problemlerine daha az rastlanmaktadır.

Başka bir çalışmada Altan (2006) anne sosyalizasyonu ve çocuğun mizaç özellikleri ile çocuğun duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma grubunu 4-6 yaş arası 145 çocuğun oluşturduğu araştırma sonucuna göre daha fazla olumlu ebeveyn davranışları gösteren annelerin çocukları, duygusal düzenleme becerisi açısından akranlarına göre daha başarılıdır. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre ise mizaç özelliklerinden tepkisellik, sıcakkanlılık ve sebatkârlık puanları yüksek olan kolay mizaçlı çocuklar negatif duygularla daha kolay baş edebilmektedir.

Grist ve McCor (2010) okulöncesi dönem çocuklarının kişilik özellikleri ile mizaçları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya Batı Kuzey Carolina'da yaşayan 122 çocuk dâhil edilmiş, mizaçtan kaynaklanan bireysel farklılıkların çocukların dışa dönüklük, uyumluluk, dürüstlük, nevroitiklik ve deneyime açıklık gibi kişilik özelliklerine yansımaları incelenmiştir. Bulgulara göre mizaç özellikleri, çocuğun kendini rahat ifade edebilen, sosyal açıdan yeterli ve akranları tarafından kabul gören bir birey olabilmesini önemli ölçüde etkilemektedir.

Karreman, Haas, Tuijl, Aken ve Deković'in (2010) çocuklarda mizaç, ebeveynlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarına 36 aylık 89 çocuk, aileleri ve oyun grubu öğretmenleri dâhil edilmiştir. Araştırma sonuçları çocuğun mizaç özelliklerinin içe ve dışa yönelim davranış problemleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca anne ve babanın olumsuz kontrolü çocukta korku ve içe yönelim davranış problemlerine sebep olurken babanın pozitif kontrolü çocuğun dürtüsellliğini ve dışa yönelim davranış problemlerini azaltmaktadır.

Bir başka çalışmada Öneren Şendil (2010) çocukların akranları tarafından tercih edilme durumu, cinsiyet ve mizaç özelliklerinin, çocukların davranış sorunları ve sosyal yetkinliklerini nasıl yordadığını ortaya koymayı amaçlamış, 5-6 yaş arası 42 çocuk ile çalışmıştır. Kendinden önce yapılmış olan çalışmaları destekler nitelikte sonuçlara ulaşılan araştırmada cinsiyet ile sosyal yetkinlik ve davranış sorunları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken akranlarına göre daha sıcakkanlı, sebatkâr ve akranları tarafından tercih edilen çocukların yüksek sosyal yetkinlik becerisine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca kızgınlık- saldırganlık içeren davranış sorunları görülen çocukların olumsuz mizaç özelliği olan tepkiselliği daha yüksektir.

Robins, Donnellan, Widaman ve Conger (2010) benlik saygısı ile mizaç arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmalarına yaş ortalaması 10 olan 646 Meksika kökenli Amerikan çocuğu dâhil etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre düşük benlik saygısı ile depresyon ve saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı düşük çocuklar daha kolay depresyona girme eğilimi gösterirler ve saldırgan davranışlarda bulunma ihtimalleri daha yüksektir. Yüksek benlik algısına sahip çocuklar ise daha kontrollüdür.

Kochanska ve Kim (2012) düşük gelirli aileler ile yaptıkları araştırmada anne duyarlılığı ile mizaç ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 186 bebek ve annesi dahil edilmiş, duyarlı anneye sahip ve annesiyle daha iyi iletişim kuran zor mizaçlı çocukların diğer çocuklara kıyasla daha az dışa yönelim davranış problemi gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Çocuğun ihtiyaçlarının uygun bir şekilde ve zamanında karşılanması, annenin duyarlı yaklaşımı mizaçtan kaynaklanabilecek davranış problemlerine karşı koruyucu işleve sahip olup çocuğun öz düzenleme becerilerini desteklemektedir.

Başka bir çalışmada Seo ve Lee (2012) anne-çocuk ve öğretmen-çocuk ilişkilerinin çocukların mizaç ve öz düzenleme yeteneği arasındaki ilişkiye etkisini araştırmışlardır. Beş yaşında 236 çocuk, anneleri ve öğretmenlerinin dâhil edildiği araştırmanın bulgularına göre anne-çocuk arasında sevgiye ve yapıcı iletişim biçimine dayalı olarak kurulan ilişki, çocukların mizaç ve öz düzenleme yeteneği üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Annenin reddedici tutumu ise mizaç ve öz düzenleme yeteneğini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretmen- çocuk ilişkisinde ise kabul ya da reddedici tutum anlamlı bir farklılık yaratmamıştır.

Uyuşma düzeyi kuramı çerçevesinde çocuk ve anne mizaç özelliklerinden ebeveynlik stillerini yordamayı amaçlayan bir başka araştırmada Ankara’da düşük, orta

ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde bulunan çocuk yuvalarına devam eden 3-4 yaş grubundaki çocukların anneleri ve öğretmenleri ile çalışılmıştır. Bulgulara göre annenin mizaç özellikleri ebeveynlik stillerini etkilemekte, demokratik ebeveyn stilini benimseyen annelerin çocukları yüksek oranda kolay mizaca sahip, uyumlu çocuklar olmaktadır (Gölcük, 2014).

Babadağı (2015) babaların tutum, mizaç ve ruh sağlığı ile çocukların mizacı ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasına 36-60 ay arası 200 çocuğu dâhil etmiştir. Araştırma sonucuna göre demokratik ebeveyn tutumunu benimseyen babaların çocuklarında olumsuz mizaç özelliği olan tepkiselliğin daha düşük, zarardan kaçınma ve kendi kendini yönetmekte zorlanma eğilimi olan babaların çocuklarında ise daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Babanın tutum ve mizacı çocuğun mizacını doğrudan etkilemektedir.

Bahtiyar (2015) ebeveynlik boyutları ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçladığı çalışmada anne çocuk bağlanma stillerinin de aracı rolü olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma grubunu 18-36 aylık 90 çocuk ve anneleri oluşturmuş, verilerin toplanabilmesi için ev ziyaretleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre anne çocuğa duygusal olarak daha sıcak davrandıkça çocuğun kaygı düzeyi düşmektedir. Daha önce yapılmış olan araştırmaları destekler nitelikteki bir başka bulgu ise aşırı korumacı annelerin çocuklarının çekingen mizaç özelliğine sahip olduğudur. Annenin korumacı tutum sergilemesi çocuğun sosyalleşmesini engellemektedir.

Bir başka araştırmada Altun Nalbant (2016) çocukların kendini denetleme becerisi ile mizaç özellikleri ve sosyal yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma grubunu beş yaşındaki 40 çocuğun meydana getirdiği çalışma sonucunda diğer çalışmaların aksine çocukların mizaç özellikleri ile sosyal yetkinlikleri ve kendini denetleme becerisi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, anne-babasının öğrenim düzeyi ve mesleği ile mizaç özellikleri arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

Erşahin Şafak (2016) araştırmasında mizaç özelliklerinin alıcı dil ve dikkat becerilerini nasıl yordadığını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu 5-6 yaşlarında 90 çocuktan oluşan araştırmanın sonucuna göre mizacın sebatkârlık alt boyutu puanı yükseldiğinde dikkat testinden alınan hata düzeyinde azalma olmaktadır. Mizaç özellikleri dikkat düzeyini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir.

Kaya ve Akgün'ün (2016) çalışma grubunu 48-72 aylık 200 çocuğun oluşturduğu araştırmasında çocukların okul uyumlarını mizaç özellikleri, öz saygı, cinsiyet, yaş, okula

devam durumu ve kardeş durumuna göre incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre özsaygı düzeyi yüksek çıkan çocuklar diğerleri ile kıyaslandığında kendi kendini daha iyi yönetebilen çocuklardır. Ayrıca çocuğun mizacının okula uyumunu önemli ölçüde etkilemediği, çocuğun aile tarafından okula hazırlanması ve okul uyum programları gibi çevresel faktörlerin yardımı ile zor mizaca sahip bir çocuğun dahi okula uyumunun kolaylaşabileceği tespit edilmiştir.

Akbaba (2017) çalışmasında çocuğun mizacı ve annenin davranışlarının, çocuğun duygu düzenlemesine etkisini incelemiştir. Araştırma örneklemini 5-6 yaşlarında 551 çocuk ile annesinin oluşturmuş ve elde edilen sonuçlara göre kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha sebatkâr, erkek çocuklarının ise daha sıcakkanlı olduğu saptanmıştır. Annenin çocuğa karşı olumsuz davranışlar sergilemesi çocuğun tepkiselliğini arttırırken, duygu ifadesini teşvik gibi olumlu davranışlar gösteren annelerin çocukları daha yüksek sebatkârlık ve ritmiklik göstermektedir. Ayrıca tepkiselliği yüksek olan çocuklar duygularını kontrol edebilme ve düzenleme beceresinde akranlarına göre zorlanmaktadır.

Buğan (2017) çalışmasında benzer şekilde annenin çocuk yetiştirme tutumunun çocuğun mizaç özelliklerini ve davranış problemlerini nasıl yordadığını boylamsal olarak incelemiştir. Araştırmada 291 4-7 yaş çocuğu ve anneleri yer almış, çocuklar dört yaşındayken anne tutumları, altı yaşındayken mizaç özellikleri, yedi yaşındayken de davranış problemleri anne bildirimleri ile ölçülmüştür. Bulgular sıcaklık davranışı daha sık görülen annelerin çocuklarında dışsallaştırma ve içselleştirme davranış problemlerinin daha az görüldüğünü ortaya koymuştur. Ayrıca sıcakkanlı tutum olumsuz mizaç özelliklerinden tepkiselliği negatif yordamaktadır. Buna göre çocuklarına karşı sıcak ve sevecen davranan annelerin çocukları kolay mizaçlı çocuklar olma eğilimi gösterirler.

Kılıç ve Güngör Aytar (2017) sosyal beceri ve mizaç arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında, 57-66 aylık 55 okul öncesi eğitimi gören çocukla çalışmışlardır. Deney grubuna sosyal beceri eğitimi programı uygulandıktan sonra yapılan ölçümler sonucunda çocukların sosyal becerileri ile mizaç özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dürtüsellik, etkinlik alt boyutlarından yüksek puan alan ve dışa dönüklük alt boyutundan düşük puan alan çocukların uyum ve sosyal becerilerinin daha düşük çıktığı saptanmıştır. Koşma, zıplama gibi hareketli eylemleri içeren etkinlik seviyeleri yüksek ve söz almak için sırasını bekleyemeyen, arkadaşları konuşurken sözlerini kesen dürtüsellliği yüksek çocuklar akranlarıyla iletişim kurarken sorun yaşamaktadır.

Özdemir (2017) 48-72 ay arası 128 çocukla yaptığı araştırmasında mizaç tarzı ve empati yeteneğinin akran şiddetine maruz kalma düzeyine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Akranlarına karşı daha sabırlı davranan çocuklar daha az, tepkiselliği yüksek çocuklar ise daha fazla akran şiddetine maruz kalmaktadır. Ayrıca yeni ortam ve insanlara daha kolay uyum sağlayabilen sıcakkanlı çocukların empati becerileri de gelişmiştir.

Bir başka araştırma ise Uçar'ın (2017) mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumunun çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını incelediği çalışmasıdır. Çalışma grubuna 48-72 aylık 300 çocuğun ve ebeveynlerinin dâhil edildiği araştırma sonuçlarına göre, yüksek ritmiktik ve sebatkârlık gösteren çocuklarda arkadaşlarına vurma, itme gibi fiziksel saldırgan davranışlar daha sık görülmektedir. Sıcakkanlılık fiziksel saldırganlığı herhangi bir şekilde etkilemezken tepkisel mizaç özelliği gösteren çocuklar daha az saldırgan davranış gösterirler. Akranlarının sosyal ilişkilerine zarar verme gibi ilişkisel saldırganlık davranışları ile mizaç özellikleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Aksoy (2018) annenin kişilik özellikleri ve çocuk yetiştirme tutumunun, çocuğun mizacı ve davranışlarına etkisini incelemiştir. Araştırma 48-72 aylık 443 çocuk ile yapılmış ve elde edilen sonuçlara göre uyumlu ve öz disiplin sahibi ve gelişime açık annelerin çocukları akranlarına göre daha sabırlı ve uyumlu bir mizaca sahiptir. Duygusal tutarsızlık görülen annelerin çocuklarında ise tepkisel mizaç özelliği artmaktadır. Araştırmanın bir diğer bulgusu da olumsuz anne tutumunun sebatkârlık ve ritmiklik gibi mizaç özelliklerinin azalmasına, tepkiselliğin ise artmasına sebep olmasıdır. Bu bulgular annenin olumlu kişilik özelliklerinin çocuğun mizaç özelliklerini pekiştirdiği ve güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Yaman (2018) anne-baba tutumları ile mizaç ve duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, 4-5 yaşlarındaki 102 çocuk ile çalışmıştır. Araştırmaya göre demokratik anne-baba tutumu görülen ailelerin çocukları yeni insan ve durumlara kolay uyum sağlayabilen sıcakkanlı çocuklardır. Mizaç ile duygu düzenleme becerisi arasında ise anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Adak Özdemir ve Budak (2019) çocukların mizaç özellikleri ve öz düzenleme becerilerinin oyun davranışlarını nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Araştırmaya 4-6 yaşlarındaki 212 çocuk dâhil edilmiş, sıcakkanlı ve sebatkâr mizaç özelliklerine sahip çocukların daha kolay oyun etkileşimine girdiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde öz düzenleme becerisine sahip çocuklar akranlarıyla daha kolay iletişim kurarak oyuna dâhil

olabilir. Olumsuz mizaç özelliği olan tepkiselliği yüksek çocuklar ise daha sık oyun bozma veya oyundan kopma eğilimindedirler. Mizaç, sosyal davranışı önemli ölçüde etkilediği için çocukların oyun davranışlarında belirleyici bir role sahiptir.

Arabacıoğlu (2019) beş yaş çocuklarının mizaç özellikleri ve anne baba tutumlarının okul uyumuna etkisini incelemiştir. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 248 çocuğun dâhil olduğu çalışmaya göre, çocuğun okula uyum düzeyini mizaç özellikleri doğrudan etkilememekle birlikte dolaylı olarak etkiler. Demokratik ebeveyn tutumu sergileyen annelerin çocukları akranlarına göre daha sabırlı, günlük rutinlerini başarılı bir şekilde yerine getirebilen ve olaylar ya da yeni durumlar karşısında olumsuz tepki vermeyen çocuklardır. Dolayısıyla bu durum çocukların okula uyumlarını kolaylaştırır.

Bir başka çalışmada Köycekaş (2019) 61-71 aylık çocukların oyun davranışları ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucuna göre, erkek çocukları kız çocuklarına göre daha sık itiş kakışlı oyun davranışları göstermekle birlikte başladığı işi bitirebilme ve sabır göstermekte zorlanmaktadırlar. Araştırmanın bir diğer sonucu utangaç mizaca sahip çocukların arkadaşlarıyla oynamak yerine onları uzaktan izlemeyi ve sosyal etkinliklerden kaçınmayı tercih ettikleri, sıcakkanlı mizaca sahip çocukların ise grup oyunları oynamaktan hoşlandıkları ve işbirliği içinde oyun kurabildiklerini ortaya koymuştur.

Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi İle İlgili Araştırmalar

Verschuere ve Marcoen (1999) çocuk-anne ve çocuk-baba bağlanma temsilleri ile çocuğun benlik algısı ve sosyal duygusal yeterliliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 55-77 ay arası 80 çocuk, anne ve babaları dâhil edilmiş ve çocuğun benlik algısını anne-çocuk arasında kurulan güvenli bağlanmanın baba-çocuk bağlanmasına kıyasla daha fazla olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Anneleri ve babaları tarafından fiziksel ve duygusal ihtiyaçları uygun bir şekilde karşılanan çocuklar, kendilerini akranlarına göre daha değerli ve yeterli algılamaktadır.

Ebeveyn- çocuk ilişkisini inceleyen başka bir çalışma Doyle, Markiewicz, Brendgen, Lieberman ve Voss'un (2000) çocukların benlik kavramı ve güvenli bağlanmaları ile ebeveynlerinin bağlanma tarzları ve evlilik kalitesi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmadır. Araştırma grubuna 216 çocuk ve ebeveynleri dâhil edilmiş, endişeli bağlanma tarzına sahip annelerin çocuklarının hem anne hem de babalarına

güvensiz bağlanma geliştirdikleri bulunmuştur. Ayrıca hem 9-12 hem de 13-14 yaşlarındaki çocuklarda benlik algısı anne-çocuk bağlanma şeklinden önemli ölçüde etkilenirken, baba-çocuk bağlanma şekli daha büyük yaştaki (13-14) çocukların benlik algılarını etkilemiştir.

Benlik algısını anne-baba ile ilişkiler açasından ele alan Dabakoğlu (2004) yapmış olduğu araştırmada okulöncesi eğitim almış ve almamış ilköğretim 3. Sınıf öğrencilerinin öz kavramlarını ve anne baba tutumlarını incelenmeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu 262'si okulöncesi eğitim almış 268'i okulöncesi öncesi eğitim almamış 560 ilköğretim 3. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre demokratik anne baba tutumu sergileyen ebeveynlerin çocuklarının okul öncesi eğitim alma oranlarının ve öz kavram düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuklarıyla olumlu iletişim kuran, değer verdiğini gösteren ve iletişimde “ben” dilini kullanan ebeveynler benlik gelişimini doğrudan desteklemektedir. Aynı zamanda okul öncesi eğitimin öneminin farkında olarak ve çocuklarını bu eğitime dâhil ederek dolaylı olarak da katkıda bulunmaktadırlar.

Boyce, Essex, Alkon, Goldsmith, Kraemer ve Kupfer (2006) babaların çocuklarının bakımına katılmaları ve baba-çocuk bağlanması arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarına yedi yaşında 120 çocuk ve babalarını dâhil etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuklarının bakımını anneye paylaşarak sorumluluk alan babaların çocuklarıyla daha güvenli ilişki kurabildikleri, daha az sorumluluk alan babaların çocuklarında ise depresyon eğilimi gibi ruh sağlığı için risk oluşturan belirtilerin görüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca babanın sorumluluk almaması annenin depresyona girme olasılığını arttırarak dolaylı olarak da çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarında özgüven gelişimi ile anne baba tutumlarının etkisi arasındaki ilişkiyi araştıran Günalp (2007), 5-6 yaş grubu 100 çocuk ve aileleri ile çalışmıştır. Araştırma bulguları ebeveynlerin büyük çoğunluğunun demokratik anne baba tutumunu benimserken çok azının ilgisiz tutumu benimsediğini ortaya koymuştur. Demokratik anne baba tutumunu benimseyen ebeveynler çocuğun benlik algısı gelişimini önemli ölçüde desteklerken çocuklarına karşı baskıcı, ilgisiz ya da koruyucu tutum sergileyen ebeveynler çocukların olumsuz benlik algısı geliştirmesine sebep olmaktadır.

Öz (2008) çeşitli aile yapılarına sahip altı yaş çocuklarının aile ilişkilerini algılayışlarını incelediği araştırmasında altı yaşında 200 çocuk ile çalışmıştır. Yapılan araştırma ve analizler sonucunda ebeveynleri evli ve ayrı olan, kardeşleri olan ve

olmayan, ebeveynleri yüksek eğitimli veya düşük eğitimli olan farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının aile ilişkilerini algılayışlarında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kardeşi olmayan çocukların ebeveynleri ile daha fazla ilişki içinde oldukları ve ebeveynlerine daha olumlu duygular besledikleri bulunmuş, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile çocukların ilişkileri incelendiğinde orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ailelerini olumlu algıladıkları buna karşın alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ise olumsuz durumları aileleriyle ilişkilendirdikleri belirtilmiştir. Çalışmada ailenin eğitim düzeyi arttıkça çocukların kendilerine ve çevrelerine ilişkin daha olumlu duygular beslediği gözlemlenirken erkek çocukları kız çocuklarına oranla kendilerini daha yeterli algılamaktadır.

Aytemiz (2010) annelerin kişilik özellikleri ve ebeveynlik tutumları ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladığı çalışmasına 46-70 ay arası 205 çocuğu dâhil etmiştir. Sonuçlar incelendiğinde demokratik ebeveyn tutumunu benimseyen, farkındalığı yüksek ve entelektüel özelliklere sahip gelişime açık annelerin çocuklarının başladığı işi bitirebilen, dikkatini bir aktivite üzerine yoğunlaştırabilen çocuklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumunu benimseyen annelerin çocuklarında düşük tepkisellik düzeyi görülmektedir.

Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan ilişkinin kalitesi çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi büyük ölçüde etkiler. Anne ve babaların ebeveyn-çocuk ilişkilerinde çatışma ve yakınlık algılarını inceleyen Driscoll ve Pianta (2011), boylamsal olarak yaptıkları araştırmalarında 563 çocuk, anne ve babaları ile çalışmışlardır. Okulöncesi dönemde bulunan çocukları üç yıl boyunca gözlemleyen araştırmacılar, annelerin çocuklarıyla babalara göre daha yüksek yakınlık ve çatışma yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca çocuğun cinsiyeti ile baba-çocuk ilişkisi arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuş, babalar kendilerini kız çocuklarına erkek çocuklarından daha yakın bulduklarını ifade etmiştir.

Başka bir çalışmada Brown, Mangelsdorf ve Neff (2012) baba-çocuk ilişkisini boylamsal olarak incelemişlerdir. Baba- çocuk bağlanmasını ve baba duyarlılığını çocuklar 13 aylıkken ve üç yaşındayken ölçmüş, babaların duyarlılıklarının zaman içerisinde arttığını bulmuşlardır. Babaların çocuklarına karşı aşırı duyarlı davranması ile sağlıklı bağlanma arasında herhangi bir ilişki bulunmazken nispeten yeterli düzeyde duyarlı davranmaları güvenli bağlanmayı güçlendirmektedir. Olumlu bir baba-çocuk ilişkisi baba davranışının hem niceliği hem de kalitesi ile ilişkili olup erken dönem baba-

çocuk bağlanması sağlıkl bir şekilde kurulması çocuğun gelecek dönem yaşantıları üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Yazıcı ve Taştepe'nin (2013) çocukların benlik algısı düzeyleri ile ebeveynlerinin aile ortamını algılayışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada random yöntemiyle seçilen altı yaş grubunda 81 çocuk, öğretmenleri ve anneleri ile çalışılmıştır. Çocuğun benlik algısı çocuk, anne ve öğretmen formlarıyla ölçülerek karşılaştırılmış; öğretmen, anne ve çocuk gruplarının öz saygı ve öz yeterlilik alt boyutlarından aldıkları puanları paralellik göstermiş ancak çocuk grubunun benlik algısı toplam puanları ile anne ve öğretmen grubundan elde edilen benlik algısı toplam puanları arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Araştırmaya göre aile ortamında birlik ve beraberlik düzeyi arttıkça çocuklar olumlu benlik algısı geliştirirken aile içinde denetim arttıkça çocuk kendini yetersiz algılamakta ve olumsuz benlik algısı geliştirmektedir.

Özel (2014) anasınıfı ve ilkokul 1. sınıfta öğrenim gören 200 çocuğun anne ve babaları ile yaptığı anne baba eğitimlerinin aile çocuk ilişkisini anlamlı düzeyde farklılaştırıp farklılaştırmadığını anlamayı amaçlamıştır. Araştırma bulgularına göre ebeveynlere verilen eğitim çocukları ile iletişimlerini güçlendirmiş, çocukların sergilediği davranışların nedenlerini anlayarak tepki vermelerine yardımcı olmuştur. Yaşı genç olan anne ve babalar çocuklarına daha az tolerans gösterirken ileri yaştaki anne babalar daha sabırlı ve hoşgörülüdür. Ayrıca anne babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına karşı daha kabullenici, sıcakkanlı ve şefkatli yaklaşmaktadırlar.

Özyürek, Begde ve Yavuz'un (2014) çocukların yakın çevresindeki yetişkin etkileşimlerinin sosyal becerilerini nasıl yordadığını anlamak için yapmış oldukları çalışmanın araştırma grubunu öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerine göre yüksek (10 çocuk) ve düşük (10 çocuk) olarak sınıflandırdığı 4-6 yaş grubundaki 20 çocuk oluşturmuştur. Yapılan analizler sonucunda yakın çevrelerinde bulunan bireylerin sosyal etkileşimlerinin çocukların sosyal beceri gelişimini etkilediği, ailedeki güçlü ve uyum içindeki iletişimin öğrencinin olumlu davranışlarında artışa neden olduğu saptanmıştır. Araştırmada sosyal becerileri diğerlerinden düşük olan çocukların yüksek içselleştirilmiş davranış problemleri gösterdikleri, öğretmen öğrenci ilişkisini daha sağlıklı kurabilen çocuklarda ise diğerlerine nazaran daha yüksek sosyal beceri gelişimi görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal becerileri puanları yüksek olan çocukların davranış ve uyumu, okul durumu ile fiziksel görünüm puanlarında olduğu gibi benlik saygısı alt boyutları puanlarının da yüksek olduğu gözlenmiştir. Sosyal beceri düzeylerinin yetişkin

etkileşimleriyle ilişkili olabileceği sonucundan hareketle yetişkin etkileşiminin çocuğun olumlu benlik saygısı geliştirmesine yardımcı olacağı öngörülmüştür.

Başka bir çalışmada Şansal (2014) 4-6 yaşlarındaki 316 çocuktan aile ilişkilerini incelemek amacıyla resim çizmelerini istemiş, bu resimde çocuklar ailelerini hayvan ailesi olarak resmetmişlerdir. Araştırma sonucunda okul türü, cinsiyet, yaş ile anne-babanın öğrenim durumuna göre çocukların en sık çizdiği hayvanlarda anlamlı farklılığa rastlanırken, anne-babanın mesleği, ailedeki çocuk sayısına ve anne-baba ile ilişkilere göre anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Kız çocuklarının kendilerini kedi ve tavşan gibi evcil hayvanlar ile eşleştiren, erkeklerin ise kaplan, aslan gibi yabani hayvanlar tercih ettikleri görülmüştür. Anne ve babanın öğrenim durumu çocukların anneyi çizdikleri hayvan figürünü değiştirmezken; babaları ve kendilerine ilişkin çizilen hayvan figürlerinde farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Öğrenim düzeyi düşük olan ailelerin çocukları babalarını tavşan gibi sevimli ve zararsız hayvanlar, kendilerini ise güçlü ve saldırgan olarak algıladıkları aslan olarak çizerken öğrenim seviyesi yüksek ailelerin çocukları babalarını daha güçlü ve saldırgan olan aslan ya da köpek, kendilerini de güzel ve sevimli olduğunu ifade ettikleri kedi olarak resmetmişlerdir. Çocukların çizdikleri resimlerde anne ve baba ile ilişki düzeylerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Yıldız Çiçekler ve Alakoç Pirpir (2015) geniş ve çekirdek ailede yaşayan annelerin çocuk yetiştirme davranışlarının 48-72 aylar arasındaki çocukların benlik algısını nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Çalışmanın örneklem grubunu 148'i çekirdek ailede, 152 si ise geniş ailede olmak üzere 300 anne ve çocukları oluşturmuştur. Araştırma sonucunda annelerin çocuk yetiştirme davranışlarının çocukların benlik algılarını anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür. Çocuklarıyla olumlu duygu ve değerlendirmeler hakkında sohbet eden anneler çocuğun olumlu benlik algısı geliştirmesine yardımcı olurken ailenin çekirdek ya da geniş aile olması benlik algısı gelişimini etkilememektedir.

Aile- çocuk etkileşimini inceleyen başka bir çalışma da Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit'in (2016) 5-6 yaş grubu 228 çocuğun oyun becerileri ile aile iletişimleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmadır. Araştırma sonunda çocukların oyun becerilerinin anne-baba ve çocuk iletişimi ile ilişkili olduğu ve olumlu iletişimin oyun becerilerini pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Empatiye dayalı, birbirini dinleyen, çocuğun da söz sahibi olduğu bir iletişim biçimini benimseyen ailelere sahip çocuklar akranları ile oyun oynadıklarında uyumlu, kurulan oyunu sürdürebilen ve tercih edilen çocuklar olmaktadır.

Topçu Bilir ve Sop'un (2016) aile ilişkilerinin çocuklardaki davranış problemlerini nasıl yordadığını çeşitli değişkenlere göre inceledikleri çalışmanın

örneklemini 48-66 aylık çocuklar ve anneleri oluşturmuştur. Yapılan araştırmada anne-çocuk ilişki düzeyi ile çocuklarda görülen davranış problemlerinin çocukların cinsiyeti ve annelerin öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı; annelerin yaşı, çocukların doğum sıraları ve çocukların kuruma devam etme sürelerine göre ise anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında 31-40 yaş grubundaki annelerin, 21-30 yaş arasında olan annelere oranla çocukları ile daha olumlu ilişkiler kurduğu ve daha az çatışma yaşadıkları dile getirilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan annelerin ortanca çocuklarla ilk çocuklara oranla daha az sorun yaşadıkları ve en az problemlili davranışın görüldüğü grubun ortanca çocuklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklarda görülen davranış problemlerinde kuruma devam etme sürelerinin ise anlamlı bir fark yaratmadığı vurgulanırken çocuğu ile sıcak ve pozitif ilişki içinde olan annelerin çocuğun gelişimini desteklediği, olumsuz ebeveyn- çocuk ilişkisinin ise çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlara neden olduğu saptanmıştır.

E. Dereli ve B. M. Dereli (2017) yaptıkları araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynleri ile ilişkilerinin psikososyal gelişimlerine etkisini incelemişlerdir. Çalışmaya 4-5 yaş aralığında 210 çocuk ve annesi dahil edilmiş, araştırma sonuçlarına göre olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi olan ailelerde büyüyen çocukların çatışma olan ailelerde büyüyen çocuklara kıyasla daha pozitif psiko-sosyal gelişime sahip oldukları bulunmuştur. Annelerin sıcak, kabul edici ve yol gösterici bir ilişki kurduğu çocuklar bu iletişim biçimini model alarak aile içi ve dışındaki diğer bireylerle olan ilişkilerine yansıtmaktadır. Ayrıca annelerin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocuklarıyla daha olumlu ilişki kurabildikleri de araştırmanın bir diğer bulgusudur. Ailenin gelir düzeyi düştükçe ebeveyn- çocuk arasındaki çatışma yükselmektedir.

Anne-baba tutumunun ve akran kabulünün benlik algısı üzerindeki etkisini inceleyen başka bir çalışma Bayhan ve Öz'ün (2018) 3-6 yaş arası 140 çocuk ve aileleri ile yapmış olduğu araştırmadır. Araştırma sonuçlarına göre çekirdek ailede yaşayan çocuklar geniş ailede yaşayan çocuklara göre daha yüksek benlik algısına sahiptir. Çocukların yaşı büyüdükçe benlik algısı puanları artmakta ancak cinsiyet herhangi bir farklılık yaratmamaktadır. Ebeveyn tutumları ile çocukların benlik algısı arasında herhangi bir ilişki bulunmazken akranları tarafından pek tercih edilmeyen çocukların benlik algıları diğerlerine göre düşük çıkmıştır. Akran kabulü çocuğun kendini algılayışını önemli ölçüde etkilemektedir.

Lixin ve Jieqiong (2018) okul öncesi dönemdeki çocukların günlük rutinleri, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi

amaçladıkları çalışmalarına 688 çocuğu dâhil etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi olan ailelerde yetişen çocuklar diğerlerine göre günlük rutinlerini ve faaliyetlerini daha başarılı bir şekilde yerine getirebilirken çatışma yaşanan ailelerdeki çocuklar daha fazla zorlanmaktadır. Ayrıca öz düzenleme becerisi yüksek çocuklar akranlarına göre rutinlerini yerine getirmede daha başarılıdır.

Baba-çocuk ilişkisini ailenin sosyoekonomik düzeyine göre inceleyen Hamiden Karaca, Kaya ve Can Yaşar (2019) çalışmalarına 5-6 yaşında 321 çocuk ve babalarını dâhil etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre alt sosyoekonomik düzeyde olan ailelerdeki olumlu baba-çocuk ilişkisi, üst ve orta düzeydeki ailelere göre daha düşüktür. Babalar çocuklarıyla kaliteli zaman geçirememekte ve nitelikli etkileşim yaşayamamaktadır. Ayrıca baba-çocuk ilişkisi ne kadar olumlu ve yapıcı ise çocuğun oyun esnasında akranları ile girdiği iletişimin kalitesi de o kadar artmaktadır.

İlgili alan yazınına bakıldığında araştırmalarda benlik algısı kavramının çocukların yaşı, cinsiyeti, ahlaki benliği, davranış problemleri, sosyal uyum becerileri ve bağlanma stilleri ile annelerin tutum, davranışları ve aile işlevleri gibi değişkenler çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (Sarıyüce Körükçü, 2004; Uluç, 2005; Reese, Bird ve Tripp 2007; Goodvin, Meyer, Thompson ve Hayes, 2008; İkiz 2009; Sarıca, 2010; Lee ve Stone, 2012; Yazıcı ve Demirtaş, 2015; Uysal ve Baykan, 2015). Okul öncesi dönemde çocuğun benlik gelişimini tam olarak anlayabilmek için benliğin tüm yönleriyle incelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple benlik kavramını çocuğun aile ilişkileri ile birlikte kişiliğin biyolojik temelini oluşturan olan mizacı da ele alarak incelemenin ilgili literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubunun özellikleri, veri toplama araç ve yöntemleri ile verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

48-72 aylık çocukların benlik algısı, mizaç özellikleri ve anne-baba ilişki özellikleri bu araştırmanın değişkenlerini oluşturmaktadır. Bu değişkenlerin yanı sıra çocuğun benlik algısının yaşına, cinsiyetine, kardeş sayısına, anne ve babanın yaşına, anne ve babanın eğitim durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda, nicel olan araştırmanın modeli betimsel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama modeli olarak belirlenmiştir. İlişkisel tarama modeli iki ya da daha fazla değişkenin birlikte değişiminin varlığı veya derecesini belirlemeyi amaçlar ve iki çeşit ilişkisel çözümleme yöntemini kapsar. Bunlardan biri araştırmada kullanılan karşılaştırma yolu ile ilişki belirlemedir (Karasar, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Ankara'nın Mamak ilçesinde bulunan resmi bağımsız bir anaokulunda eğitim gören 48-72 aylık 200 çocuk ve anne-babaları oluşturmaktadır. Çalışma grubu, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Kazara ya da elverişli örnekleme ismi ile de anılan bu örnekleme yönteminin temel amacı zaman, para, işgücü kaybını önlemek ve araştırmanın amacına uygun gruba ulaşılmasını sağlamaktır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018). Araştırmaya katılan çocuklara ait demografik bilgiler Tablo 1 de, ebeveynlerine ait demografi bilgileri Tablo 2 de yer almaktadır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	91	45.50
	Erkek	109	54.50
Yaş (Ay)	61-72 Ay	113	56.50
	48-60 Ay	87	43.50
Kardeşi Olup Olmama Durumu	Tek Çocuk	57	28.50
	Kardeşi Var	143	71.50
	Toplam	200	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma grubunun %45.50’si kız, %54.50’si erkektir. Çocukların %43.50’si 48-60 ay, %56.50’si ise 60-72 ay aralığında yer almaktadır. Kardeş sayılarına bakıldığında ise, %28.50’sinin kardeşinin olmadığı %71.50’i ise en az bir kardeş sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Anne-Babalara İlişkin Demografik Bilgiler

		<i>f</i>	%
Annenin Yaşı	30 ve Altı	53	26.50
	31-35 Yaş	66	33.00
	36-40 Yaş	61	30.50
	41 ve Üstü	20	10.00
Babanın Yaşı	30 ve Altı	14	7.00
	31-35 Yaş	75	37.50
	36-40 Yaş	52	26.00
	41 ve Üstü	59	29.50
Annenin Öğrenim Durumu	İlköğretim	34	17.00
	Lise	93	46.50
	Üniversite	73	36.50
Babanın Öğrenim Durumu	İlköğretim	41	20.50
	Lise	88	44.00
	Üniversite	71	35.50
Ailenin Gelir Durumu	2000 TL ve Altı	53	26.50
	2001-4000 TL Arası	84	42.00
	4001 TL ve Üstü	63	31.50
	Toplam	400	100

Tablo 2’de araştırmaya katılan ailelerin demografik bilgilerine bakıldığında hem annelerin hem de babaların %63.50’sinin 31-40 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Annelerin %26.50’si 30 yaş ve altında yer alırken; %10’unun ise 41 yaş ve üstünde olduğu; babaların ise %7’sinin 30 yaş ve altı; %29.50’sinin ise 41 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir. Anne ve babaların eğitim düzeyi incelendiğinde annelerin %17’si ilköğretim, %46.50’si lise, %36.50’si üniversite mezunu; babaların %20.50’si ilköğretim, %44’ü lise, %35.50’sinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ailenin gelir durumuna bakıldığında ailelerin %26.50’sinin 2000 TL ve altı, %42’sinin 2001-4000 arası ve %31.50’sinin ise 4001 TL ve üstü gelire sahiptir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri gerekli izinler (Ek 2 ve Ek 3) alındıktan sonra 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Ankara’nın Mamak ilçesinde bulunan resmi bağımsız bir anaokulunda eğitim gören 48-72 aylık 200 çocuk ve anne-babalarından toplanmıştır. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği ve Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği öğretmenler tarafından ailelere ulaştırılarak anne ve babalar tarafından doldurulması istenmiş, Demografik Bilgi Formu araştırmacı tarafından çocukların kayıt dosyalarına ulaşarak doldurulmuştur. Demoulin Çocuklar için Benlik Algısı Ölçeğini araştırmacı bireysel olarak çocuklara uygulamıştır. Yaklaşık 15-20 dakika süren uygulamanın yapılabilmesi için her çocuk sessiz bir ortama alınmış, sorular araştırmacı tarafından çocuğa okunduktan sonra yüz ifadelerinden birini boyaması istenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocuğun benlik algısı düzeyine ilişkin verileri toplamak için; Demografik Bilgi Formu, DBAT, ÇİKÖ ve ÇABIÖ (Anne ve Baba Formu) kullanılmıştır. Aşağıda bu araçlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen bu formda çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi, anne babanın yaşı ve eğitim durumları gibi

sorular yer almaktadır. Formda araştırma için gerekli olan, çocuğa ve aileye ait demografik bilgilere ulaşılması amaçlanmıştır.

Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği DBAT (Demoulin Self-Concept Developmental Scale (DSCDS))

Demoulin'in 1998 yılında geliştirdiği ölçek, çocukların benlik algılarını sistematik ve karşılaştırmalı bir şekilde analiz etme olanağı sağlamaktadır. Çocuklara bireysel olarak uygulanan ölçeğin orijinali iki alt boyuttan ve 30 maddeden oluşmaktadır. Çocukların kendilerine dair öz değerlendirmelerini ifade ettiği "Öz yeterlilik" alt boyutu 15 maddedir. "Öz saygı" alt boyutu da 15 maddeden oluşur ve çocukların kendilerini bir grubun içerisinde algılayışlarına dair değerlendirmeleri içermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı öz yeterlilik, öz saygı ve toplam puanda .79 ile .91 arası bulunmuştur (Demoulin, 1999). Araştırmada anne, öğretmen ve çocuk formları olan ölçeğin çocuk formu kullanılmıştır. Çocuğun kendisi, öğretmenleri, arkadaşları, ailesi ve okulda yapmış olduğu bazı etkinlikleri içeren ifadelerle ilgili çocuğun hissettiği duyguyu yansıttığına inandığı çeşitli yüz ifadelerinden birini boyaması ile puanlanmaktadır. "Mutsuz yüz" bir puan, "ne mutlu ne mutsuz yüz" iki puan, "mutlu yüz" üç puan olarak değerlendirilerek toplam puan hesaplanmaktadır. Her alt boyuttan 14-42 arası puan elde edilir ve yüksek puan yüksek benlik algısı olarak yorumlanır (Demoulin, 2000; akt: Turaşlı, 2014).

Turaşlı 2006 yılında ölçeğin Türkçe uyarlama geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapmıştır. Uyarlama çalışmasında orijinali 30 madde olan formun 11. maddesi anlamsız bulunduğu için çıkarılmış, öz yeterlilik alt boyutu 14 madde, öz saygı alt boyut 15 madde olmak üzere form 29 maddeye düşürülmüştür. Türkçe formun iç tutarlılık katsayıları toplam benlik puanı için .88 , öz yeterlilik için .61, öz saygı için .51 olarak belirlenmiştir.

Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği ÇİKMÖ (Short Temperament Scale for Children)

Prior, Sanson ve Oberklaid'in (1989) geliştirdiği çocuklar için kısa mizaç ölçeğinin amacı erken çocukluktaki mizaç özelliklerinin değerlendirilmesidir. Ebeveyn katılımı olan ölçek dört alt boyut ve 30 maddedir. Yedi maddeden oluşan "Sıcakkanlılık" alt boyutu yeni insan veya durumlara yaklaşma eğilimini belirlerken, dokuz maddeden oluşan "Tepkisellik" alt boyutu çocuğun belirli bir uyarana tepki verme durumunu ölçer. Yedi maddeden oluşan "Sebatkârlık" alt boyutu dikkati bir aktivite üzerinde

yoğunlaştırabilme durumunu ölçerken “Ritmiklik” alt boyutu da yedi maddedir ve çocuğun rutin davranışlarının düzenliliğini ölçmeye yöneliktir. 6’lı likert tipi olan ölçeğin (1) Hemen hiç ile (6) Hemen her zaman arasında yanıtlanmaktadır. Bir, dört, sekiz, on dört, on yedi, yirmi iki, yirmi üç ve yirmi sekizinci maddeler ters puanlanır. Sıcakkanlılık-utangaçlık, sebatkârlık ve ritmiklik alt boyutlarından alınabilecek puanlar 7-42 arası, tepkisellik alt boyutundan alınabilecek puan ise 9-54 arasındır. Boyutlardan alınan yüksek puan düşük sıcakkanlılık ve ritmiklik, yüksek tepkisellik ve sebatkârlık olarak yorumlanmaktadır (Yağmurlu ve Sanson, 2009).

Türkçe uyarlamasını Yağmurlu ve Sanson’un (2009) yaptığı çocuklar için kısa mizaç ölçeğinin iç tutarlık katsayıları “Sıcakkanlılık” alt boyutu için .80, “Tepkisellik” alt boyutu için .77, “Sebatkarlık” alt boyutu için .76 ve “Ritmiklik” alt boyutu için .48 olarak bulunmuştur. Yağmurlu ve Altan (2010) ölçeği başka bir örneklem grubuna uygulayarak iç tutarlık katsayılarını “Sıcakkanlılık” için .75, “Tepkisellik” için .69, “Sebatkarlık” için .75 ve “Ritmiklik” için .63 kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğunu ortaya koymuştur.

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ÇABIÖ (Child Parent Relationship Scale, CPRS) (Anne ve Baba Formu)

Anne-baba ve çocuk etkileşimini anlamak için kullanılan ölçek Robert C. Pianta tarafından (1992) geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali bağlanma, çatışma ve olumlu ilişki olmak üzere üç alt boyut ve toplam 30 maddeden oluşur. “Çatışma” alt boyutu 14, “Bağlanma” alt boyutu 6 ve “Olumlu İlişki” alt boyutu 10 maddedir. Beşli likert tipi olan ölçeğin yanıtları (1) Kesinlikle uygun değil ile (5) Kesinlikle çok uygun arasındadır ve olumlu ifadeler tersine çevrilerek puanlanır. Yüksek puan almak olumsuz ilişkiyi, düşük puan almak ise olumlu ilişkiyi göstermektedir (Pianta, 1992; Akt. Akgün, 2008).

Ölçeğin anne formunun Türkçe uyarlamaları Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından, baba formunun Türkçe uyarlamaları Uzun ve Baran (2015) tarafından yapılmıştır. Akgün ve Yeşilyaprak’ın (2010) anneler için uyarladığı Türkçe formu “Çatışma” 14 madde, “Olumlu ilişki” 10 madde olmak üzere iki alt boyut ve toplam 24 maddeden oluşur. Güvenirlik ile ilgili iç tutarlılık katsayıları “Çatışma” alt boyutu için .85, “Olumlu İlişki” alt boyutu için .73, ve toplam için .73 bulunarak kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu kanıtlanmıştır. Ölçeğin babalar için uyarlanan formu ise 23 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Babalar için geçerlik güvenirliği yapılan formda

orijinal formdan 7 madde çıkarılmış, boyutlara dağılan maddelerin bazılarında farklılık olduğundan diğer iki boyut orijinalinde olduğu gibi bırakılırken bir boyut “Uyumsuzluk” olarak adlandırılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda iç tutarlık katsayıları “Olumlu ilişki” için .76, “Çatışma” için .62, “Uyumsuzluk” için .61 olarak bulunmuştur (Uzun ve Baran, 2015).

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 20.0 programı ile gerekli istatistiksel işlemlere tabi tutulmuştur. Araştırmada verilerin öncelikli olarak normallik varsayımı kontrol edilmiş ve bu kontrol sonucunda ölçeklerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3

Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	n	p	Statistic	n	p
Öz Yeterlilik	0.09	200	0	0.99	200	0.02
Özsaygı	0.12	200	0	0.96	200	0
Benlik Algısı Toplam Puan	0.08	200	0	0.98	200	0

a. Lilliefors Significance Correction

Karekök dönüşümü, 1/y ve Log 10 dönüşümü yöntemleri kullanılarak verilerin normalliği sağlanamayınca non-parametrik testlere başvurulmuştur. Değişkenler arası ilişkiler incelenirken; anlamlılık seviyesi olarak 0.05 temel alınmıştır. Benlik puanları ile yaş, cinsiyet ve kardeş sayısı değişkenlerinin incelenmesinde Mann Whitney U testi kullanılırken, anne-babanın yaşı, anne-baba eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenlerinde Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Ayrıca benlik puanları ile anne-baba ilişki puanları kategorik (yüksek, orta-düşük) olarak ele alınıp Mann Whitney U testi ile incelenmiştir. Araştırmaya katılan grubun benlik algısı toplam, öz yeterlik ve öz saygı puanları ile mizaç toplam, tepkisellik, sıcakkanlılık, sebatkârlık ve ritmiklik alt boyutları puanları arasındaki ilişki tüm puan türlerinin nicel veri olmasından ve normal dağılım göstermemelerinden kaynaklı olarak Spearman’s Rho Korelasyon katsayısı ile incelenirken, benlik algısı ile mizaç ve anne-baba ilişki puan ortalamaları arasındaki ilişkinin analizinde çoklu regresyon kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2008).

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma kapsamındaki 48-72 aylık çocukların öz saygı, öz yeterlilik ve toplam benlik algısı puanları ile çocuğun yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, anne ve babanın yaşı, anne ve babanın öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi ve anne-baba ile ilişki özellikleri arasındaki farkın istatistiksel açıdan değerlendirilmesine ilişkin bulgular incelenmiştir. Ayrıca çocuğun benlik algısı düzeyi ile sıcakkanlılık, tepkisellik, sebatkârlık, ritmiklik ve toplam mizaç puanı özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı veri analizi sonuçlarıyla ortaya konmuş ve aşağıda sırasıyla verilmiştir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 4

DBAT Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Çocuğun Yaşı (Ay)	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Öz Yeterlilik	61-72 Ay	113	101.19	11434.50	.85
	48-60 Ay	87	99.60	8665.50	
Özsaygı	61-72 Ay	113	105.90	11966.50	.13
	48-60 Ay	87	93.49	8133.50	
Benlik Algısı Toplam P.	61-72 Ay	113	103.98	11750.00	.33
	48-60 Ay	87	95.98	8350.00	
Toplam	200				

Tablo 4'e göre öz-yeterlilik, öz saygı ve benlik algısı toplam puanlarının ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Okul öncesi dönemde kendini tanıma, duygu ve düşüncelerini anlamlandırma sürecinde olan çocuğun benlik algısı gelişimi devam etmektedir. İçinde bulunduğu sosyal çevreden aldığı dönütlerle kendine dair düşünceleri şekillenecek, yaşı büyüdükçe ve yeni

yaşantılarla karşılaştıkça bu düşünceleri pekiştirerek ya da değiştirerek daha kararlı bir benlik yapısını oluşturacaktır (Mishra, Punetha ve Dwivedi, 2017). Araştırma sonuçlarına göre öz saygı, öz yeterlik ve toplam benlik algısı puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmamasının, çocuğun gelişim sürecinde olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Turaşlı (2006) yaptığı çalışmada beş ve altı yaşındaki çocuklar arasında benlik algısının farklılaşmadığını ifade etmiştir. Aynı şekilde Yakupoğlu 'nun (2011) çocukların yaşlarının benlik algısı üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını belirttiği çalışmanın sonuçları bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Kılıçaslan (2012) çocukların benlik kavramlarını annelerinin yaşam doyumları bağlamında incelemeyi amaçladığı çalışmasında benzer bir sonuca ulaşmıştır. Tuzcuoğlu, Azkeskin, Küsmüş ve Cengiz (2019) öz yeterlik, öz saygı ve toplam benlik puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Ancak Sarıca (2010) çocukların benlik kavramlarını bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelediği araştırmasında altı yaşındaki çocukların beş yaşındaki çocuklara göre olumlu benlik geliştirdiğini ifade etmiştir. Houck ve diğerleri (2010) araştırmalarında ergenlerin daha küçük çocuklara kıyasla daha düşük benlik algısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Okulöncesi dönemde benlik algısı gelişiminin yaş ile ilişkisine dair bir genelleme yapmak için yeni araştırmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 5

DBAT Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Çocuğun Cinsiyeti		<i>n</i>	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	<i>U</i>	<i>p</i>
Öz Yeterlilik	Kız	91	97.72	8892.50	4706.50	0.53
	Erkek	109	102.82	11207.50		
Özsaygı	Kız	91	99.57	9060.50	4874.50	0.83
	Erkek	109	101.28	11039.50		
Benlik Algısı Toplam P.	Kız	91	98.39	8953.50	4767.50	0.63
	Erkek	109	102.26	11146.50		
Toplam		200				

Tablo 5 incelendiğinde, benlik öz-yeterlilik, öz saygı ve benlik algısı toplam puanlarının ortalamaları çocukların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Cinsiyet değişkeninin benlik algısı düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmaması, okul öncesi dönemde anne-babaların iletişim biçimlerinin çocukların biyolojik cinsiyetine göre belirgin bir şekilde farklılaşmamasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Araştırma bulgularıyla tutarlı olarak Jambunathan ve Hurlbut (2000) dört yaş çocuklarının yeterlilik algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Zincirkıran (2008) ve İkiz (2009) de çocukların benlik algısı puanları ile cinsiyet arasında bir ilişkiye rastlamazken Houck ve diğerleri (2010) çocuk ve ergenlerde benlik kavramını inceledikleri çalışmalarında aynı sonuca ulaşmışlardır. Yakupoğlu (2011) ve Yaralı (2015) cinsiyet değişkeninin öz yeterlik, öz saygı ve toplam benlik puanlarını anlamlı bir şekilde yordamadığı sonucuna ulaşırken anne davranışının çocuğun benlik kavramı ve bağlanma stili üzerindeki etkisini inceleyen Yüksel ve Kurtuluş (2016) da cinsiyet değişkenine dayalı bir farklılığa rastlamamışlardır. Buna karşın farklı araştırma sonuçları da mevcuttur. Sarıyüce Körükçü (2004) cinsiyetin benlik algısı düzeyi üzerinde kız çocuklarının lehine anlamlı farklılığa yol açtığını bulmuş, kız çocukları öz saygı altı boyutundan erkek çocuklarından yüksek puan almışlardır. Aynı şekilde Sarıca'nın (2010) yapmış olduğu çalışmada da kız çocuklarının benlik algısı puanı yüksektir. Zembat ve diğerleri (2018) çalışmasında kız çocuklarının özsaygı, öz yeterlilik ve toplam benlik puanlarının erkek çocuklara oranla daha yüksek olduğu ve benlik algılarının daha olumlu olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Fakat Akşin, Güven, Bayındır, Sezer ve Yılmaz (2016) erkek çocuklarının benlik algısı puanlarının kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılırken, Kayım ve Ayaz'ın (2019) araştırması da benzer sonuçlar elde etmiştir. Araştırma sonuçlarındaki bu farklılıkların çalışma gruplarının özelliğinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuğun Kardeş Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 6

DBAT Puanlarının Kardeş Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Çocuğun Kardeş Durumu	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Öz Yeterlilik	Tek Çocuk	57	100.64	5736.50	4067.50 0.98
	Kardeşi Var	143	100.44	14363.50	
Özsaygı	Tek Çocuk	57	83.50	4759.50	3106.50 0.01*
	Kardeşi Var	143	107.28	15340.50	
Benlik Algısı Toplam P.	Tek Çocuk	57	91.68	5226.00	3573.00 0.17
	Kardeşi Var	143	104.01	14874.00	
Toplam	200				

* $p < .05$

Tablo 6’da görüldüğü gibi benlik öz-yeterlilik ve benlik algısı toplam puanlarının ortalamaları çocuğun kardeşi olması durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermezken ($p > .05$); benlik özsaygı puanı çocuğun kardeş durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır ($p < .05$). Sıra ortalamasına bakıldığında kardeşi olan çocuklarının benlik özsaygı puanı ortalamalarının tek çocuklara göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Benlik saygısının çocuğun kendine karşı takınmış olduğu pozitif ya da negatif tavır olduğu dikkate alınırsa çocuğun kardeşi olma durumunun benlik özsaygısını olumlu ve etkili yönde yordayan bir değişken olduğu sonucuna ulaşılabilir. Buna göre kardeşi olan çocukların kendilerine karşı daha fazla olumlu tutum sergilediği düşünülebilir. Araştırma sonucu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında İkiz (2009) çocuğun kardeşi olma durumu ve benlik algısı puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu, hem öz yeterlilik alt boyutu puanları hem de benlik algısı ölçeği toplam puanlarında kardeş sayısı iki olan çocukların, üç olan çocuklara oranla daha yüksek puan aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın Zincirkıran (2008) ve Sarıca (2010) kardeş sahibi olan çocuklarla kardeş sahibi olmayan çocukların benlik algısı düzeyi puanları arasında anlamlı fark bulamazken, Kılıçarslan (2012) da araştırmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Yorulmaz (2017) çocukların benlik algıları ve sosyal uyumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında kardeşi olma durumunun anlamlı bir farklılığa yol

açmadığını tespit etmiş, Tuzcuoğlu ve diğerleri (2019) de çocukların öz düzenleme becerileri ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi incelemiş, kardeş sayısının anlamlı farklılığa yol açmadığını bulmuşlardır.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Annenin Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 7

DBAT Puanlarının Annenin Yaşı Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları

	Anne Yaşı	n	Sıra Ort.	Sd.	X ²	p
Öz Yeterlilik	30 ve Altı	53	88.54	3.76	3.45	0.32
	31-35 Yaş	66	106.84			
	36-40 Yaş	61	104.83			
	41 ve Üstü	20	98.08			
Özsaygı	30 ve Altı	53	97.56	3.32	0.46	0.92
	31-35 Yaş	66	99.74			
	36-40 Yaş	61	104.51			
	41 ve Üstü	20	98.58			
Benlik Algısı Toplam P.	30 ve Altı	53	93.19	6.26	1.48	0.68
	31-35 Yaş	66	103.73			
	36-40 Yaş	61	104.71			
Toplam		200				

Tablo 7’de görüldüğü gibi annenin yaşı ile öz yeterlilik, öz saygı ve benlik algısı toplam puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Araştırmanın bu bulgusu, çalışmaya dâhil edilen annelerin benzer sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip bir çevrede yaşadıkları için yaş değişkeninden etkilenmeden çocuklarıyla benzer bir iletişim şekli benimsedikleri düşünülmektedir. Argun (2005) araştırmasında anne yaşının benlik algısı puanlarını anlamlı düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşırken Kılıçaslan (2012) da 5–6 yaş grubu çocuklarla yaptığı çalışmada araştırma bulguları ile benzer sonuçlara ulaşmış, İkiz (2009) benlik algısı ve aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada anne yaşının benlik algısı üzerinde anlamlı farklılık yaratmadığını bulmuştur.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Babanın Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 8

DBAT puanlarının Babanın Yaşı Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları

	Baba Yaşı	n	Sıra Ort.	Sd.	X ²	p
Öz Yeterlilik	30 ve Altı	14	92.00	3.76	1.14	0.76
	31-35 Yaş	75	97.15			
	36-40 Yaş	52	106.54			
	41 ve Üstü	59	101.46			
Özsaygı	30 ve Altı	14	79.96	3.32	2.79	0.42
	31-35 Yaş	75	97.61			
	36-40 Yaş	52	107.15			
	41 ve Üstü	59	103.18			
Benlik Algısı Toplam P.	30 ve Altı	14	85.82	6.26	1.86	0.60
	31-35 Yaş	75	97.49			
	36-40 Yaş	52	107.36			
	41 ve Üstü	59	101.76			
Toplam		200				

Tablo 8'e göre babanın yaşı ile öz yeterlilik, öz saygı ve benlik algısı toplam puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0.05$).

Araştırmanın bu bulgusu, çalışmaya dâhil edilen babaların da annelere benzer bir şekilde benzer sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip bir çevrede yaşadıkları için yaş değişkeninden etkilenmeden çocuklarıyla benzer bir iletişim şekli benimsedikleri şeklinde yorumlanabilir. İkiz (2009) çalışmasında baba yaşının çocukların öz saygı, öz yeterlik ve benlik algısı toplam puanlarını anlamlı düzeyde yordamadığını ifade etmiş, Yakupoğlu 'nun (2011) yaptığı çalışmada araştırma bulgularını destekleyen sonuçlar ortaya koymuştur. Aynı şekilde Argun (2005) babanın yaşı ile çocuğun benlik algısı arasında bir ilişki olmadığını bulmuştur.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Annenin Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 9

DBAT Puanlarının Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları

	Anne Öğr. Durumu	n	Sıra Ort.	Sd.	X^2	p
Öz Yeterlilik	İlköğretim	34	95.60			
	Lise	93	97.94	3.76	1.10	0.57
	Üniversite	73	106.04			
Özsaygı	İlköğretim	34	95.82			
	Lise	93	98.84	3.32	0.70	0.70
	Üniversite	73	104.79			
Benlik Algısı Toplam P.	İlköğretim	34	95.91			
	Lise	93	97.77	6.26	1.11	0.57
	Üniversite	73	106.12			
Toplam		200				

Tablo 9 incelendiğinde annenin öğrenim düzeyi ile öz yeterlilik, öz saygı ve toplam benlik algısı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$).

Annenin öğrenim düzeyinin çocuğun benlik algısı üzerinde herhangi bir farklılık oluşturmamasının annelerin farkındalık düzeylerinin yüksek olması, çocuk gelişimi konusundaki eksikliklerini gidermeleri ve öğrenim düzeyinden bağımsız olarak çocukla doğru ve kaliteli iletişim biçimini yakalamış olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Alan yazında araştırma sonucu ile benzerlik gösteren çalışmalar yer almaktadır. Kılıçarslan (2012) çocukların benlik kavramlarını annelerinin yaşam deneyimleri bağlamında incelediği çalışmasında annenin öğrenim durumu ile çocuğun benlik kavramı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Benzer şekilde Yüksel ve Kurtuluş (2016) annenin öğrenim düzeyinin benlik kavramını anlamlı şekilde yordamadığını bulmuştur. Yorulmaz 'ın (2017) araştırma bulguları da bu sonuçları destekler niteliktedir. Ancak Sarıyüce Körükçü (2004) ve Argun (2005) annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların benlik algısı puanlarının da yükseldiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın aksine Cevher ve Buluş (2006) annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun akademik

benlik saygısının düşmekte olduğunu ifade etmiştir. Yaralı (2014) araştırmasında anne eğitim durumu ile öz yeterlik, öz saygı ve toplam benlik puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulmuş, annesinin öğrenim düzeyi lise olan çocukların alt boyut ile toplam benlik puanlarının annesi ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olan çocuklardan anlamlı derecede daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Tuzcuoğlu ve diğerlerinin (2019) çocukların öz düzenleme becerisi ile benlik algısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında ailenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların benlik algısı puanlarında da artış olduğu gözlemlenmiştir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Babanın Öğrenim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 10

DBAT Puanlarının Babanın Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları

	Baba Öğr. Durumu	n	Sıra Ort.	Sd.	X ²	p
Öz Yeterlilik	İlköğretim	41	98.15			
	Lise	88	93.62	3.76	3.40	0.18
	Üniversite	71	110.39			
Özsaygı	İlköğretim	41	96.29			
	Lise	88	94.86	3.32	2.96	2.96
	Üniversite	71	109.92			
Benlik Algısı Toplam P.	İlköğretim	41	97.04			
	Lise	88	93.70	6.26	3.67	0.15
	Üniversite	71	110.92			
Toplam		200				

Tablo 10’da görüldüğü gibi babanın öğrenim düzeyi ile öz yeterlilik, öz saygı ve toplam benlik algısı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Araştırmanın bu bulgusu babaların da annelere benzer bir şekilde öğrenim düzeyinden bağımsız olarak çocukla doğru ve kaliteli iletişim biçimini yakalamış olmalarından kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Araştırma bulgularına benzer şekilde Yakupoğlu (2011) okulöncesi dönem çocuklarının benlik kavramını babalarının

bağlanma stillerine göre incelediği çalışmasında, babanın öğrenim durumu ile benlik algısı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Kılıçarslan (2012) ile Yüksel ve Kurtuluş, (2016) babanın öğrenim durumuyla ile benlik kavramı arasında anlamlı düzeyde ilişkiye rastlamazken, Argun (2005) babaların öğrenim durumu yükseldikçe çocukların benlik algısı puanlarının arttığı sonucuna varmıştır. Bu çalışmanın aksine Cevher ve Buluş (2006) babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun akademik benlik saygısının düşmekte olduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde Zincirkıran (2008) çocukların benlik kavramını ile anne-baba eğitim durumunun anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu belirtilmiştir. Yorulmaz 'ın (2017) araştırmasında öz yeterlik, öz saygı ve toplam benlik puanları ile babaların öğrenim durumları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır, babaları okur-yazar olmayan veya yüksek lisans mezunu olan çocukların benlik algısı düzeyi puanları akranlarına göre düşük çıkmıştır. Tuzcuoğlu ve diğerlerinin (2019) çalışmasında ise üniversite mezunu babaların çocuklarının benlik algısı düzeyi puanları, ilkokul ve ortaokul mezunu babaların çocuklarının puanlarından yüksektir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 11

DBAT Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Sonuçları

Ailenin Gelir Düzeyi	<i>n</i>	<i>Sıra Ort.</i>	<i>Sd.</i>	<i>X²</i>	<i>p</i>
Öz Yeterlilik	2000 TL ve Altı	53	104.32	3.76	3.31
	2001-4000 Arası	84	91.99		
	4001 ve Üstü	63	108.63		
Özsaygı	2000 TL ve Altı	53	105.01	3.32	3.15
	2001-4000 Arası	84	92.10		
	4001 ve Üstü	63	107.90		
Benlik Algısı Toplam P.	2000 TL ve Altı	53	104.92	6.26	3.85
	2001-4000 Arası	84	91.26		
	4001 ve Üstü	63	109.10		
Toplam	200				

Tablo 11’de görüldüğü gibi ailenin gelir durumu ile öz yeterlilik, öz saygı ve toplam benlik algısı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Araştırmanın bu bulgusunu belirleyen etkenlerden birinin çalışma grubuna dâhil edilen ailelerin gelir düzeylerinin birbirine yakın olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Araştırma bulguları ile daha önce yapılmış olan araştırma sonuçları karşılaştırıldığında Yüksel ve Kurtuluş 'un (2016) benzer sonuçlar elde ettiği görülmüştür. Aynı şekilde Yorulmaz 'ın (2017) çalışmasında da ailenin gelir düzeyi ile benlik algısı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak Muldoon (2000) çocukların sosyal gruplara aitliği ve benlik algılarını incelediği araştırmasında ailenin gelir durumu arttıkça çocukların olumlu benlik algısı geliştirdiğini tespit etmiştir. Aynı şekilde Gregg, Propper ve Washbrook'un (2008) düşük gelirli ailelerle yapmış oldukları araştırmanın sonuçları da bu bulguları destekler niteliktedir. Akşin ve diğerlerinin (2016) yaptıkları çalışmada Benlik Algısı Ölçeğinin “Öz Saygı” alt boyutunu ailenin gelir durumunun anlamlı düzeyde yordadığı görülmüş ve aile geliri yükseldikçe çocukların kendilerine dair algıladıkları öz saygının arttığı saptanmıştır. İkiz 'in (2009) çalışmasında ise yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarının benlik algısı puanları diğer çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Mizaca Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 12

DBAT Toplam, Öz Yeterlilik ve Öz Saygı Alt Boyutları Puanları ile Toplam Mizaç Puanları ve Mizaç Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Benlik ve Alt Boyutları		Sıcakkanlılık	Ritmiklik	Tepkisellik	Mizaç Toplam
Öz Yeterlilik	<i>r</i>	0.03	-0.02	-0.006	0.06
	<i>p</i>	0.63	0.75	0.92	0.35
	<i>N</i>	200	200	200	200
Özsaygı	<i>r</i>	-0.01	-0.04	-0.03	-0.003
	<i>p</i>	0.81	0.56	0.58	0.96
	<i>N</i>	200	0.56	200	200
BenlikAlgısı Toplam P.	<i>r</i>	0.02	0.56	-0.02	0.05
	<i>p</i>	0.74	0.56	0.77	0.43
	<i>N</i>	200	0.56	200	200

Tablo 12 incelendiğinde uygulanan korelasyon analizi sonucunda değişkenler arası ilişkilere bakıldığında DBAT ölçeği öz yeterlilik, öz saygı alt boyutları ve benlik toplam puanları ile mizaç alt boyutları ve toplam mizaç puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Araştırma sonucunda bireyin doğuştan getirdiği bireysel farklılıklar olan mizaç ile kendine dair algılarından oluşan benlik algısı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmaması okul öncesi dönemdeki çocukların genellikle kendilerini pozitif algılama eğilimi göstermelerinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Çocukların benlik algısı gelişimini iki yaşından 12 yaşına kadar izleyen Lau-Siu-Chik (1998), okul öncesi dönemde çocukların kendilerine dair düşüncelerinin genellikle pozitif olduğu ve olumlu benlik algısı geliştirdiklerini, ilkokula başladıktan sonra ise olumlu benlik algılarının zayıfladığını tespit etmiştir. Mizacın benlik algısı üzerindeki etkisini daha iyi anlayabilmek için boylamsal çalışmalar yapılarak, çocuklar belirli yaş aralıklarında gözlemlenebilir. Araştırma bulgularıyla tutarlık gösteren bir çalışma Zembat ve diğerleri (2018) tarafından benlik algısının ve mizacın sosyal becerileri nasıl yordadığını araştırmak amacıyla yapılmış, araştırma sonucunda çocukların benlik algısının alt boyut ve toplam puanlarının mizacı anlamlı düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Brown ve diğerleri (2009) çocuğun benlik algısı ile çocuğun mizacı, anne-baba ile ilişki ve üçlü aile etkileşimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında mizaç ile benlik algısı arasında doğrudan bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Buna karşın Altan (2006) araştırmasında mizaç özelliklerinden tepkisellik, sıcakkanlılık ve sebatkârlık puanları yüksek olan kolay mizaçlı çocukların negatif duygularla daha kolay baş edebildiği sonucuna ulaşmış; Grist ve McCor (2010) okulöncesi dönem çocuklarının kişilik özellikleri ile mizaçları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında çocuğun mizaç özelliklerinin sosyal açıdan yeterli bir birey olabilmesini için oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Başka bir araştırmada Robins ve diğerleri (2010) benlik saygısı düşük düzeyde olan çocukların saldırganlık eğiliminin daha fazla olduğunu belirlemişlerdir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuk-Anne İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 13

DBAT Puanlarının Çocuk-Anne İlişki Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Anne İlişki Toplam Puan		<i>n</i>	Sıra Ort.	<i>Sd.</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Öz Yeterlilik	Orta	92	111.18	9.60	3951	0.01*
	Yüksek	108	91.08			
Özsaygı	Orta	35	102.01	9.60	2834.5	0.86
	Yüksek	165	100.18			
Benlik Algısı Toplam P.	Orta	53	108.40	9.60	3477	0.24
	Yüksek	147	97.65			
Toplam		200				

* $p < .05$

Tablo 13’de görüldüğü gibi benlik özsaygı ve benlik algısı puanlarının ortalamaları anne ilişki durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermezken ($p > 0.05$) çocuğun öz-yeterlilik puanı anne ilişki durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p < 0.05$). Anne ilişki düzeyini gösteren puanın düşük olması çocuklarının benlik öz yeterlilik puan ortalamalarını olumlu yönde yordamaktadır (düşük puan olumlu ilişkiyi ifade eder).

Araştırmanın bu bulgusu çocuğun kendine dair algılarının, birincil derecede bakımından sorumlu olan anne ile ilişkisinden etkilendiği şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçlara benzer şekilde Goodvin ve diğerlerinin (2008) çalışmasında annenin ebeveynlik stresinin ve depresyon düzeyinin yüksek olması ve çocuğa karşı olumsuz davranışlar sergilemesinin çocuğun benlik algısının sarsılmasına sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Verschueren ve diğerleri (2012) çocuğun genel benlik algısının büyük ölçüde anne-çocuk ilişkisinden kaynaklandığını ifade ederken, Yıldız Çiçekler ve Alakoç Pirpir (2015) yapmış oldukları çalışmada annelerin çocuk yetiştirme davranışlarının çocuklarının benlik algısı kavramlarını anlamlı düzeyde yordadığını bulmuşlardır. Yazıcı ve Taştepe (2013) çocuğun benlik algısı düzeyi ile ebeveynlerinin aile ortamını algılayışını inceledikleri araştırmalarında aile ortamında olumlu iletişim kurulmasının ve birlik beraberlik düzeyinin artmasının çocuğun benlik algısını olumlu yönde etkilediğini

belirtmişlerdir. Aynı şekilde Akşin Yavuz ve diğerleri (2016) annelerin ilgisizliği ve ihmalkârlığının çocukların benlik algısı puanlarını negatif yönde anlamlı olarak yordadığını saptamıştır. Buna karşın Özkan (2015) araştırmasında annelerin destekleyici olan ya da olmayan tepkilerinin çocukların benlik algısı üzerinde herhangi bir farklılığa yol açmadığını belirlemiştir. Çocuğun bebeklikten itibaren anne ile kurduğu sağlıklı bir ilişki, yaşamın ileriki yıllarında diğer insanlarla kurduğu ilişkinin türünü belirleyen ve duygusal açıdan sağlıklı bireyler olarak topluma katılmalarını sağlayan referans ilişkilerden biridir. Çocuğun ilk sosyal çevresi olan aile, çevreden aldığı tepkilerle birlikte kendine dair ilk izlenimlerini oluşturduğu yer olarak değerlendirilebilir.

48-72 Aylık Çocukların Öz Saygı, Öz Yeterlilik ve Benlik Algısı Toplam Puanlarının Çocuk-Baba İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 14

DBAT Puanlarının Çocuk-Baba İlişki Durumu Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Baba İlişki Toplam Puan		<i>n</i>	Sıra Ort.	<i>Sd.</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Öz Yeterlilik	Orta	92	111.16	9.01	3967	0.01*
	Yüksek	108	91.23			
Özsaygı	Orta	35	104.69	9.01	2741	0.63
	Yüksek	165	99.61			
Benlik Algısı Toplam P.	Orta	53	107.37	9.01	3531.5	0.31
	Yüksek	147	98.02			
Toplam		200				

* $p < .05$

Tablo14 'de yer alan veriler incelendiğinde benlik özsaygı ve benlik algısı puanlarının ortalamaları baba ilişki durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermezken ($p > 0.05$) çocuğun öz-yeterlilik puanı baba ilişki durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p < 0.05$). Baba ilişki düzeyini gösteren puanın düşük olması çocuklarının benlik öz yeterlilik puan ortalamalarını olumlu yönde yordamaktadır (düşük puan olumlu ilişkiyi ifade eder).

Bu sonuç babalarıyla olumlu iletişim kurabilen çocukların kendilerini daha yeterli algıladıkları şeklinde yorumlanabilir. Araştırma bulguları kuramsal çerçeve ve daha önce

yapılmış olan çalışmaları destekler nitelikte sonuçlar ortaya koymuştur. Boyce ve diğerleri (2006) babaların çocuklarının bakımına katılmaları ve baba-çocuk bağlanması arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında bakımı anneyle paylaşarak sorumluluk alan babaların çocuklarıyla daha güvenli ilişki kurabildikleri, daha az sorumluluk alan babaların çocuklarında ise depresyon eğilimi gibi ruh sağlığı için risk oluşturan belirtilerin görüldüğünü belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada Brown ve diğerleri (2012) olumlu bir baba-çocuk ilişkisinin baba davranışının hem niceliği hem de kalitesi ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Koçyiğit ve diğerlerinin (2016) çalışmasında anne-baba-çocuk arasındaki sözsüz ve sözlü iletişim ile empati kurma şekillerinde oluşan iletişimin, çocuğun oyun becerilerini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Baba-çocuk ilişkisini ailenin sosyoekonomik düzeyine göre inceleyen Hamiden Karaca, Kaya ve Can Yaşar (2019), alt sosyoekonomik düzeyde olan ailelerdeki olumlu baba-çocuk ilişkisinin üst ve orta düzeydeki ailelere göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Alan yazında baba-çocuk ilişkisi ile ilgili farklı sonuçlar da bulunmaktadır. Yakupoğlu (2011) babaların bağlanma stilleri ile çocukların benlik algıları arasında herhangi bir ilişkiye rastlamazken, Bayhan ve Öz (2018) babanın ebeveynlik tutumunun çocuğun benlik algısını anlamlı şekilde yordamadığı sonucuna ulaşmıştır.

48-72 Aylık Çocukların Benlik Algısı Toplam Puanlarının Mizaç Toplam Puan, Anne ile İlişki ve Baba ile İlişki Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 15

DBAT Puanları ile Mizaç Toplam ve Anne-Baba İlişki Puanı Arasında Dört Değişkenin Bir Arada İncelendiği Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit*	73.39	5.00		14,674	,000		
Mizaç Toplam	.005	.038	.01	.13	.89	.008	.01
Anne İlişki	.00	.056	.00	-.004	.99	-.02	.00
Baba İlişki	-.029	.060	-.04	-.48	.63	-.04	-.03

* Benlik Toplam-(Bağımlı Değişken) Sabit

R= .043

R²= -.002

F= .119

p=.000

Tablo 15 incelendiğinde uygulanan çoklu regresyon analizi sonucunda benlik toplam puanı altında, mizaç ve anne ilişki-baba ilişki toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\alpha > .05$).

Benzer bir çalışma Brown ve diğerleri (2009) tarafından çocuğun benlik algısı ile çocuğun mizacı, anne-baba ile ilişki ve üçlü aile etkileşimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmış, mizacın benlik algısını doğrudan yordamadığını bulmuştur. Çocuğun anne ve baba ile ikili ilişkisi mizacı etkilemekte, benlik algısı dolaylı olarak etkilenmektedir. Alan yazına bakıldığında Verschueren ve Marcoen (1999) benlik algısı ile çocuk-ebeveyn bağlanma temsillerini incelemiş, aileleriyle sağlıklı iletişim kurarak güvenli bağlanma gerçekleştiren çocukların kendilerini akranlarına göre daha değerli ve yeterli algıladığı sonucuna ulaşmıştır. Kochanska ve Kim (2012) düşük gelirli aileler ile yaptıkları çalışmada anne duyarlılığı ile mizaç ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi araştırmış, annenin duyarlı yaklaşımının mizaçtan kaynaklanabilecek davranış problemlerine karşı koruyucu işleve sahip olup çocuğun öz düzenleme becerilerini desteklediğini belirlemişlerdir. Benlik algısını anne-baba ile ilişkiler açısından ele alan Dabakoğlu (2004) çocuklarıyla olumlu iletişim kuran, değer verdiğini gösteren ve iletişimde “ben” dilini kullanan ebeveynlerin benlik gelişimini doğrudan desteklediğini tespit etmiştir. E. Dereli ve B. M. Dereli (2017) yaptıkları çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynleri ile ilişkilerinin psikososyal gelişimlerine etkisini araştırmış, annelerin sıcak, kabul edici ve yol gösterici bir ilişki kurduğu çocukların bu iletişim biçimini model alarak aile içi ve dışındaki diğer bireylerle olan ilişkilerine yansıttıklarını ifade etmiştir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ulaşılan sonuçlara ve ihtiyaçlar doğrultusunda yararlı olabileceği düşünülen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Bu araştırmada 48-72 aylık çocukların benlik algısı ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş durumu, anne-babanın yaşı, anne-babanın öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi, çocuğun mizaç özellikleri ve anne-baba ile ilişki özellikleri incelenmiş olup elde edilen bulgulara dayanarak ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- Araştırma sonuçlarına göre yaş değişkeni ile DBAT ölçeğinden alınan benlik algısı alt boyut ve toplam puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.
- Çocukların cinsiyeti ile DBAT ölçeğinden aldıkları alt boyut ve toplam benlik algısı puan ortalamaları incelendiğinde, cinsiyet ile benlik algısı arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır.
- DBAT ölçeğinden alınan öz-yeterlilik ve benlik algısı toplam puanlarının ortalamalarında çocuğun kardeşi olması durumuna göre anlamlı bir farka rastlanmazken, benlik özsaygı puanı anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Kardeşi olan çocukların özsaygı alt boyutundan aldıkları puan, kardeşi olmayan çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.
- Araştırmaya katılan annelerin yaşı değişkeni ile DBAT ölçeğinden alınan alt boyut ve toplam benlik algısı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Araştırmaya katılan babaların yaşı değişkenine göre DBAT ölçeğinden alınan alt boyut ve toplam benlik algısı puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

- Araştırma sonuçlarına göre annenin öğrenim durumu ile DBAT ölçeğinden alınan alt boyut ve toplam benlik algısı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır.
- Araştırma sonuçlarına göre babanın öğrenim durumu ile DBAT ölçeğinden alınan alt boyut ve toplam benlik algısı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır.
- Ailenin gelir düzeyi ile DBAT ölçeğinden alınan alt boyut ve toplam benlik algısı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.
- DBAT ölçeği alt boyut ve toplam benlik algısı puanları ile mizaç alt boyutları ve toplam mizaç puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.
- DBAT ölçeğinden alınan benlik özsaygı ve benlik algısı toplam puan ortalamaları anne ilişki durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermezken; çocuğun öz-yeterlilik puan ortalaması farklılaşmaktadır. Annesi ile daha olumlu ilişki kuran çocukların benlik öz yeterlilik puan ortalamaları diğer çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.
- DBAT ölçeğinden alınan benlik özsaygı ve benlik algısı toplam puan ortalamaları baba ilişki durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermezken; çocuğun öz-yeterlilik puan ortalaması anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Babası ile daha olumlu ilişki kuran çocukların benlik öz yeterlilik puan ortalamaları diğer çocuklara göre daha yüksek çıkmıştır.
- DBAT ölçeğinden alınan benlik algısı puan ortalamalarını mizaç ve anne-baba ile ilişki özellikleri anlamlı bir şekilde yordamamaktadır.

Öneriler

Bu araştırmada, 48-72 aylık çocukların benlik algısı ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş durumu, anne-babanın yaşı, anne-babanın öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi, çocuğun mizaç özellikleri ve anne-baba ile ilişki özellikleri incelenmiş olup çalışmanın sonuçları doğrultusunda araştırmacı ve uygulamacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırmada 48-72 aylık çocukların benlik algısı düzeyleri ölçülmüş, çalışma grubuna dâhil edilen çocukların benlik algısı ölçeğinden aldıkları puanlar “orta ve yüksek” olarak belirlenmiştir. Araştırma grubu genişletilerek farklı sosyoekonomik düzeylerdeki çocuklarla çalışılabilir, çocukların ölçekten alacakları puanlar karşılaştırılarak nedenleri araştırılabilir.
2. Araştırmada DBAT ölçeğinin çocuk formu kullanılmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda anne ve öğretmen formları kullanılarak elde edilen sonuçlar karşılaştırılabilir, sonuçların tutarlılığı tartışılabilir.
3. Araştırmada çocukların benlik algısı düzeyi ölçülmüştür. Yapılacak olan yeni araştırmalarda çocuklar ile anne ve babaların benlik algıları ölçülerek aralarında bir ilişki olup olmadığına bakılabilir.
4. Araştırma, çocukların benlik algılarını ilk sosyal çevreleri olan aile özellikleri açısından ele almıştır. Yeni yapılacak olan çalışmalarda çocuğun benlik algısı düzeyi okul gibi farklı sosyal ortamlarda akran ilişkileri, öğretmen-çocuk ilişkisi gibi değişkenler de ele alınarak incelenebilir.
5. Araştırma verileri, araştırma grubunun büyük ve karma olması nedeniyle nicel veriler olarak sınırlandırılmıştır. Nitel veri toplama tekniklerinden de faydalanılarak elde edilen bulgular güçlendirilebilir.
6. Araştırma bulguları daha önce yapılmış çalışmaları destekleyerek ailenin çocuğun benlik gelişimi açısından önemini vurgular nitelikte sonuçlara ulaşmıştır. Ailelere okulöncesi dönemde benlik gelişimi ile ilgili eğitim programı hazırlanarak etkisi değerlendirilebilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Çocukların benlik algısı gelişimi ile ilgili aile eğitim programları, aile katılım çalışmaları gibi etkinlikler yapılabilir; ev ziyaretleri sırasında daha önceden hazırlanmış etkinlik örnekleri, broşürler ailelere verilerek aile bilgilendirilebilir.
- Araştırmada çocuğun benlik algısı gelişiminde aile içi ilişkilerin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda uygulayıcılar tarafından iletişim eğitimleri verilerek aile içi etkileşim güçlendirilebilir.

- Araştırmaya katılan çocukların duygularını ifade eden soruları yanıtlarken zorlandıkları gözlemlenmiştir. Çocuğun evden sonra dâhil olduğu ilk sosyal çevre olan okul ortamı, duygu ve düşüncelerini ifade edebileceği etkinlikler ve eğitim ortamı sunarak olumlu benlik algısı geliştirecek şekilde düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Adak Özdemir, A. ve Budak, K. S. (2019). Mizaç ve Öz-Düzenlemenin Çocukların Oyun Davranışını Yordamadaki Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45, 78-98. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/41649/434100>
- Adler, A. (2009). *Bireysel Psikoloji* (A. Kılıçlıoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1918).
- Akbaba, G. (2017). *Beş ve Altı Yaş Çocuklarının Duygu Düzenlemesinde Çocuk Mizacıyla Anne Davranışları Arasındaki Etkileşimin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Akgün, E. (2008). *Anne Çocuk İlişkisini Oyunla Geliştirme Eğitiminin Anne Çocuk Etkileşim Düzeyine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk Anababa İlişki Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 44-53. Erişim adresi: <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi>
- Aksoy, P. (2018). *Okul Öncesi Dönem Çocukların Annelerinin Kişilik Özelliği ve Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Çocuğun Mizaç ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Akşin Yavuz, E., Güven, G., Bayındır, D., Sezer, T. ve Yılmaz, E. (2016). Annelerin Çocuğunu Kabul Düzeyi ile Çocukların Benlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1065-1081. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Altan, Ö. (2006). *The effects of maternal socialization and temperament on children's emotion regulation* (Unpublished master's thesis). Koç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2005). *Psikolojik Danışma Kuramları* (2. Baskı). İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Altun Nalbant, A. (2016). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 Yaş Çocukların Mizaç, Sosyal Yetkinlik Özellikleri ile Çaba Sarf Ederek Kendini Denetleme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

- Arabacıoğlu, B. (2019). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okula Uyum Düzeyleri ile Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.
- Argun, Y. (2005). *Anne Baba ve Öğretmenlerin Öğrenilmiş Güçlülüğü ile Okulöncesi Çocukların Davranışsal - Duygusal Güçlülüğü ve Kendilik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Arı, M. (2003). Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi. M. Sevinç (Editör), *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (ss. 31-35). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aslan Yılmaz, H. (2016). Bir Derleme: Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 79-89. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/265154>
- Aydın, B. (2002). Gelişimin Doğası. B. Yeşilyaprak (Editör), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (ss. 29-49). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Aytemiz, T. (2010). *Ebeveynin Kişiliği, Çocuğun Mizacı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Babadağı, Z. (2015). *3-6 Yaş Çocuklarda Baba Mizacı, Tutumu ve Ruh Sağlığının Çocuk Mizacı ve Ruh Sağlığı ile İlişkisi* (Uzmanlık Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
- Bahtiyar, B. (2015). *Ebeveynlik Stilleri ve Mizaç Özelliklerinin Çocuklardaki Kaygı Bozuklukları Üzerindeki Etkileri: Anne-Çocuk Bağlanma Stillerinin Aracı Rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Baydar, N., Akçınar, B. ve İmer, N. (2012). Çevre, Sosyoekonomik Bağlam ve Ana Babalık. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Editörler), *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (ss. 81-127). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bayhan, P. ve Öz, N. S. (2018). 3-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Benlik Algısı, Öz Saygı ve Öz Yeterliliğin Ebeveyn Tutumu ve Akran Kabulü ile İlişkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22, 34-53. Erişim adresi: <http://idealonline.com.tr/IdealOnline/pdfViewer/index.xhtml?uId=83687&ioM=Paper&preview=true&isViewer=true#pagemode=bookmarks>
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları (2007).
- Berk, L. E. (2013). *Çocuk Gelişimi* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi (2009).
- Bock, P. K. (2001). *İnsan Davranışının Kültürel Temelleri Psikolojik Antropoloji* (N. S. Altuntek, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi (1998).

- Boyce, W. T., Essex, M. J., Alkon, A., Goldsmith, H. H., Kraemer, H. C. & Kupfer, D. J. (2006). Early father involvement moderates biobehavioral susceptibility to mental health problems in middle childhood. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 45(12), 1510-1520. Doi: 10.1097/01.chi.0000237706.50884.8b
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C., Agathen, J. M. & Ho-Ho, A. (2008). Young children's psychological selves: Convergence with maternal reports of child personality. *Social Development*, 17(1), 161-182. Doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00421.x
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C., Neff, C., Schoppe-Sullivan, S. J. & Frosch, C. A. (2009). Young children's self-concepts: Associations with child temperament, mothers' and fathers' parenting, and triadic family interaction. *Merrill Palmer Q (Wayne State Univ Press)*, 55(2), 184-216. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4429799/>
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C. & Neff, C. (2012). Father involvement, paternal sensitivity and father-child attachment security in the first 3 years. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 421-430. Doi: 10.1037/a0027836
- Buğan, B. (2017). *Okul Öncesi Dönemden Okul Dönemine Geçişte Dışsallaştırma ve İçselleştirme Davranış Problemlerinin Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Davranışları ve Çocukların Mizaçları ile Boylamsal İlişkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Özyeğin Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik, Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (2004).
- Buss, A. H. & Plomin, R. (2014). *Temperament (PLE: Emotion) : Early developing personality traits*. New York: Psychology Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Can, D. (2017). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Akran İlişkileri ve Benlik Algılarının Baba Katılım Boyutlarına Göre İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Cervone, D. ve Pervin, L. A. (2016). *Kişilik Kuramı: Günlük Gözlemlerden SistematiK Kuramlara* (M. Baloğlu, Çev.) M. Baloğlu (Çev. Ed.), *Kişilik Psikolojisi Kuram ve Araştırma* (ss.1-33). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cevher, F. N. ve Buluş, M. (2006). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarında Akademik Benlik Saygısı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 28-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25440/268437>
- Cirhinlioğlu, F. G. (2010). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

- Çeçen Eroğul, A. R. ve Yurtal, F. (2014). *Eğitim Psikolojisi El Kitabı* (1. Baskı). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Çelik, E., Tuğrul, B. ve Yalçın, S. S. (2002). Dört-Altı Yaşlar Arasındaki Anaokulu Çocuklarının Duygusal Yüz İfadesiyle Kendilerini, Anne-Babalarını ve Öğretmenlerini Algılaması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 29-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/87890>
- Çetinkaya, B. (2018). *Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk, Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dabakoğlu, F. N. (2004). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden ve Etmeyen İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Öz Kavramlarının ve Anne Baba Tutumlarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Dallos, R. & Draper, R. (2010). *An introduction to family therapy: Systemic theory and practice*. New York: Open University Press.
- Demirtaş, A. S. (2017). *Bilişsel-Yaşantısal Teori ve Terapi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demoulin, D.F. (1999). A personalized development of self-concept for beginning readers. *Journal Of Education*, 120(1), 14-16. Retrieved from <https://go.galegroup.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA56639696&sid=google Scholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00131172&p=AONE&sw=w>
- Dereli, E. ve Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Okul Öncesi Dönem Çocukların Psikososyal Gelişimlerini Yordaması. *YY Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/291331>
- Dilden, B. (2004). *4-6 Yaş Türk ve Alman Anaokulu Çocuklarının Benlik Algılarının ve Bazı Kişisel Değişkenlerin Serbest Oyundaki Sosyal Etkileşim Modelleri Üzerindeki Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Doyle, A. B., Markiewicz, D., Brendgen, M., Lieberman, M. & Voss, K. (2000). Child attachment security and self-concept: Associations with mother and father attachment style and marital quality. *Merril-Palmer Quarterly*, 46(3), 514-539. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/23093743?seq=1>
- Driscoll, K. & Pianta, R. C. (2011). Mothers' and fathers' perceptions of conflict and closeness in parent-child relationships during early childhood. *Journal of Early Childhood & Infant Psychology*, 7, 1-24. Doi: 2013-00755-001
- Duclos, G. (2016). *Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport* (O. Kunal, Çev.). İstanbul: YKY Yayınları. (2010).
- Dündar, B. (2010). *Okulöncesi Dönem 6 Yaş Çocuklarının Benlik Algıları ile Bilişsel Performansları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Eroğlu, Y. (2015). Benlik Kurgusu. A. Akın ve Ü. Akın (Editörler), *Psikolojide Güncel Kavramlar II Benlik* (ss 243-257). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erşahin Şafak, N. (2016). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mizaç Özellikleri, Alıcı Dil ve Dikkat Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Evirgen Geniş, N. ve Gözün Kahraman, Ö. (2018). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2446-2454. Doi: 10.17218/hititsosbil.417456
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2017). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (A. Dönmez ve H. N. Çelen, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Geçtan, E. (2000). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gencer, E. (2014). *Avrupa Dil Portfolyosunun Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Sosyo-Duyusal Adaptasyonlarına ve Benlik Algılarına Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Gizir, Z. ve Baran, G. (2003). Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 118-133. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/304164>
- Goodvin, R. & Romdall, L. (2013). Associations of mother-child reminiscing about negative past events, coping, and self-concept in early childhood. *Infant and Child Development*, 22, 383-400. Doi: 10.1002/icd.1797
- Goodvin, R., Meyer, S., Thompson, R. A. & Hayes, R. (2008). Self-understanding in early childhood: Associations with child attachment security and maternal negative affect. *Attachment and Human Development*, 10(4), 433-450. Doi: 10.1080/14616730802461466
- Gölcük, M. (2014). *Çocuğun ve Annenin Mizaç Özelliklerinden Ebeveynlik Stillerinin Yordanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Gregg, P., Propper, C. & Washbrook, E. (2008). Understanding the relationship between parental income and multiple child outcomes: A decomposition analysis. *CMPO Working Paper Series*, 08, 1-57. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1159360
- Grist, C. & McCor, D. (2010). Individual differences in preschool children: Temperament or personality. *Child Development*, 19(3), 264-274. Doi:10.1002/icd.663

- Gültekin, A. (2006). *Anaokuluna Devam Eden 6 Yaşındaki Çocukların Başkalarının Bakış Açısını Alma Becerisi ile Özsaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Günel, A. (2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Öz güven Duygusunun Gelişimine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Gürcan, D. (2015). Benlik Farklılıklarına Rogers'ın Danışan Odaklı Terapisi ile Yaklaşım: Vaka Çalışması. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(1), 13-26. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/554029>
- Hamiden Karaca, N., Kaya, Ü. Ü. ve Can Yaşar, M. (2019). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Baba-Çocuk İlişkisi ve Akran Oyun Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 33-43. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/935609>
- Harter, S. (1999). The construction of the self, a developmental perspective. New York: The Guilford Press.
- Heinicke, C. M., Guthrie, D. & Ruth, G. (1998). Marital adaptation, divorce and parent-infant development: A prospective study. *Infant Mental Health Journal*, 18(3), 282-299. Doi: 0.1002/(SICI)1097-0355(199723)18:3<282::AID-IMHJ5>3.0.CO;2-P
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler: Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Houck, G., Kendall, J., Miller, A., Morrell, P. & Wiebe, G. (2010). Self-concept in children and adolescents with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Pediatric Nursing*, 26(3), 239-247. Doi: 10.1016/j.pedn.2010.02.004
- Işık, Ş. (2017). Kişilik Gelişimi. Ş. Işık (Editör), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 152-182). Ankara: Pegem Akademi.
- İkiz, H. (2009). *6 Yaş Grubundaki Çocukların Benlik Algıları ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2018). *Kişilik Kuramları* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Jambunathan, S. & Hurlbut, N. L. (2000). Gender comparisons in the perception of self-competence among four-year-old-children. *The Journal of Genetic Psychology*, 161(4), 469-477. Doi: 10.1080/00221320009596725
- James, W. (2016). *The Principles of psychology*. South Australia: The University of Adelaide Library Press. (1950).

- Jaureguizar, J., Garaigordobil, M. & Bernaras, E. (2018). Self-concept, social skills and resilience as moderators of the relationship between stress and childhood depression. *School Mental Health*, 10(4), 488-499. Doi: 10.1007/s12310-018-9268-1
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Düünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi, Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum* 10(4), 33-38. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198102>
- Karabekiroğlu, K. (2013). *Çocuğun Ruhsal Gelişimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karaca, N. H. ve Aral, N. (2017). Yaratıcı Rahatlama Çalışmalarının Anaokuluna Devam Eden Çocukların Benlik Kavramı ve Motor Yaratıcılığına Etkisinin İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 10(1), 146-169. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akukeg/issue/29365/314207>
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karreman, A., Haas, S., Tuijl, C., Aken, M. A. G. & Deković, M. (2010). Relations among temperament, parenting and problem behavior in young children. *Infant Behavior and Development*, 33(1), 39-49. Doi: 10.1016/j.infbeh.2009.10.008
- Kaya, Ö. S. (2014). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Okula Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kaya, Ö. S. ve Akgün, E. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Okula Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 15(4), 1311-1324. Erişim adresi: <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/1152>
- Kayım, F. ve Ayaz, M. (2019). 3-4 Yaş Grubu Çocuklarda Benlik Kavramı ve Ebeveyn Tutumlarının Cinsiyetler Açısından Karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 11(3), 241-254. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/751759>
- Kılıç, K. M. ve Güngör Aytaç, F. A. (2017). Erken Çocuklukta Sosyal Becerilere Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisi, Sosyal Becerilerle Mizaç Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 42(191), 185-204. Doi: 10.15390/EB.2017.7162
- Kılıçaslan, Y. (2012). *Okul Öncesine Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Öğrencilerin Benlik Kavramlarının Annelerinin Yaşam Doyumları Bağlamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Kochanska, G. & Kim, S. (2012). Difficult temperament moderates links between maternal responsiveness and children's compliance and behavior problems in low-income families. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(3), 323-332. Doi: 10.1111/jcpp.12002
- Köknel, Ö. (1999). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köycekaş, A. (2019). *Çocukların Mizaç Özellikleri ile Oyun Davranışlarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kuru Turaşlı, N. (2014). Validity and reliability of the Demoulin self-concept developmental scale for Turkish preschoolers. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 55-72. Doi: 10.14689/ejer.2014.55.4
- Kuru Turaşlı, N. (2006). *6 Yaş Grubu Çocuklarda " Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı'nın Etkililiğinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Lau, S., Siu, C. K. K. & Chik, M. P. Y. (1998). The self-concept development of Chinese primary schoolchildren: A longitudinal study. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 5(1), 69-97. Doi: 10.1177/0907568298005001006
- Lecuyer, E. A. & Swanson, D. P. (2016). African American and European American mother's limit setting and their 36-month-old children's responses to limits, self-concept, and social competence. *Journal of Family Issues*, 37(2), 270-296. Doi: 10.1177/0192513X13515883
- Lee, E. J. & Stone, S. I. (2012). Co-occurring internalizing and externalizing behavioral problems: The mediating effect of negative self-concept. *J Youth Adolescence*, 41, 717-731. Doi: 10.1007/s10964-011-9700-4
- Lixin, R. & Jieqiong, F. (2018). Chinese preschoolers' daily routine and its associations with parent-child relationships and child self-regulation. *International Journal of Behavioral Development*, 43(2), 179-184. Doi: 10.1177/0165025418811126
- Magnavita, J. J. (2016). *Kişilik Kuramları: Kişilik Bilimine Çağdaş Yaklaşımlar* (T. Özakkaş, Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları. (2002).
- Mezirciyan, L. (2013). *3-6 Yaş Döneminde Okulöncesi Eğitime Gitme ile Ergenlerdeki Otonomi- Sosyotropi, İç Odaklılık-Dış Odaklılık ve Benlik İmgesi Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Mishra, A., Punetha, D. & Dwivedi, S. (2017). Self-concept and gender. *Indian Journal of Health and Well-being*, 8(9), 1036-1039. Retrieved from <http://iahrw.com/article.php?numb=1&article=MVkvMTNsN1I1R1JDaWh6bmR4MngxZz09>
- Morgan, C. T. (2011). *Kişilik* (B. Tegin, Çev.) S. Karakaş ve R. Eski (Editörler), *Psikolojiye Giriş* (ss. 285-305). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

- Muldoon, O. T. (2010). Social group membership and self-perceptions in Northern Irish children: A longitudinal study. *British Journal of Developmental Psychology*, 18(1), 65-80. Doi: 10.1348/026151000165571
- Nelson, L. J., Hart, C. H., Evans, C. A., Coplan, R. J., Roper, S. O. & Robinson, C. C. (2009). Behavioral and relational correlates of low self-perceived competence in young children. *Early Childhood Research Quarterly*, 24(3), 350-361. Doi: 10.1016/j.ecresq.2009.06.002
- Oktay, A. (2007). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Öneren Şendil, Ç. (2010). *5-6 Yaş Çocuklarında Sosyal Yetkinlik ve Davranış Sorunlarının Akran Kabulü, Mizaç ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Öz, S. (2008). *Farklı Aile Yapılarındaki 6 Yaş Çocuklarının Aile İlişkilerini Algılayışlarındaki Benzerlik ve Farklılıkların İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Özdemir, A. N. (2017). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeyi, Mizaç Tarzı ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Özel, E. (2014). *5-7 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Verilen Anne Baba Eğitimlerinin Aile Çocuk İlişkisine Etkisi (Malatya İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik Kavramı ve Benliğin Gelişimi. Bilen Benliğe Gerekisim Var Mı?. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 21-37. Erişim adresi: https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/131324-2012041013145-21-37_ozen-gulacti.pdf
- Özkan, H. K. (2015). *Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışları ile Çocukların Benlik Algısı ve Sosyal Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Öztürk, M. (2007). *Anne, Baba ve Eğitimciler için Çocuk Psikiyatrisi*. İstanbul: Uçurtma Yayınları.
- Özyürek, A., Bedge, Z. ve Yavuz, N. F. (2014). Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerileri ile Yakın Çevresindeki Yetişkin Etkileşimleri Arasındaki İlişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 115-134. Doi: 10.5578/JSS.8243
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş* (T. Geniş, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (2007).
- Purkey, W. W. (1970). *Self concept and school achievement*. New Jersey: Prentice-Hall.

- Putnam, S. P., Rothbart, M. K. & Gartstein, M. A. (2008). Homotypic and heterotypic continuity of fine-grained temperament during infancy, toddlerhood, and early childhood. *Infant and Child Development*, 17(3), 311-320. Doi:10.1002/icd.583
- Reese, E., Bird, A. & Tripp, G.(2007). Children's self-esteem and moral self: Links to parent-child conversations regarding emotion. *Social Development*, 16(3), 460-478. Doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00393.x
- Robins, R. W., Donnellan, M. B., Widaman, K. F.& Conger, R. D. (2010). Evaluating the link between self-esteem and temperament in Mexican origin early adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(3), 403-410. Doi: 10.1016/j.adolescence.2009.07.009
- Rothbart, M. K. & Bates, J. E. (2006). Temperament. In N. Eisenberg, W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development* (pp. 99–166). New Jersey, NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Rothbart, M. K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development*. New York: The Guilford Press.
- Sanson, A. V., Hemphill, S. A. & Smart, D. (2004). Connections between temperament and social development: A review. *Social Development*, 13(1), 142-170. Doi: 10.1046/j.1467-9507.2004.00261.x
- Sanson, A.V. & Rothbart, M.K. (1995). Child temperament and parenting. In M. H. Bornstein (Ed), *Handbook of parenting* (pp. 299–321). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Sarıca, E. (2013). *Ebeveynlerin Sosyal Sorun Çözme Yönelimi ile Çocukların Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Sarıca, Ö. (2010). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 ve 6 Yaş Grubu Çocuklarının Benlik Kavramlarının Çeşitli Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Sarıyüce Körükçü, Ö. (2004). *Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Schwartz, R. C. (1998). The self-to-self connection: Intimacy and the internal family systems model. J. Carlson & L. Sperry (Eds.), *The intimate couple* (pp 263-276). Ann Arbor, MI: Edwards Brothers Press.
- Schwartz, C E., Wright, C. I., Shin, L. M., Kagan, J. & Rauch, S. L. (2003). Inhibited and uninhibited infants “grown up”: Adult amygdalar response to novelty. *Science*, 300, 1952-1953. Doi: 10.1126/science.1083703

- Seo, E. H. & Lee, M. S. (2012). The relationship between activity temperament and self-regulation ability in young children: The moderating effects of mother-child and teacher-child relationships. *Journal of Korean Home Management Association*, 30(2), 27-46. Doi: 10.7466/JKHMA.2012.30.2.027
- Sezer, T., Yılmaz, E. ve Koçyiğit, S. (2016). 5-6 Yaş Grubu Çocukların Oyun Becerileri ile Aile-Çocuk İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 185-204. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/>
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. & Stanton, G. C. (1976). Self concept: Validation of construct interpretations. *Review of Educational Research*, 46(3), 407-441. Doi: 10.3102/00346543046003407
- Shiner, R. L. (1998). How shall we speak of children's personalities in middle childhood? A preliminary taxonomy. *Psychological Bulletin*, 124(3), 308-332. Doi: 10.1037/0033-2909.124.3.308
- Şanlı, Z. S. (2012). *Probleme Dayalı Altı Aşamalı Ders İşleme Modeli'nin Anaokuluna Giden 60-72 Aylık Çocukların Benlik Algılarına Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Şansal, S. (2014). *Çocukların Çizdiği Hayvan Resimlerinden Aile İlişkilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Topçu Bilir, Z. (2019). *Yaşam Becerileri Programının Beş Yaş Çocuklarının Yaşam Becerileri, Benlik Algıları ve Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Topçu Bilir, Z. ve Sop, A. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Aile İlişkileri ile Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 20-43. Doi: 10.21764/efd.10006
- Tschann, J. M., Kaiser, P., Chesney, M. A., Alkon, A. & Boyce, W. T. (1996). Resilience and vulnerability among preschool children: Family functioning, temperament and behaviour problems. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(2), 184-192. Doi: 10.1097/00004583-199602000-00012
- Tuzcuoğlu, N., Efe Azkeskin, K., İlçi Küsmüş, G. ve Cengiz, Ö. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Öz Düzenleme Becerileri ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 607-623. Doi: 10.21733/ibad.613920
- Uçar, E. (2017). *Okul Öncesi Dönem (48-72 Ay) Çocuklarında İlişkisel ve Fiziksel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Uluç, S. (2005). *Okul Öncesi Çocuklarda Benliğe İlişkin İnançlar, Kişilerarası Şemalar ve Bağlanma İlişkisinin Temsilleri Arasındaki İlişki: Ebeveynlerin Kişilerarası Şemalarının ve Bağlanma Modellerinin Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Uysal, A. ve Kaya Balkan, İ. (2015). Sosyal Beceri Eğitimi Alan ve Almayan Okul Öncesi Çocukların, Sosyal Beceri ve Benlik Kavramı Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 35(1), 27-56. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iupcd/>
- Uzun, H. ve Baran, G. (2015). Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği' nin Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Babalar için Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *The Journal of International Education Science*, 2(3), 30-40. Erişim adresi: <http://www.inesjournal.com>
- Ünver, G. (2002). Gelişim. A. Ulusoy (Editör), *Gelişim ve Öğrenme* (ss. 1-14). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Verschuere, K. & Marcoen, A. (1999). Representation of self and socioemotional competence in kindergartners: Differential and combined effects of attachment to mother and to father. *Child Development*, 70(1), 183-201. Doi: 10.1111/1467-8624.00014
- Verschuere, K., Doumen, S. & Buyse, E. (2012). Relationships with mother, teacher, and peers: Unique and joint effects on young children's self-concept. *Attachment and Human Development*, 14(3), 233-248. Doi: 10.1080/14616734.2012.672263
- Yağmurlu, B. (2012). Çocuklukta Sosyal Gelişim. Z. Cemalcılar (Editör), *Psikolojiye Giriş* (ss. 134-160). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yağmurlu, B. & Altan, Ö. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19, 275-296. Doi:10.1002/icd.646.
- Yağmurlu, B. & Sanson A. (2009). Acculturation and parenting among Turkish mothers in Australia. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(3), 361-380. Doi: 10.1177/0022022109332671
- Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve Çocuk Mizacının Olumlu Sosyal Davranış Gelişimine Etkileri: Zihin Kuramının Belirleyici Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>
- Yakupoğlu, Y. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Yer Alan, Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Benlik Kavramı Algısıyla Babalarının Bağlanma Stilllerinin (Güvenli – Korkulu – Kayıtsız – Saplantılı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Yaman, B. (2018). *Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Mizaç Özellikleri ve Duygu Düzenleme Becerileri Üzerindeki Rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Yaralı, K. (2015). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Bilişsel Tempolarına Göre Benlik Algılarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2002). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2018). *Kişilik Kuramları* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, Z. ve Demirtaş, U. (2015). Çocukların Sosyal Uyumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki. *International Multidisciplinary Congress of Eurasia* (ss. 240-247). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Yazıcı, Z. ve Taştepe, T. (2013). Ebeveynlerin Aile Ortamı Algısı ile Çocukların Benlik Algısı Arasındaki İlişki. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 98-112. Erişim adresi: <https://www.j-humansciences.com>
- Yıldız Çiçekler, C. ve Alakoç Pirpir, D. (2015). 48-72 Aylar Arasında Çocuğu Bulunan Annelerin Çocuk Yetiştirme Davranışları ile Çocukların Benlik Kavramlarının İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, 491-500. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/88885>
- Yorulmaz, Z. (2017). *Okul Öncesi Öğrencilerinin Benlik Algıları ve Sosyal Uyumlarının Bazı Değişkenlere göre İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.
- Yukay Yüksel, M. ve Yıldırım Kurtuluş, H. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki 4-5 Yaş Grubu Öğrencilerin Benlik Kavramı ve Bağlanma Stillerinin Anne Davranışları Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 182-195. Erişim adresi: <http://www.jret.org>
- Zembat, R., Koçyiğit, S., Akşin Yavuz, E. ve Tunçeli, H. İ. (2018). Çocukların Benlik Algısı, Mizaç ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 548-567. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Zentner, M. & Bates, J. E. (2008). Child temperament: an integrative review of concepts, research programs, and measures. *European Journal of Developmental Science [EJDS]*, 2(1/2), 7-37. Doi:1863-3811.
- Zincirkıran, Z. (2008). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Grubu Çocuklarının Benlik Kavramlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

ÇOCUĞUN ADI-SOYADI:

1. Çocuğun;

- a) Doğum Tarihi:
- b) Cinsiyeti: () Kız () Erkek
- c) Kardeş Sayısı:
- d) Doğum Sırası: () Büyük () Orta () Küçük

2. Annenin;

- a) Yaşı:
() 20-25 () 26-30 () 31-35 () 36-40 () 41-45 () 46 ve üstü
- b) Öğrenim Düzeyi:
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü

3. Babanın;

- a) Yaşı:
() 20-25 () 26-30 () 31-35 () 36-40 () 41-45 () 46 ve üstü
- b) Öğrenim Düzeyi;
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü

4. Ailenin Gelir Düzeyi;

- () 2000 TL ve altı () 2001-4000 TL () 4001 TL ve üstü

Bilgi Notu:

EK 2. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 08/04/2019

Toplantı Sayısı : 04

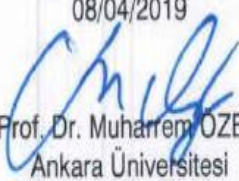
Karar Sayısı : 122

122- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bölümü öğrencisi **Bilge Uyanık Koç**'un "48-72 Aylık Çocukların Benlik Algılarının Mizaç, Anne-Baba İle İlişki Özellikleri Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili 30/04/2018 tarih ve 6/86 sayılı karar doğrultusunda yaptığı düzeltmeler Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bölümü öğrencisi **Bilge Uyanık Koç**'un "48-72 Aylık Çocukların Benlik Algılarının Mizaç, Anne-Baba İle İlişki Özellikleri Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNI DİR

08/04/2019

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 3. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.8076563
Konu : Araştırma İzni

20.04.2018

MAMAK KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) Ankara Üniversitesi'nin 26/03/2018 tarih ve E.1598 sayılı yazısı.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Bilge UYANIK'ın "48-72 Aylık Çocukların Benlik Algılarının Mizaç, Anne-Baba İle İlişki Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tez çalışmasını uygulama talebi Araştırma Komisyonumuzca incelenmiş olup ilçenize bağlı Manolya Anaokulunda uygulamanın yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Uygulama formunun (6 sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, ilçe milli eğitim müdürlüklerinin sorumluluğunda okul ve kurum yöneticileri de uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre yazımız ekinde gönderilen mühürlü uygulama araçlarının uygulanmasına izin verilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

EK:
Uygulama formu (6 sayfa)

Adres:
Elektronik Ağı:
e-posta:

Bilgi için:
Tel:
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 68e2-5eb2-353d-bd1a-d2eb kodu ile teyit edilebilir.

EK 4. Ana-Baba İlişki Ölçeği (Anne Ve Baba Formu) İzni

Halil Uzun <uzunhalil@gmail.com>

15 Mar
2018 Per 14:24

Alıcı: ben

Merhaba Bilge,

Ölçeği akademik etik ve atıf kurallarını dikkate alarak kullanmanız konusunda izin veriyorum.

Ege Akgün <akgun@ankara.edu.tr>

Merhaba,

Çocuk anababa ilişki ölçeğini çalışmanızda kullanmanızda sakınca yoktur.

Ölçeği ve ölçeği tanıtan bilgiler ve kaynak gösterimi için ilgili makaleyi ekte gönderiyorum.

Çalışmanızda başarılar dilerim.

Doç. Dr. Ege Akgün

Ankara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Fakültesi

Okul Öncesi Eğitimi AD

06590 Cebeci Ankara

0312 363 33 50/5106

EK 5. Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği İzni

nalán turasli <nalanturasli@gmail.com>

3 Mar 2018

Cmt 14:35

Alıcı: ben

Merhaba,

Ölçek izin ve belgeler ektedir. İyi çalışmalar dilerim..

22 Ocak 2018 18:46 tarihinde Bilge uyanık <bilgeuyanik@gmail.com> yazdı:

--

Doç. Dr. Nalan Kuru Turaşı
Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakóltesi
Temel Eğitim Bölümü

EK 6. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği İzni

Müge Ekerim <mekerim14@ku.edu.tr>

14 May
2018 Pzt
12:53

Alıcı: ben, Bilge

Merhaba Bilge Hanım,

Ekte Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği'ni, ölçeğin puanlama bilgilerini ve kullanıldığı makaleleri bulabilirsiniz.

Ölçeğin referans bilgileri aşağıdaki gibi:

Yagmurlu, B., & Sanson, A. (2009). Parenting and temperament as predictors of prosocial behaviour in Australian and Turkish Australian children. *Australian Journal of Psychology*, 61, 77-88.

İyi çalışmalar dilerim.

--

Müge Ekerim
PhD Student in Developmental Psychology
Research and Teaching Assistant

Koç University
Sarıyer 34450 İstanbul / TURKEY

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“48-72 Aylık Çocukların Benlik Algılarının Mizaç, Anne-Baba İle İlişki Özellikleri Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler, Kısaltmalar, Tablolar Dizini, Kaynaklar, Ekler, Özgeçmiş” ” (2) “Yedi sözcüğe kadar olan benzerlik/örtüşme içeren metin kısımları” (3) “Öğrencinin lisansüstü tezi ile ilgili yapmış olduğu yayınlar ile yararlandığı mevzuat metinleri” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 08.02.2020
Gönderim Numarası	: 1253641274
Sayfa Sayısı	: 69
Sözcük Sayısı	: 19391
Karakter Sayısı	: 134501
Benzerlik Oranı	: %10
Savunma Tarihi	: 10.01.2020

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu bildirimin ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin ve tek bir kaynakla eşleşme oranının %2’yi geçtiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı : Bilge UYANIK KOÇ

Tarih : 08.02.2020

İmza

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Bilge UYANIK KOÇ
E-Posta Adresi : bilgeuyanik@gmail.com

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Mamak Manolya Anaokulu	2014-Halen
Öğretmen	Altındağ Osmangazi Ortaokulu	2011-2014
Öğretmen	Bolu Mebrure-İlhan Bağışgil Anaokulu	2009-2011
Öğretmen	Sevgi Seli Özel Eğitim Okulu	2006-2008

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İlköğretim ABD/ Okul Öncesi Öğretmenliği	Atatürk Üniversitesi	2006
Yüksek Lisans	İlköğretim ABD/ Okul Öncesi Eğitimi	Ankara Üniversitesi	2019